

ARBETSSTATISTIK. A:6.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGI AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK.

PROMEMORIA

ANGÅENDE

ARBETSLÖSHETEN I SVERIGE

HÖSTEN 1908

SAMT

KOMMUNALA ÅTGÄRDER I ANLEDNING AF
ARBETSLÖSHET

STOCKHOLM

K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1908.

INLEDNING TILL

Arbetsstatistik. A / utgifven af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. – Stockholm, 1899- 1912

Täckningsår: [1]-10

I serien Arbetsstatistik A ingår:

- 1 Undersökning af bagerierna i Sverige. 1899
- 2 Undersökning af tobaksindustrien i Sverige. 1899
- 3 Undersökning af den mekaniska verkstadsindustrien i Sverige:
- 4
 1. Större, egentliga mekaniska verkstäder. 1901
 2. Mindre, egentliga mekaniska verkstäder samt vissa specialverkstäder m. m. 1904
- 5 Kollektivaftal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige:
 1. Redogörelse för kollektivaftalens utbredning och hufvudsakliga innehåll. 1910
 2. Förteckning å gällande kollektivaftal. Kollektivaftal inom olika näringsgrenar. 1908
 3. Arbetstidens längd och arbetarlönens storlek inom olika näringsgrenar enligt gällande kollektivavtal (1907/08)
- 6 Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet. 1908
- 7 Undersökning af tryckerier och därmed förenad handtering i Sverige. 1909
- 8 Utländska jordbruksarbetare i Sverige år 1907. 1909
- 9 Redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909:
 1. A. Allmän redogörelse. B. Bilagor. 1910
 2. Handlingar och aktstycken till belysande af konfliktens förlopp, parters och myndigheters åtgärder m. m. 1910
 3. A. Statistisk redogörelse. B. Tabeller och bilagor
- 10 Arbetstidens längd inom industri och handverk i Sverige. 1911

Promemoria angående arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning av arbetslöshet. – (Arbetsstatistik. A ; 6)
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån 2009

ARBETSSTATISTIK. A:6.

UTGIFVEN AF K. KOMMERSKOLLEGI AFDELNING FÖR ARBETSSTATISTIK.

PROMEMORIA

ANGÅENDE

ARBETSLÖSHETEN I SVERIGE

HÖSTEN 1908

SAMT

KOMMUNALA ÅTGÄRDER I ANLEDNING AF
ARBETSLÖSHET

STOCKHOLM

K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1908.

INNEHÅLL.

Förord	Sid. 7.
--------------	---------

Arbetslösheten i Sverige hösten 1908 samt kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet

Det ekonomiska läget: s. 9; — Minskad produktion i Sverige: s. 11; — Minskad omsättning: s. 17; — Förkortning af arbetstid: s. 19; — Afskedande af arbetare: s. 19; — Antalet arbetslösa: s. 20; — Utsikter för den närmaste framtiden: s. 22; — Behovet af omedelbara åtgärder: s. 22; — Kommunernas skyldigheter: s. 24; — Tidigare kommunala åtgärder mot arbetslösheten: s. 24; — Förslag om kommunala åtgärder i Göteborg: s. 25; — Förslag om kommunala åtgärder i Stockholm: s. 26; — Förslag i Eskilstuna, Gäfle, Luleå, Borås och Malmö: s. 27; — Andra initiativ för den nuvarande arbetslöshetens bekämpande: s. 27; — Behovet af ytterligare åtgärder: s. 28; — Arbetslöshetsräkningar: s. 30; — Utredningar om praktiska åtgärder: s. 32; — Anordnandet af extra arbeten: s. 33; — Nödhjälpsarbeten: s. 35; — Andra nödhjälpsåtgärder: s. 36; — Den offentliga arbetsförmedlingen och jordbruket: s. 36.	9
---	---

Bilagor.

1. Anteckningar rörande det ekonomiska läget i Sverige Sid. 39
Penningemarknaden: s. 39; — Nybildningen af affärsföretag: s. 42; — Kommunikationsmedlens användning: s. 43; — Viktigare utförselsiffror: s. 43; — Viktigare införselsiffror: s. 43.
2. Uttalanden af yrkesorganisationer eller ledande firmor rörande affärsläget inom resp. näringsgrenar Sid. 46.
Svenska kvarnindustriidkareföreningen: s. 47; — Svenska sockerfabriksaktiebolaget: s. 48; — Svenska bryggareföreningen: s. 49; — Svenska cigarrfabrikantföreningen: s. 50; — Sveriges margarinfabrikanters förening: s. 50; — Svenska bomullsfabrikantföreningen: s. 51; — Svenska jutfabrikernas centralkontor: s. 52; — Centralstyrelsen för Sveriges skräddaremästareföreningar: s. 54; — Svenska sko- och nåttingsfabrikantföreningen: s. 55; — Svenska trävaruexportföreningen: s. 56; — Sveriges snickeriexportförening: s. 57; — Svenska trämasseföreningen: s. 58; — Svenska pappersbruksföreningen: s. 58; — Allmänna svenska boktryckareföreningen: s. 61; — Järnverksföreningen: s. 62; — Aktiebolaget svenska metallverken: s. 64; — Sveriges verkstadsförening: s. 65; — Svenska stenindustriförbundets ostkustförening: s. 66; — Stenindustriförman A. K. Fernström: s. 66; — Västra Sveriges gatstensindustriidkareförbund: s. 67;

— Kritbruksbolaget i Malmö: s. 68; — Aktiebolaget de svenska kristallglasbruket: s. 68; — Höganäs-Billesholms a.-b. samt Skromberga stenkols- och lerindustri a.-b.: s. 69; — Svenska byggnadsämnesindustriförbundet: s. 70; — Jönköpings och Vulcans tändsticksfabriksaktiebolag: s. 71; De förenade kolsyrefabrikernas aktiebolag: s. 71; — Centrala arbetsgivareförbundet: s. 72.

3. Till stadsfullmäktiges beredning rörande arbetslösheten i Göteborg.
Utlåtande af styrelsen för Göteborgs arbetsförmedlingsanstalt Sid. 73.

4. Anteckningar om arbetsmarknaden i Tyskland, England och Frankrike Sid. 76.
Tyskland: s. 76; — England: s. 76; — Frankrike: s. 78.

5. Anteckningar om åtgärder i anledning af arbetslösheten i Norge, Danmark, Tyskland och England Sid. 79.

Norge: s. 79; — Arbetslöshetsundersökningar: s. 79; — Lag om arbetslöshetskassor: s. 80; Af staten anordnade extra arbeten: s. 80; — Af kommuner anordnade extra arbeten: s. 81; — Af kommuner anordnade nödhjälpsåtgärder: s. 81; — Det nuvarande läget: s. 82.

Danmark: s. 82; — Stadigvarande anordningar mot arbetslösheten: s. 82; — Tillfälliga anordningar mot arbetslösheten: s. 83.

Tyskland: s. 86; — Arbetsförmedling: s. 86; — Förplägningsstationer och arbetskolonier: s. 86; — Tidigare nödhjälpsarbeten: s. 87; — Förslag i tyska riksdagen om arbetslöshetsförsäkring: s. 87; — Bristen på arbetskraft inom jordbruket: s. 89; — Statistiska utredningar: s. 89; — Försäkring mot arbetslöshet: s. 90; — Arbetslöshetsräkningar: s. 91; — Nu ifrågasatta praktiska åtgärder: s. 93; — Förslag i preussiska landtdagen: s. 95; — Debatt den 13 nov. i tyska riksdagen om arbetslösheten: s. 95.

England: s. 96; — Tidigare åtgärder: s. 96; — Utredningar: s. 97; — 1905 års lag: s. 97; — Verkningarna af 1905 års lag: s. 98; — Arbetarepartiets förslag nyåret 1908: s. 99; — Regeringens åtgärder hösten 1908: s. 100; — Senaste åtgärder af kommuner: s. 102.

6. Utdrag ur norska arbetslöshetsförsäkringskommitténs betänkande den 30 dec. 1905 Sid. 103.

TABLE DES MATIÈRES.

Préface	Pag. 7.
---------------	---------

Le chômage en Suède pendant l'automne 1908 et les mesures prises par les communes contre le chômage . 9.

Situation économique: p. 9; — Diminution de la production: p. 11; — Diminution du marché: p. 17; — Réduction des heures du travail: p. 19; — Renvoi des ouvriers: p. 19; — Nombre des chômeurs: p. 20; — Perspectives pour l'avenir: p. 22; — Nécessité de mesures immédiates: p. 22; — Devoirs des communes: p. 24; — Mesures communales à des époques antérieures contre le chômage: p. 24; — Projet de mesures municipales à Gothenbourg: p. 25; — Projet de mesures municipales à Stockholm: p. 26; — Projets à Eskilstuna, Gäfve, Luleå, Borås et Malmö: p. 27; — Autres initiatives de mesures contre le chômage actuel: p. 27; — Nécessité de mesures additionnelles: p. 28; — Recensements des chômeurs: p. 30; — Enquêtes sur des mesures pratiques: p. 32; — Organisation de travaux extraordinaires: p. 33; — Travaux de secours: p. 35; — Autres mesures de secours: p. 36; — Les bureaux de placement officiels et l'agriculture: p. 36.

Appendice.

1. Notes sur la situation économique en Suède Pag. 39.

Marché financier: p. 39; — Création nouvelle d'entreprises industrielles et commerciales: p. 42; — Trafique des postes, chemins du fer etc.: p. 43; — Chiffres principaux de l'exportation: p. 43; — Chiffres principaux de l'importation: p. 43.

2. Rapports des organisations industrielles et commerciales ou de maisons importantes sur la situation dans leurs branches Pag. 46.

Svenska kvarnindustriidkareföreningen: p. 47; — Svenska sockerfabriks-aktiebolaget: p. 48; — Svenska bryggareföreningen: p. 49; — Svenska cigarrfabrikantföreningen: p. 50; — Sveriges margarinfabrikanters förening: p. 50; — Svenska bomullsfabrikantföreningen: p. 51; — Svenska jute-fabrikernas centralkontor: p. 52; — Centralstyrelsen för Sveriges skräddare-mästareföreningar: p. 54; — Svenska sko- och nåttingsfabrikantföreningen: p. 55; — Svenska trävaruexportföreningen: p. 56; — Sveriges snickeri-exportförening: p. 57; — Svenska trämasseföreningen: p. 58; — Svenska pappersbruksföreningen: p. 58; — Allmänna svenska boktryckareföreningen: p. 61; — Järnverksföreningen: p. 62; — Aktiebolaget svenska metallverken: p. 64; — Sveriges verkstadsförening: p. 65; — Svenska stenindustri-förbundets ostkustförening: p. 66; — Stenindustrifirman A. K. Fernström: p. 66; — Västra Sveriges gatstensindustriidkareförbund: p. 67; — Krit-

bruksbolaget i Malmö: p. 68; — Aktiebolaget de svenska kristallglas-bruken: p. 69; — Höganäs- Billesholms a.-b. samt Skromberga stenkols- och lerindustri a.-b.: p. 69; — Svenska byggnadsämnesindustriförbundet: p. 70; — Jönköpings och Vulcans tändsticksfabriksaktiebolag: p. 71; — De förenade kolsyrefabrikernas aktiebolag: p. 71; — Centrala arbets-gifvareförbundet: p. 72.

3. **Rapport sur le chômage à Gothembourg**, adressé au Conseil municipal par la direction du bureau de placement à Gothembourg Pag. 73.
4. **Notes sur le marché du travail en Allemagne, en Angleterre et en France** » 76.
 Allemagne: p. 76; — Angleterre: p. 76; — France: p. 78.
5. **Notes sur les mesures prises contre le chômage en Norvège, en Danemark, en Allemagne et en Angleterre** » 79.
Norvège: p. 79; — Enquêtes sur le chômage: p. 79; — Loi sur les caisses de chômage: p. 80; — Travaux extraordinaires, organisés par l'État: p. 80; — Travaux extraordinaires, organisés, par les municipalités: p. 81; — Mesures de secours, organisées par les municipalités: p. 81; — Situation actuelle: p. 82.
Danemark: p. 82; — Mesures permanentes contre le chômage: p. 82; — Mesures provisoires contre le chômage: p. 83.
Allemagne: p. 86; — Les bureaux de placement: p. 86; — Dépôts d'approvisionnement et colonies ouvrières: p. 86; — Travaux de secours antérieurs: p. 87; — Projet d'assurance contre le chômage, présenté au parlement allemand: p. 87; — Manque d'ouvriers dans l'agriculture: p. 89; — Enquêtes statistiques: p. 89; — Assurance contre le chômage: p. 90; — Recensements des chômeurs: p. 91; — Mesures pratiques proposées actuellement: p. 93; — Projet, présenté au »Landtag« prussien: p. 95; — Discussion au parlement allemand sur le chômage, séance du 13. nov.: p. 95.
Angleterre: p. 96; — Mesures antérieures: p. 96; — Enquêtes: p. 97; — Loi de l'année 1905: p. 97; — Application de la loi de l'année 1905: p. 98; — Projet du parti ouvrier de l'année 1908: p. 99; — Mesures du gouvernement, automne 1908: p. 100; — Mesures récentes des municipalités: p. 102.
6. **Extrait du rapport de la commission norvégienne sur l'assurance contre le chômage, du 30. déc. 1905** Pag. 103.

FÖRORD.

Sedan herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet den 30 nästlidne oktober uppdragit åt under-tecknad, t. f. föreståndare för kungl. kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik, att skyndsamt utarbета en promemoria om arbetslösheten i Sverige samt om kommunala åtgärder i anledning af arbetslöshet, har denna utredning den 21 dennes slutförts och varder, jämlikt Kungl. Maj:ts den 27 s. m. fattade beslut, härmed befordrad till trycket.

Ehuru det varit önskvärdt att, före redogörelsens publicerande, i vissa afseenden fullständiga dess innehåll, har detta endast i ringa mån låtit sig göra, då det ansetts angeläget att snarast möjligt kunna offentliggöra densamma. Bland bilagorna har emellertid tillfogats en redogörelse för vissa arbetslöshetsförhållanden i Göteborg åren 1905—1907.

Däremot har af utrymmeshänsyn här utelämnats en af de vid redogörelsen fogade bilagorna, utgörande en systematisk sammanställning af de uppgifter om minskad arbetstid och arbetsstyrka samt om öfverflöd å arbetskraft inom industrien i Sverige under tiden okt. 1907—sept. 1908, hvilka uppgifter i mera omfattande form redan offentlig-

gjorts (eller föreligga färdiga för publicerande) i afdelningens »Meddelanden».

Vid utarbetandet af vissa delar af bilagorna har jag biträdts af tjänstemännen å kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning, aktuarien dr. E. Sjöstrand samt amanuenserna O. Järte och E. Bjurstedt.

Stockholm den 30 november 1908.

GUNNAR HUSS.

Promemoria

angående

Arbetslösheten i Sverige hösten 1908

samt

**kommunala åtgärder i anledning
af arbetslöshet.**

Under slutet af 1880- och början af 1890-talen voro de ekonomiska konjunkturerna mycket tryckta i Sverige, liksom annorstädes, i samband hvarmed arbetslöshet regelbundet och i stor utsträckning förekom, särskildt på vintarne och i de större städerna. Vid midten af 1890-talet inträdde emellertid en förbättring i affärsläget, och sedan dess har man i vårt land haft att glädja sig åt ett i stort sedt oafbrutet ekonomiskt framåtgående med stegrad afsättning och produktion, ökad efterfrågan å arbetskraft och höjda arbetslöner. Denna utveckling nådde sin höjdpunkt under år 1906 och förra hälften af 1907, men mot slutet af sistnämnda år började åtskilliga tecken tyda på, att högkonjunkturons kulmen var uppnådd och att en regress förestod. Den onaturligt forcerade produktionen kunde ej längre finna afsättning, och den under de goda tiderna vinstgifvande spekulationen började nu möta svårighet att draga allmänhetens penningar till sig. Detta var så mycket naturligare, som de under en följd af år fortgående utvidgningarne af gamla företag samt grundandet af nya sådana efter hand bundit det rörliga kapitalet i allt för stor utsträckning, så att verklig brist därpå uppstått. Framför allt synes den elektriska industriens

Det ekonomiska läget.

snabba utveckling, hvarigenom föranledts synnerligen dyrbara kraftstationsanläggningar och monteringsarbeten, hafva kräft betydande penningesummor; så äfven byggnadsverksamheten, hvilken måst forceras för att motsvara efterfrågan på bostäder och affärslägenheter i de med industriens uppblomstring snabbt växande städerna och öfriga industrisamhällena. Penningstramheten dref slutligen räntorna så högt, att stagnation i affärslifvet redan däraf måste framkallas.

Under denna vanskliga situation inträffade i Förenta staterna en penningkris, som påskyndade den under alla förhållanden nödvändiga regressen inom produktionen och därigenom gaf upphof till en allmän ekonomisk kris. Tidigast och starkast framträdde denna naturligtvis i Förenta staterna. Som bevis på dess styrka i detta land kan anföras, att dess måhända starkaste ekonomiska företag, ståltrusten, redan vid slutet af år 1907 måste inskränka sin verksamhet till den grad, att vid denna tidpunkt endast 38 masugnar voro i gång mot omkring 100 vid årets början. Likartade förhållanden inträdde äfven inom vissa andra näringsgrenar, så att man redan under dec. 1907 beräknat de arbetslöses antal i Förenta staterna till omkring $1\frac{1}{2}$ miljon.

På grund af det intima ekonomiska sambandet mellan alla kulturländer påverkades äfven Europa omedelbart af krisen i Förenta staterna och detta desto mera som äfven här en långt gången öfverproduktion och öfverspekulation gjort affärsmarknaden föga motståndskraftig. Vid slutet af år 1907 kan sålunda öfver allt skönjas en afgjord depression inom penninge- och näringslifvet, hvilken mångenstädes, om ock ej öfverallt, efter hand antagit karaktären af en verklig kris. (Bil. 4). Det var i främsta rummet inom byggnads-, järn- och metall- samt textilindustriernas olika grenar, som affärsläget betänkligt

försämrades, och särskildt synes England hafva i högre grad än de öfriga ledande industriländerna i Europa drabbats af krisens verkningar.

Det svåra ekonomiska läget belyses närmare däraf, att den ökade lifaktighet, som med vårens inbrott under normala förhållanden brukar inträda, år 1908 nästan fullständigt uteblef. Och under innevarande höst har situationen af allt att döma yttermera försämrats såväl i Förenta staterna som i Europa.

Som en direkt följd häraf råder nästan öfverallt stor arbetslöshet bland arbetarne. Enligt från dessa härstammande uppgifter skulle de arbetslösa i Tyskland utgöra 2 à 300,000, i England $1\frac{1}{2}$ miljon samt i Förenta staterna ända till 5,300,000. Dessa siffror, som till synes äro ofantliga, torde måhända vara något för stora, men lämna i alla händelser en någorlunda korrekt bild af det nuvarande läget på arbetsmarknaden.

I Danmark lærer, enligt senaste uppgifter, de arbetslösas antal uppgå till c:a 13,000, hvaraf ungefär $\frac{1}{3}$ i Köpenhamn.

De ekonomiska förhållanden utveckling i Sverige under här ifrågavarande tidrymd var nära öfverensstämmande med den ofvan skildrade. (Bil. 1). Penningekrisen blef här än mer kännbar på grund af vårt beroende af den utländska lånemarknaden, som under sitt eget betryck måste hastigt indraga sina här lämnade krediter. Särskildt byggnadsverksamheten, som redan under flera år lidit af de höga räntorna, måste till följd häraf inskränkas till ett minimum, såsom framgår af samstämmade uppgifter från olika håll; så t. ex. var antalet nytillkomna eldstäder i Stockholm under tiden jan.—sept. år 1907 omkring 50 % högre än motsvarande tid år 1908 (detta förhållande berodde dock till stor del äfven på de

Minskad produktion i Sverige.

Sammandrag af yrkesorganisationers eller

U p p g i f t s l æ m n a r e.	Konjunkturerne		Produktionen begrænsad		
	førsåm- rade.	når in- trædde for- sæmning.	af organi- sationen.	utan orga- nisationen.	huru mycket.
Svenska Kvarnindustriidkareföreningen	Nej	—	Nej	—	—
Svenska Sockerfabriksaktiebolaget	Ja	—	Genom arbetskon- flikter	—	»Någon begræns- ning ej afsedd»
Svenska Bryggareföreningen	Ja	Maj 1908	Ja	—	5 %
Svenska Cigarrfabrikantföreningen	Ja	1908 års början	Nej	Ja	—
Sveriges Margarinfabrikanters förening	Ja	1908 års början	Nej	Ja	—
Svenska Bomullsfabrikantföreningen ...	Ja	Hösten 1907	Ja	—	10 %
Skandinaviska Jutespinneri- och Väfveri- A.-B., Oskarström					
1) jutefabriken	Ja	1908 års början	Nej	Ja	10 %
2) linnefabriken	Ja	1907 års slut	Nej	Ja	20 %
Skånska Jutefabriks-A.-B., Hålsingborg	Ja	1908 års början	Nej	Ja	—
Centralstyrelsen för Sveriges skräddare- mästareföreningar	Ja	Under 1908	Ja	—	—
Svenska Sko- & Nätlingsfabrikantföre- ningen	Ja	Under 1908	Betydligt	—	Till hälften
Svenska Trävaruexportföreningen	Ja	Våren 1907	Nej	—	—
Sveriges Snickeri-Export Förening	Ja	Sen. del. af 1907	Ja	—	—
Svenska Trämasseföreningen	Nej	—	Nej	Nej	—
Svenska Pappersbruksföreningen:					
1) finpappersindustrien	Ja	Maj—juni 1908	Nej	Ja	11-6 % till 1 okt.
2) exportpapperstillverkning	Ja	Våren 1908	Nej	Ja (något)	—

ledande firmors uttalanden om affärsläget m. m. (Forts.)

Förkortad arbetstid.	Minskad arbetsstyrka.	Väntas		A n m ä r k n i n g a r.
		förbättring.	försämring.	
Nej	Nej	—	—	Möjligen någon minskning i omsättningen under de första månaderna af 1909.
Nej		Nej	Ja	
—	Ja	Nej	Ja	Nytt folk har ej anställt, då någon afgått.
I Malmö och Stockholm 2 å 3 timmar	Nej	Nej	—	
»Ej i nämnvärd grad»	»Ej i nämnvärd grad»	Nej	—	Efter 1 okt. torde ett flertal fabrikanter åter ha satt sina verk i full gång.
Spinnerierna 10 t., väfverierna 15 t.	I allmänhet ej	Mot våren	Nej troligen ej	
Nej	Ja	Någon	—	Lärlingsstocken för liten; konfektioner drager till sig de fackkunniga arb. Minskning i arbetstiden torde genomföras under vintern.
3 t. per vecka	Ja	Nej	—	
5—10 t. per vecka	10 %	Nej	—	Begränsning af sågningen under vintern på grund af vattenbrist. Endast dagskift vid sågverken. Endast tillf. arb. torde afskedas.
{ Nej (endast den normala) }	Nej	Nej	—	
Ja	Ja	—	—	Vattenbrist hotande i Norrland; till följd däraf öfverflödiga arbetare torde dock kunna få annan sysselsättning.
—	—	Någon	—	
Ja	Ja	Nej	Ja	Om typografstreck inträffar, befaras försämring i marknaden.
—	—	—	—	
12 t. i veckan	Nej	Nej	Möjligen	S. k. utearbete och extra arbete ha något inskränkts. Några pappersbruk ha arbetat 5 dagar i veckan under 2 månader. Den rådande vattenbristen kan vålla inskränkning i driften för vissa pappersbruk.
12 t. i veckan i allmänhet	Nej, ej nämnvärdt	Ja	—	

(Forts.). Sammandrag af yrkesorganisationers eller

U p p g i f t s l æ m n a r e.	Konjunkturerne		Produktionen begrænset		
	försäm- rade.	När in- trådte för- sämring.	af organi- sationen.	utan orga- nisationen.	huru mycket.
Allm. Sv. Boktryckareforeningen	Ja	Sept. 1908	Nej	Ja	20 à 25 %
Järnverksforeningen	Ja	—	Nej	Ja	—
Aktiebolaget Svenska Metallverken	Nej	—	Nej	Nej	—
Sveriges Verkstadsforening	Ja	Hösten 1907	Nej	Ja	—
Svenska Stenindustriförbundets Ost- kustforening	Ja	—	Nej	Ja	—
Stenindustrifirman A. K. Fernström ...	Ja	Nov. 1907	Ja	Ja	20 %
Västra Sveriges Gattensindustriidkare- förbund	Ja	1908 Års början		Ja	—
Kritbruksbolaget i Malmö	Ja	Våren 1908		Ja	20 à 25 %
A.-B. De Svenska Kristallglasbruken	Ja	Mars 1908		Nej	—
Höganäs-Billesholms A.-B. samt Skrom- berga Stenkols- o. Lerindustri A.-B.	Ja	Våren 1908	—	Ja	15 à 25 %
Svenska Byggnadsämnesindustriförbun- det:					
tegel- och kritbruksindustri	Ja	1908 Års början		Ja	60 %
Jönköpings o. Vulcans tändsticksfabriks- aktiebolag	Nej	—	Nej (ökad)		—
De förenade Kolsyrefabrikernas Aktie- bolag ...	Nej	—		Nej	—
Centrala Arbetsgifvareförbundet	Ja	—	Byggnadsverksamheten lig- ger delvis nere (Göteborg, Malmö m. fl. steder)		

ledande firmors uttalanden om affärsläget m. m.

Förkortad arbetstid.	Minskad arbetsstyrka.	Väntas		A n m ä r k n i n g a r.
		förbättring	försämring.	
Ja	Ja. Flerst. betydligt	Nej	Ja	4 lancashireverk skola fullst. nedläggas, hvarigenom en del arb. blifva sysslolösa. Ännu icke afskedande i större skala. Undervintern kan ytterl. igenslagn. komma att äga rum. Emellertid torde en del arbetare få selsättning i skogarne.
Vid lancashireverken	Delvis	Nej	Ja	
—	Nej	—	—	
Vid ett flertal verkstäder betydligt förkortad	10 %	Möjligen	—	
—	—	Nej	Ja	Ingen arbetslöshet inom yrket, enär folket vid de indragna arbetsställena i allmänhet torde hafva erhållit annat arbete.
Ett antal arbetsplatser indragna	—	Nej	Ja	
Nej	—	Nej	Möjligen	Vinterarbeten blott vid tvenne bruk, hvarigenom 80 å 100 arbetare blifva utan selsättning.
—	Ja	Möjligen hösten 1909	—	
—	15 %	Mot slutet af vintern	—	Ett bruk nedlagdt sedan början af oktober, hvarigenom 15 % af samtliga vid bruken anställda blifvit arbetslösa.
Nej	300 man	Nej	Ja	Bolagen hafva med egna uppförringar vidtagit åtgärder att bereda arbete åt så många afskedade som möjligt.
—	—	Ej under vintern	—	Under de senaste 12 månaderna har arbetarstammen vid 6 fabriker ökats med 334 personer, hvaraf 261 män o. 73 kvinnor.
—	—	—	—	
—	—	—	Nej	Faran för än större arbetslöshet skulle reduceras om uppgörelse kunde träffas med arbetareorganisationerna om nya aftal.
—	—	Nej	Ja	

under sistnämnda år pågående stridigheterna mellan arbetsgifvare och arbetare). Byggnadsverksamhetens aftagande inverkade naturligtvis i hög grad menligt på de många andra yrkesgrenar, som i densamma hafva en betydande afnämare, särskildt järn- och träindustrierna.

För dessa våra största exportgrenar var äfven det utländska marknadsläget synnerligen ogynnsamt med ringa efterfrågan och oupphörligt fallande priser. Såsom i bil. 1 närmare visas, blef exporten under innevarande års 3 första kvartal till kvantiteten högst betydligt mindre än under motsvarande tid 1907, och då priserna voro mycket låga, tillfördes landet mindre valutor än vanligt. Äfven åtskilliga andra af våra större exportartiklar uppvisa betydligt minskade utförselbelopp, i samband hvarmed och produktionen inom motsvarande industrigrenar i allmänhet måste undergå betydande reduceringar.

I tablån å sid. 12—15 hafva sammanställts de viktigare uttalanden om affärsläget, som på framställning af Kommerskollegium afgifvits af åtskilliga viktigare yrkesorganisationer eller firmor i vårt land. Nästan alla intyga, under anförande af närmare upplysningar i frågan ¹⁾, att konjunkturerna försämrats samt att produktionen begränsats, delvis genom organisationens eget föranstaltande. I flertalet fall har visserligen icke närmare uppgift kunnat lämnas angående tillverkningens inskränkning; för några yrken ha dock meddelats bestämda procenttal, varierande från 10 å 20 ända till 60 %, denna sista uppgift gällande den särskildt i Skåne betydande tegel- och kritbruksindustrien.

Enligt Järnverksföreningens den 28 nov. d. å. publicerade berättelse voro under 3:dje kvartalet resp. åren 1907 och 1908 följande verk i gång vid de till föreningen hörande järnbruken:

Ifrågavarande uttalanden äro in extenso återgifna i bil. 2.

	År 1907.	År 1908.
masugnar	100	86
härddar	255	220
bessemerugnar	19	18
martinugnar	54	53

Minskningen af antalet i verksamhet varande masugnar och härddar medförde naturligtvis en betydande nedgång i produktionen af de vid ifrågavarande verk framställda slagen af tillverkningar, hvarom ock vederbörande exportsiffror bära vittne.

Obestriddt synes i alla händelser vara, att under senare hälften af år 1907 eller förra hälften af 1908, på grund af särdeles ogynnsamma konjunkturer, inträdt en afsevärd minskning af produktionen inom åtskilliga af landets viktigaste industriella näringsgrenar, särskildt järnbruks- och mekaniska verkstadsindustrierna, byggnadsverksamheten och flertalet byggnadsämnesindustrier, trävaru-, snickerifabriks- och pappersindustrierna, sten-, textil-, skofabriks-, bryggeri-, margarin-, cigarrindustrierna m. fl. Säkert är äfven, att flertalet öfriga yrkesgrenar rönt ett ogynnsamt inflytande däraf, att de nyss nämnda yrkenas svåra läge medfört minskning i köpkraft och konsumtion bland deras talrika utföware.

Klart framträder detta i den betydande nedgången af importsiffrorna, som för innevarande års 3 första kvartal äro mycket lägre än föregående års i fråga om flertalet större varugrupper, såväl födoämnen, beklädnadsartiklar eller andra industriella helprodukter, som ock råvaror och mellanprodukter (jfr. närmare bil. 1).

Minskad omsättning.

Nedgången i affärslifvet karakteriseras vidare af bankernas minskade rörelse, i det beloppet af diskonterade växlar vid senaste kvartalsskiftet afsevärdt understeg motsvarande siffra föregående år, liksom ock medelbeloppet

af utelöpande sedlar torde minskats med omkring 10 milj. kronor.

Om bristande förtroende för affärsverksamhet och till följd däraf minskad ekonomisk företagsamhet vittnar också dels nedgången under år 1908 af antalet registrerade nya aktiebolag samt af däri ingående kapital, dels ock det minskade antalet patentansökningar.

Afmattningen inom produktionen och den allmänna rörelsen framträder slutligen däri, att tillgängliga uppgifter rörande kommunikationsmedlens användning i allmänhet angifva återgång eller i bästa fall en utveckling, som afgjort understiger den normala. Järnvägarnes godstrafik uppvisar lägre tontal än föregående år, antalet taxerade inländska telegram har minskats, inkomsterna vid postverkets distrikts- och lokalförvaltningar, som under jan.—sept. 1907 ökades med 7.4 % utöfver föregående års, har för det innevarande året att uppvisa endast 2.0 % tillväxt. Såväl den internationella som den inhemska fraktfarten synes ock hafva varit mindre liflig än vanligt.

Det allmänna ekonomiska läget torde i själfva verket ganska korrekt karakteriseras genom anförandet af det faktum, att *konkursernas antal starkt ökats*. De utgjorde nämligen under jan.—okt. innevarande år 3,659, under det att medeltalet för motsvarande tid under de närmast föregående åren, hvilkas siffror äro mycket likartade, endast uppgick till 2,695; ökningen under år 1908 var således 964 eller ej mindre än 36 %. Det torde böra anmärkas, att ett stort antal fallisement med omfattande engagementer inträffat bland särskildt byggnadsverksamhetens idkare samt i öfrigt drabbat inom alla olika yrkesgrenar.

Belysande är vidare, att i Stockholm antalet protesterade växlar samt dessas sammanlagda belopp under

innevarande års 10 första månader var nästan dubbelt så stort som under föregående år (antalet resp. 11,980 och 6,939, beloppet resp. 15·2 och 8 miljoner.

Enligt hvad framgår af de i tablån å sid. 12—15 meddelade summariska uppgifterna rörande uttalanden från yrkesorganisationer och ledande firmor (Jfr. bil. 2) äfvensom af de i Kommerskollegii »Meddelanden»¹⁾ sammanställda uppgifter, som genom Kollegii ombud införskaffats från en mängd arbetsgifvare, har man så vidt möjligt sökt anordna den oundgängliga minskningen i produktionen genom förkortad arbetstid eller andra åtgärder, som åsyfta att på så många arbetare som möjligt fördela det tillgängliga arbetet.

Nyss åberopade källor ge emellertid äfven vid handen, att man mångenstädes sett sig nödsakad att i samband med produktionens minskning afskeda arbetare i större eller mindre utsträckning eller rent af nedlägga hela driften, för tillfället eller för alltid. Härom föreligga i bil. 2 åtskilliga uppgifter, liksom ock den allmänna pressen samt facktidningar meddelat spridda notiser, af hvilka likväl ingen tillräcklig totaluppfattning kan vinnas rörande den utsträckning, i hvilken arbetare på detta sätt blifvit utan sysselsättning. Endast för den mekaniska verkstadsindustrien hafva någorlunda tillförlitliga uppgifter kunnat erhållas i detta hänseende. Sveriges Verkstadsförening har nämligen benäget meddelat, att från de till föreningen anslutna arbetsställena under tiden jan. —okt. detta år anmälts 8,307 antagna samt 11,275 aflyttade arbetare, hvilket utvisar en minskning af 2,968 arbetare, motsvarande ungefär 10 % af arbetareantalet vid resp. verkstäder.

*Förkortning
af arbetstid.*

*Afskedande af
arbetare.*

¹⁾ »Meddelanden» 1908, s. 2 ff., s. 222 ff., s. 439 ff., s. 523 ff.

*Antalet
arbetslösa.*

Ej heller kan fullständig redogörelse lämnas för hela antalet arbetslösa, utan är man äfven här hänvisad till diverse uppgifter af växlande värde. De *offentliga arbetsförmedlingsanstalternas* rapporter utvisa, att inom de industriella yrkena och transportväsendet antalet arbetssökande män per 100 lediga platser under oktober 1908 utgjorde 227, d. v. s. ungefär dubbelt så många som vid samma tid år 1907.

Svenska järn- och metallarbetareförbundet (med 35,000 medlemmar) har till Kommerskollegii disposition ställt de uppgifter, som regelbundet inom förbundet insamlas rörande arbetslösheten och hvilka i stort sedt torde få anses ge en tämligen tillförlitlig bild af förhållandena. Vid bearbetning af det ifrågavarande materialet hafva följande resultat erhållits.

År 1908.	Antalet redovisade medlemmar.	Arbetslösa vid månadens slut.	
		Hela antalet.	Per 100 medlemmar.
Januari, början {		403	1·7
» slut }	24,300	450	1·9
Februari	27,000	689	2·6
Mars	25,800	689	2·7
April	29,200	726	2·5
Maj	27,100	692	2·6
Juni	28,800	703	2·4
Juli	27,600	895	3·2
Augusti	29,000	832	2·9
September	28,600	822	2·9

Någon ledning för ett omdöme rörande arbetslösheten kan äfven vinnas af en undersökning beträffande utbetalningen af arbetslöshetsunderstöd (och reshjälp) inom fackförbunden. I anledning af särskild hänvändelse till dem bland förbunden, som regelbundet utbetala dylikt

understöd, har Kommerskollegium emottagit åtskilliga uppgifter för tiden jan.—sept. innevarande år, hvilka här meddelas, jämförda med tidigare emottagna siffror för motsvarande månader år 1907.

	Arbetslöshetsunderstöd (i kr.) under jan.—sept. 1907 och 1908.			
	Hela beloppet.		Per medlem.	
	1907.	1908.	1907.	1908.
Bageriarbetareförbundet	7,742'40	13,139'60	2'6	4'3
Bleck- och plåtslageriarbetareförbundet	4,620'50	9,280'25	2'4	5'2
Förgylleri- och glasmästeriarbetareför- bundet.....	288'—	912'56	0'7	2'3
Gjuteriarbetareförbundet.....	*) 2,389'—	10,513'75	0'9	3'8
Järn- och metallarbetareförbundet	47,577'—	113,887'—	1'4	3'2
Litografiska förbundet.....	371'21	1,233'20	1'2	3'2
Sadelmakeri- och tapetserareförbundet...	*) 850'—	1,819'—	0'8	2'2
Skoarbetareförbundet	692'05	12,633'35	0'1	2'6
Tobaksarbetareförbundet	4,109'—	4,771'50	1'4	1'7
S:a	68,639'16	168,190'21	1'3	3'2

Inom de här ifrågavarande förbunden (med resp. omkr. 50,000 medlemmar år 1907 och 52,000 år 1908) utbetalades sålunda under innevarande års 3 första kvartal betydligt mer än dubbelt så mycket arbetslöshetsunderstöd som under motsvarande tid år 1907. Äfven om åtskilliga stadgebestämmelser rörande understöds åtnjutande samt andra omständigheter föranleda, att dessa uppgifter ej kunna direkt läggas till grund för en beräkning af de arbetslösas antal, så framgår i alla händelser tydligt, huru förändrade förhållandena äro i jämförelse med nästföregående år.

För fullständighetens skull torde här böra anföras några mer eller mindre sannolika siffror rörande hela antalet arbetslösa å vissa orter. För Stockholm växla uppgifterna mellan 2,000 och 5,000, för Göteborg beräknas minst 1,200. I Malmö uppgifves antalet för närvarande

*) Afser hela året 1907.

vara 17 å 1,800, i Norrköping 8 å 900, i Gäfle 4 å 500. För Hälsingborg anges 5 å 600 arbetslösa, för Lund c:a 300, för Halmstad c:a 200, och på Skånes landsbygd har redan arbetslöshet yppats bland tegelbruksarbetare och daglönare inom jordbruket, hvartill något längre fram komma äfven några tusental sockerbruksarbetare. I öfrigt meddelas från åtskilliga orter, att ett eller annat hundratal arbetare nu sakna arbete.

*Utsikter för
den närmaste
framtiden.*

I utlandet synes penningemarknaden redan hafva någorlunda hämtat sig efter krisen och vissa tecken, såsom någon prisstegring på vissa metaller o. s. v., lära tyda på annalkande förbättring äfven i affärsläget för öfrigt. Men icke desto mindre förspörjes näppeligen någon förnyad företagsamhet, vare sig i Tyskland eller i England, där dock ett relativt lågt diskonto kunde tyckas uppmuntra därtill.

Än mindre torde någon afsevärd förbättring å arbetsmarknaden kunna under den närmaste framtiden förväntas i Sverige. Oaktadt viss lättnad i penningetillgången inträdt och trots det att sommarens goda skörd stärkt köpkraften hos landsbygdens befolkning, synes man fortfarande nödgas räkna med mycket tryckta industriella konjunkturer. En sådan uppfattning bestyrkes kraftigt af de i bil. 2 meddelade uttalanden af yrkesorganisationer m. fl. (sammanfattade i tablån å sid. 12—15), af hvilka flertalet förklara sig icke motse någon omedelbar förbättring och några rent af befara fortgående försämring af läget.

*Behöfvet af
omedelbara
åtgärder.*

Äfven om de nu anförda uppgifterna om arbetslöshetens omfattning i intet hänseende äro fullständiga och uttömmande, så utvisa de dock *obestriddigt, att redan nu på många platser arbetslöshet förekommer i oroväckande*

omfång samt att det allmänna ekonomiska läget synes vara af den art, att, därest icke särskilda åtgärder vidtagas, *föga utsikt förefinnes för flertalet arbetslösa att under den instundande vintern erhålla något arbete.*

Härtill kommer emellertid, att man med visshet kan förutse en ytterligare ökning under den närmaste framtiden af de arbetslöses antal. På grund af de klimatiska förhållandena måste i Sverige alltid en större eller mindre del af de vid byggnadsarbeten eller i hamnarne sysselsatta arbetarne under någon del af vintern blifva utan sysselsättning inom sitt egentliga yrke. *Säsongarbetslöshet* är sålunda under den egentliga köldperioden en på visst sätt normal företeelse, ehuru väl dess omfattning mycket varierar efter temperaturförhållandena samt det allmänna ekonomiska läget. Nu ha visserligen, som ofvan visats, såväl byggnads- som hamnarbetena redan tidigare än vanligt undergått en betydande inskränkning i jämförelse med hvad eljes brukar vara vanligt, hvarför man kan förutsätta, att inom dessa näringsgrenar begränsningarne af driften vid vinterns inbrott icke skola blifva större än vanligt. Men å andra sidan bör ihåggkommas, att för de arbetare, som i alla händelser komma att efter hand afskedas, knappast några utsikter förefinnas att få annan plats, enär läget inom näringslivets olika grenar nu är så deprimeradt, att dessa icke lära kunna i någon afsevärd omfattning absorbera ledigblifven arbetskraft.

Belysande för säsongföreteelsen inom vår svenska storindustri är för öfrigt, att enligt uppgifter, som af Svenska Arbetsgifvareföreningen benäget ställts till Kommerskollegii disposition, vid 1,138 (nästan alla) till föreningen hörande arbetsställen i januari år 1907 voro anställda 121,500, i juli 131,800 samt i december 117,700 arbetare.

Då man sålunda otvifvelaktigt har att *förränta en ytterligare betydlig ökning af* det redan nu betänkligt stora antalet arbetslösa, lærer det vara af stor vikt att tillse, huruvida några åtgärder och i sådant fall hvilka, omedelbart kunna från det allmännas sida vidtagas för att söka begränsa arbetslöshetens omfattning och mildra dess följder.

*Kommuner-
nas skyldig-
heter.*

Det torde då till en början böra konstateras, att man såväl i utlandet som tidigare hos oss ansett själfallet, att *det närmast är en kommunens sak att ingripa mot arbetslösheten*. En sådan kommunens skyldighet härledes omedelbart af dess förpliktelser i fråga om fattigvården, som enligt gällande lagstiftning har att taga befattning med alla slags nödlidande, vare sig deras belägenhet framkallats af arbetslöshet eller andra orsaker. Något upphäfvande af denna kommunens skyldighet lærer icke kunna härledas däraf, att man numera så vidt möjligt söker utbryta omsorgen om de oförskyldt arbetslösa från fattigvårdens verksamhetsområde och skapa andra former för densamma. Endast kommunen har också för närvarande den organisation, som möjliggör ett effektivt ingripande, enär arten och omfattningen däraf gifvetvis måste i hvarje fall lämpas efter lokala förhållanden.

*Tidigare kom-
munala åtgärder mot
arbetslösheten.*

Allt ifrån införandet af vår nuvarande kommunalförvaltning och inpå 1890-talet hafva i Stockholm vederbörande myndigheter nästan hvarje vinter haft att öfverväga, hvilka åtgärder borde och kunde vidtagas för att bereda sysselsättning åt de tillfälligt arbetslösa, och har man därvid närmast haft omsorg om de vid stadens egna arbeten sysselsatta arbetare, som vid vinterns inbrott icke lämpligen kunnat fortfarande bibehållas vid det arbete, hvarvid de under den varma årstiden haft anställning. En ingående redogörelse för de tidigare utredningar och

åtgärder, som i detta syfte vidtagits, föreligger i »Särskilde kommitterades betänkande angående arbetslösheten i Stockholm», afgifvet den 27 febr. 1895, i hvilken publikation jämväl en öfversikt lämnas öfver hvad intill nämnda tidpunkt i våra andra större städer åtgjorts i berörda afseende. Särskildt under de tryckta konjunkturerna vid förra hälften af 1890-talet anvisade Stockholms stadsfullmäktige, i anledning af vederbörande kommunala myndigheters framställningar, betydande anslag för anordnande eller påskyndande af sådana extra arbeten som gaturegleringar, planeringsarbeten, kajbyggnader o. d. I bredd därmed hafva anordnats direkta nödhjälpsarbeten, vanligen i form af makadamslagning. Likartade åtgärder hafva äfven tidigare vidtagits i flertalet af våra öfriga större städer.

Under den uppsvingsperiod, som från och med senare hälften af 1890-talet nästan utan afbrott fortgått till och med år 1907, har efterfrågan på arbetskraft inom skilda näringsgrenar varit så stark, att de under vintrarne arbetslösa grofarbetarne icke synas hafva mött så stora svårigheter att finna tillfällig sysselsättning. I alla händelser har någon mera omfattande arbetslöshet icke försports eller påkallat särskilda åtgärder. Under den senast förflutna vintern, då den ekonomiska depressionen redan gjorde sig märkbar, var arbetslösheten visserligen mångenstädes ganska kännbar men dock ej af den omfattning, att de kommunala myndigheterna i allmänhet ansågo sig böra ingripa med extra ordinära medel.

I *Göteborg*, som mera än andra orter synes hafva varit hemsökt af arbetslöshet under början af år 1908, väckte arbetarekommunens ordförande den 15 april hos

Förslag om kommunala åtgärder i Göteborg.

Stadsfullmäktige en motion, i hvilken han, efter närmare motivering, föreslog fattandet af beslut därom:

1. Att stadens egna förestående arbeten skola utföras enligt sådan plan, att arbete kan beredas åt det största möjliga antal arbetare under tider då den privata företagsamheten håller sig tillbaka och till följd däraf större arbetslöshet skulle uppstå.

2. Att en permanent nämnd skall tillsättas med uppgift att följa arbetsmarknadens fluktuationer och föreslå de åtgärder, som från stadens sida kunna ifrågakomma till förebyggandet af arbetslöshet och afhjälpan det af dess följder, äfvensom handhafva de öfriga angelägenheter, som därmed äga sammanhang.

I anledning af motionen hafva ock stadsfullmäktige tillsatt en särskild nämnd med uppdrag att utarbete förslag till de åtgärder, som från stadens sida kunna ifrågakomma till förebyggande af arbetslösheten och lindrandet af dess följder. Nämnden lär inom kort till stadsfullmäktige inkomma med framställning i ämnet.

Förslag om kommunala åtgärder i Stockholm.

Vid *Stockholms* stadsfullmäktiges sammanträde den 16 dennes afgafs en af 32 fullmäktige undertecknad motion rörande åtgärder i anledning af den alltmer hotande arbetslösheten. Motionärerna erinrade därom, att redan en af stadens nämnder, landtegendomsnämnden, till beredningsutskottet ingått med uppgift å de arbeten, som under vintern kunde ifrågakomma, samt de särskilda kostnaderna därför. I anslutning härtill hemställdes i motionen

att stadsfullmäktige måtte besluta gifva beredningsutskottet i uppdrag att omedelbart från nämnder och styrelser infordra uppgifter om dels hvilka arbeten som under vintern komma att utföras med den ordinarie arbetsstyrkan, dels ock hvilka arbeten, som kunna ifrågasättas att såsom extra arbete utföras äfvensom angående kostnaden härför, samt till stadsfullmäktige skyndsam inkomma med de förslag, som däraf kunna föränledas.

Motionen remitterades till beredningsutskottet, som infordrat vederbörande nämnders och styrelser utlåtanden i frågan.

Arbetslöshetsfrågan har redan dessförinnan hos åtskilliga af de kommunala myndigheterna i Stockholm föränledt preliminära öfverläggningar eller utredningar; särskildt har man inom fattigvårdsnämnden förberedt sig på att kunna möta de ökade anspråk, som kunna komma att ställas på fattigvården.

Inom stadsfullmäktige i *Eskilstuna* och *Gäfle* hafva under senare hälften af november motioner väckts om anordnandet af allmänna arbeten till förekommande af den nöd, som väntades uppstå till följd af den rådande arbetslösheten. Liknande framställningar lära i *Luleå* gjorts af fattigvårdsnämnden samt i *Borås* af drätselkammaren. Bland stadsfullmäktige i *Malmö* torde motion i ämnet jämväl förberedas.

Närmare upplysningar rörande åtgärder mot arbetslösheten från större stadskommuners sida kunna emotas från Svenska Stadsförbundet, som rörande detta spörsmål föranstaltat en enquête, hvars resultat, enligt benäget löfte, skola ställas till Kommerskollegii förfogande.

Det socialdemokratiska arbetarepartiets lokala samorganisation i Stockholm, *arbetarekommunen*, har för arbetslöshetsfrågan tillsatt en särskild kommitté, hvil-

*Förslag
i Eskilstuna,
Gäfle, Luleå,
Borås och
Malmö.*

*Andra initia-
tiv för den
nuvarande
arbetslöshe-
tens bekäm-
pande.*

ken dels söker införskaffa uppgifter om de arbetslösas antal inom de till organisationen hörande fackföreningarne och dels förbereder praktiska åtgärder för att förskaffa de arbetslöse något arbete. I sådant syfte har bl. a. till postdirektören i Stockholm framställning gjorts därom, att den extra personal, som brukar antagas vid postverket vid jul och nyår, denna gång måtte utväljas bland de arbetslösa och ej såsom förut tagas bland militären. Denna ansökan har remitterats till vederbörande afdelningschef för utlåtandes afgifvande. Kommittén förbereder vidare insamlingar af penningar m. m., att genom en särskild kontrollkommitté utdelas bland de arbetslösa, samt uppgifves äfven hafva för afsikt att vidtaga åtgärder för att fästa regeringens uppmärksamhet på förhållandena och påkalla dess mellankomst.

Från åtskilliga andra städer i landet har genom tidningarne eller på annat sätt underrättelse ingått, att resp. arbetarekommuner sammankallat möten eller tillsatt kommittéer för arbetslöshetsfrågans behandling.

Enligt meddelande från *Frälsningsarméns* högkvarter i Stockholm är man där för närvarande sysselsatt med utredningar om de särskilda åtgärder, utöfver de vanligen om vintrarna förekommande, som kunna denna gång vidtagas i anledning af den ökade arbetslösheten.

Tilläggas bör, att i *Norrköping* på enskildt initiativ förberedes inköp af en landtegendom i stadens grannskap, där efter tyskt mönster skulle inrättas en arbetarekoloni för de arbetslösas sysselsättande med företrädesvis jordbruksarbete.

*Behöfvet af
ytterligare
åtgärder.*

De ansatser, som sålunda på vissa platser gjorts för arbetslöshetsfrågans belysande och de arbetslöses bispringande, äro otvifvelaktigt i och för sig välbetänkta, men torde ingenstädes vara tillfyllest. Äfven de på vissa platser

redan igångsatta utredningarna behöfva för visso fullständigas.

Som i det föregående visats, äger man nämligen icke på någon ort en verkligt *ingående kännedom om arbetslöshetens omfattning*, en kännedom som dock måste vara mycket nödvändig, för att man skall kunna överblicka, huru mycket som bör göras mot arbetslösheten, samt planlägga, på hvad sätt det bör utföras. De offentliga arbetsförmedlingsanstalterna kunna visserligen för de orter, där sådana finnas, lämna mycket beaktansvärda bidrag till kännedomen om arbetsmarknadens läge och arbetslösheten, men deras uppgifter äro i detta hänseende icke fullt tillräckliga. De lämna visserligen ganska tillförlitlig ledning för omdöme om förhållandenas utveckling, och äga sålunda närmast en symptomatisk betydelse, men lämna icke några uttömmande uppgifter om de arbetslöses hela antal.

De försök, som af arbetareorganisationerna vid föregående tillfällen gjorts för utrönande af arbetslöshetens omfattning, hafva hittills aldrig kunnat blifva fullt vittnesgilla ens i fråga om vederbörande organisationers egna medlemmar och hafva helt naturligt icke alls berört de organiserade arbetarne, för hvilka arbetslöshetsrisken torde vara i allmänhet något större.

På fackföreningarnes uppgifter hvilat till hufvudsaklig del äfven de rapporter om arbetslösheten, som af Kommerskollegii ombud för det arbetsstatistiska arbetet insändts till afdelningen för arbetsstatistik och offentliggjorts i dess »Meddelanden»¹⁾. Af nyss anförda skäl kunna dessa sålunda ej heller göra anspråk på någon fullständighet, allra helst som det aldrig lyckas förmå samtliga fackföreningar på en ort att meddela nödiga upplysningar.

¹⁾ Jfr. t. ex. »Meddelanden» 1908, sid. 243 ff., s. 469 ff.

Detta sistberörda förhållande har hittills otvifvelaktigt till en del berott på bristande intresse från organisationernas sida, men måste till väsentlig del tillskrifvas de praktiska svårigheter, som möta för deras åtgärder i detta hänseende. Man lär icke heller kunna förvänta att på de här ofvan angifna vägarna nu erhålla tillräcklig kännedom om arbetslösheten för att med ledning däraf kunna vidtaga effektiva mått och steg.

*Arbetslöshets-
räkningar.*

För vinnande af sådan nödig kännedom i frågan torde för närvarande ingen annan utväg gifvas än anordnandet af *arbetslöshetsräkningar*. Under den svåra arbetslöshetsperioden i början af 1890-talet anordnades sådana räkningar, i det att de arbetslöse genom tidningsannonser samt tillkännagifvanden vid möten uppmanades anmäla sig å angifven tid och lokal. Under sist förflutna vinter hade på några orter, där offentliga arbetsförmedlingsanstalter finnas, de arbetslösa anmodats där göra vederbörlig anmälan. Otvifvelaktigt har man genom dessa åtgärder lyckats erhålla fullständigare uppgifter om arbetslösheten, än eljest varit möjligt, och det torde vara säkert, att man genom likartade, men mera systematiskt anordnade undersökningar nu skulle få än bättre resultat.

Man har också i utlandet, såsom i bil. 5 närmare visas, med framgång anlitat denna utväg för att utreda arbetslöshetsspörsmålet i tillräcklig mån för att bilda sig ett tillförlitligt omdöme angående omfattningen och arten af de åtgärder, som böra och kunna vidtagas.

För att äfven hos oss erhålla ett tillförlitligt kunskapsmaterial i frågan torde lämpligen länsstyrelserna anmodas att hos resp. kommuner framhålla betydelsen af att arbetslöshetsräkningar företagas. Dessa böra helst företagas på samma dag å alla orter t. ex. vid midten af januari (eventuellt äfven omkring 1 mars, vid hvilken tidpunkt arbets-

lösheten vanligen torde kulminera) och utföras i enlighet med anvisningar, lämnade af Kommerskollegii arbetsstatistiska afdelning, samt med användande af räknekort, utarbetade och tryckta genom dess försorg. På grund af det intresse, som nu öfverallt visas arbetslöshetsfrågan, samt genom det synnerligen starkt utvecklade organisationsväsendet bland arbetarne lär det icke möta svårigheter att förmå de arbetslösa att samvetsgrant anmäla sig. Det närmare planläggandet och utförandet torde å orter med offentliga arbetsförmedlingsanstalter lämpligen kunna anförtros åt dessas styrelser (i Stockholm och Göteborg i samråd med vederbörande kommunalstatistiska myndigheter), men kan annorstädes öfverlämnas åt en särskild af vederbörande kommunala myndighet utsedd kommitté, i hvilken plats bör beredas för någon representant för de arbetareorganisationer, hvilkas medverkan påkallas.

De insamlade räknekorten disponeras af de kommunala myndigheterna under den tid (högst 14 dagar), som erfordras för att därur hämta nödiga upplysningar eller för afskrifning, hvarefter de insändas till Kommerskollegium, som genom sin afdelning för arbetsstatistik omedelbart bearbetar det från skilda orter inkomna materialet samt snarast möjligt offentliggör resultaten.

Då räkningarne anordnas på detta enhetliga sätt, torde man kunna förvänta att af dem erhålla en värdefull kännedom om arbetslöshetens omfattning, orsaker m. m., hvilket blir af stort värde för statsmakternas vidare åtgöranden. Under alla förhållanden komma kostnaderna icke att enligt den ofvan skisserade planen för staten ställa sig så stora, att ur denna synpunkt några betänkligheter böra möta. För de olika kommunerna lära de direkta utgifterna ej heller blifva afsevärda, då staten bekostar räknekort och tillhandagår med öfriga anvisningar

samt arbetareorganisationerna säkerligen utan ersättning lämna sin medverkan.

Det torde böra framhållas, att något behof af räkningars anställande icke torde föreligga i åtskilliga af våra mindre städer och municipalsamhällen, som icke till sitt ekonomiska lif äro beroende af de näringsgrenar, inom hvilka starkare depression nu råder. Men å andra sidan lär det kunna ifrågasättas, om icke stor vikt bör läggas vid, att räkningar anordnas äfven i vissa landskommuner. Åtskilliga uppgifter tyda nämligen på, att särskildt i Skåne en ganska omfattande arbetslöshet redan förekommer på landsbygden till följd af att särskildt tegel- och kritbruket starkt minskat sina arbetspersonaler, hvartill kommer att under innevarande månad en mängd daglönare vid jordbruket blifva lediga, liksom ock från sockerbruket åtskilliga tusental arbetare afskedas vid betkampanjens slut under december.

Jämförelsevis betydlig arbetslöshet kan äfven förutsättas inträda inom vissa trakter, där stenindustri idkas i större omfattning, samt i särskildt de sågverksdistrikt, där vattenbristen kan medföra ytterligare minskning i den redan till följd af konjunkturerna begränsade produktionen. Förutom det att en närmare utredning rörande arbetslöshetens förekomst inom sådana landskommuner måste för dem vara af vikt för eventuellt vidtagande af vidare åtgärder, så erbjuder det för hela arbetslöshetsspörmålets belysande ett stort intresse att icke vara hänvisad till material rörande endast städer och stadsliknande samhällen.

*Utredningar
om praktiska
åtgärder.*

Det är emellertid icke nog med att söka förmå kommunerna verkställa systematiska räkningar för att därigenom erhålla öfverblick öfver arbetslösheten på de olika orterna. Ty äfven om räkningarne skulle klart tydliggöra

behovvet af omfattande omedelbara åtgärder, så kunna dock sådana icke vidtagas, förrän noggrann utredning jämväl verkställts rörande arten och omfånget af de praktiska mått och steg, som kunna och böra tagas. Kommunerna måste, såsom redan i Stockholm och Göteborg skett, dessförinnan genom sina resp. tekniska myndigheter undersöka de möjligheter, som stå öppna för att med minsta förlust för kommunen och till största nytta för de arbetslösa anordna arbetstillfällen. Då dessa under alla förhållanden torde komma att företrädesvis bestå af olika slags utarbeten, för hvilka ritningar, arbetsplaner, materialer, verktyg o. d. måhända böra anskaffas, är det af stor vikt, att äfven hithörande *förberedande utredningar* snarast möjligt påbörjas.

Det torde böra framhållas, att man vid beredandet af arbetstillfällen om möjligt bör anordna s. k. *extra arbeten*, d. v. s. sådana, som i alla händelser skola utföras, om också ej just vid den förevarande tidpunkten. Det måste nämligen ur såväl principiell som praktisk synpunkt synas kommunerna och de arbetslösa tillbörligt, att det utförda arbetet obestriddligen är samhällsnyttigt och af sitt eget värde motiveradt. Däraf följer äfven som konsekvens, att detsamma i regel aflönas enligt gängse priser, i den mån den använda arbetskraften motsvarar vanliga anspråk på arbetsduglighet inom branschen. Det torde dock böra anmärkas, att sådana fall lätt kunna inträffa, då rimlig anledning synes föreligga för lönernas bestämmande lägre än de för yrket eljest normala.

Beträffande de olika slag af företag, som kunna ifrågakomma såsom sådana extra arbeten, föreligger såväl i vårt land som annorstädes en ganska omfattande erfarenhet. Hos oss är dock valet af utvägar tämligen begränsadt med hänsyn till de hinder, vårt vinterklimat

*Anordnandet
af extra
arbeten.*

lägger härutinnan. Öfver hufvud synas rifnings-, plane-rings-, bergsprängnings-, schaktnings- och pålningsarbeten utan större svårighet låta sig utföra äfven under vinterkylan; anordnandet af gaturegleringar, parkanläggningar samt gatu-, spårvägs- och kajarbeten torde därför särskildt kunna komma ifråga i städerna, liksom landsvägs- och kanalbyggnader, strömmrensningar, sjö- och myrutdikningar o. s. v. närmast böra ifrågasättas å landsbygden, med afseende hvarå dock bör anmärkas, att anordnandet af de sistberörda slagen af arbetsföretag i allmänhet icke lära ankomma på kommuner utan på andra korporationer eller enskilda.

Framhållas bör härjämte, att därest arbetslösheten, såsom icke osannolikt synes, skulle komma att i afsevärd utsträckning fortfara äfven under nästinstundande sommar, äfven andra slag af extra arbeten kunna under den varma årstiden igångsättas för de arbetslöses skull.

Frågan om i hvilken grad kommunerna böra känna sig förpliktade utföra dylika extra arbeten, måste gifvetvis i hvarje fall bedömas med hänsyn till arbetslöshetens omfattning, möjligheten att starta lämpliga arbetsföretag samt kommunens ekonomiska resurser.

Hvad den första förutsättningen beträffar, så lär en kommun icke vara villig att genom särskilda anordningar af här förevarande slag sörja för andra än till kommunen hörande personer, hvarför ock utrönandet af dessas antal, skildt från de öfriga arbetslöses, äfvensom deras understödspflicht, familjeförhållanden m. m. skulle vara väsentliga moment vid de ifrågasatta arbetslöshetsräkningarna.

Möjligheten att upptaga och bedrifva nya arbetsföretag är gifvetvis beroende af en mängd praktiska och tekniska omständigheter, hvilka lätt kunna lägga allvar-

liga hinder. I alla händelser måste här noggranna utredningar föregå alla positiva åtgärder.¹⁾

Själffallet böra, vid anordnandet af arbeten eller bestämmandet af leveranser i syfte att motarbeta arbetslösheten, större hänsyn än eljest tagas därtill, att de använda medlen komma den *inhemska produktionen* till godo.

Då det emellertid af åtskilliga skäl kan möta svårigheter att i vissa kommuner i nödig utsträckning anordna extra arbeten eller i samma syfte utvidga redan pågående sådana, torde uppmärksamheten jämväl böra fästas vid lämpligheten att, där arbetslöshet bland grofarbetare o. d. förekommer, bereda dem sysselsättning vid egentliga s. k. *nödhjälpsarbeten*. (Jfr. härom närmare bil. 6.) Såsom sådana har man företrädesvis använt makadamslagning (stenknackning, stenhuggning), hvilket arbete lämpligast bör utföras med maskinell kraft, men i nödfall och med ökad kostnad äfven verkställes för hand. Detta arbete är ur den synpunkten synnerligen lämpligt som nödhjälpsarbete, att det icke erfordrar några vidlyftiga förberedelser eller anordningar, att nästan hela kostnaden utgår i form af arbetslön samt att jämförelsevis stort antal arbetare därmed bör kunna sysselsättas på grund af den stora förbrukningen af arbetsprodukten samt lättheten att lagra och förvara densamma till framtida bruk. Arbete af detta slag, som under normala förhållanden icke bör utföras för hand, enär det då betydligt fördyras, kan naturligtvis icke aflönas med gängse priser för vanligt grofarbete. Kostnaden därför bör nämligen icke mer än nödigt förhöjas, och arbetarne böra icke hafva intresse af att kvarstanna vid sådant i

Nödhjälps-
arbeten.

¹⁾ Beträffande frågan om anordnandet af extra arbeten åt arbetslösa hänvisas i öfrigt till »Särskilde kommitterades betänkande angående arbetslösheten i Stockholm» äfvensom till bil. 5.

viss mån improduktivt arbete utan sträfva efter att finna vanligt sådant.

*Andra nöd-
hjälpsät-
gärder.*

Måhända skulle det vara af vikt, att kommunerna erinrades om betydelsen för de arbetslösa att genom s. k. *folkkök* — försök därmed tidigare gjorda i Stockholm — eller skolkök till billigaste pris kunna erhålla sina måltider. Likaså torde tanken på anordnandet af *arbetskolonier* å landsbygden — efter mönster från Tyskland nu upptagen i Norrköping — vara värd att tagas under öfvervägande. Med afseende å de här senast berörda åtgärderna bör emellertid anmärkas, att de väl närmast falla inom fattigvårdens verksamhetsområde.

*Den offentliga
arbetsförmed-
lingen och
jordbruket.*

Slutligen vore det önskvärdt, att vederbörande myndigheter riktade landstings, hushållningssällskaps och kommuners uppmärksamhet på de offentliga arbetsförmedlingsanstalternas gagnande verksamhet, särskildt under en industriell depressionsperiod såsom den nuvarande, därigenom att de dels lämna upplysningar om arbetsmarknadens läge, dels möjliggöra ett snabbt tillvaratagande af de disponibla arbetstillfällena på platsen och dels underlätta den i städerna lediga arbetskraftens placering på landet. I anställning vid jordbruk (skogs-hushållning o. d.) hafva nämligen de 12 nu existerande offentliga arbetsförmedlingsanstalterna, af hvilka tvenne äro länsanstalter, under innevarande år placerat

under januari.....	193	under juni	430
» februari	218	» juli	528
» mars	285	» augusti ...	916
» april	496	» september	826
» maj	453	» oktober ...	1,127

eller tillsammans ej mindre än 5,472 arbetare, de allra flesta män, af hvilka en icke oväsentlig del äro sådana,

som tidigare lockats in till städerna af de föregående årens goda arbetsförtjänster inom industrien.

Äfven om dessa resultat af den offentliga arbetsförmedlingens verksamhet i och för sig äro mycket glädjande, så är det emellertid ett ovedersägligt faktum, att inom de flesta trakter af vårt land — äfven där offentliga anstalter finnas — stor brist råder på arbetskraft för landtbrukets behof, samtidigt med att för landtarbete dugliga arbetare i stort antal gå sysslolösa i stadssamhällena. Då det obestriddigen är ett allmänt intresse, att dylika abnorma förhållanden så vidt möjligt icke fortfara, till skada för näringslivet och i själfva verket äfven för arbetarne, så lärer man böra tillse, att man icke genom åtgärder för de arbetslöses kvarhållande i städerna till större antal, än de normala behofven kräfva, motverkar *den naturliga återflyttningen till landet*. Såsom förut betonats, torde kommunerna ej heller vara villiga att draga försorg om andra än sina egna medlemmar, men äfven gent emot sådana i stad mantalsskrifna personer, som nyligen lämnat landtarbetet eller eljest lämpa sig för detsamma, torde den fordran böra göras gällande, att de kunna göra anspråk på anställning vid kommunala extra arbeten eller nödhjälpsarbeten, endast för så vidt ortens offentliga arbetsförmedlingsanstalt icke kan förskaffa dem passande arbete, eventuellt vid jordbruket.

Det bör i detta sammanhang påpekas, att återflyttningen till landsbygden otvifvelaktigt skulle underlättas, därest de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna dels kunde hos oss, liksom mångenstädes i utlandet, disponera särskilda medel att användas såsom *reselån* eller resebidrag åt arbetare, som genom deras försorg fått plats på landet, och dels ägde rätt att för sådana arbetare påkalla väsentlig *nedsättning i biljettprisen å järnvägarne*.

Under alla förhållanden torde *den fjordran med rätta kunna ställas på kommunerna, att de icke öka arbetslösheten genom afskedanden af egna arbetare, utan sörja för dessas sysselsättande*, vare sig detta sker genom det tillgängliga arbetets fördelande (i samband med minskad individuell arbetstid e. d.) eller ock genom anordnande af extra- eller nödhjälpsarbeten.

Bilaga 1.

Anteckningar rörande det ekonomiska läget i Sverige.

Man synes nu allmänt vara ense om att hänföra inträdet af den rådande industriella depressionen i Europa i första hand till den penningkris, som, länge förbådad, fick sitt häftigaste utbrott på New-Yorks börs i slutet af oktober 1907. Det är bekant, hurusom denna kreditkris hastigt spred sig till de europeiska kapitalmarknaderna, huru den våldsamt pressade upp diskontot i centralbankerna och åstadkom en besvärande knapphet på guld. Äfven till Sverige sträckte krisen hastigt nog sina verkningar. Den inhemska kapitalmarknaden hade genom tillfälliga lån ställt sig i beroende af den utländska penningmarknaden och nödgades till följd af krisen att på kort tid saldera en betydande del af dessa mellanhafvanden. Därmed följde åter kreditindragningar från de svenska bankernas sida och minskadt förtroende i affärslifvet.

Jämsides med penningkrisen inträffade starkt prisfall å industriella råvaror och nedgång efterhand inom produktionens ledande branscher. Penning- eller rättare kreditknappheten tvang produktionen af fast kapital att betydligt inskränka sig; efterfrågan efter material till byggnader, maskiner o. d. minskades eller upphörde. Med minskade arbetstillfällen och minskad arbetsinkomst följde åter nedgång i efterfrågan på mera umbärliga husbehofsartiklar, såsom kläder, möbler o. d.; denna minskade efterfrågan åstadkom i sin tur produktionsinskränkningar inom sist berörda branscher o. s. v. I denna riktning har den utländska arbetsmarknaden utvecklats sig under loppet af år 1908. Metall-, maskin-, trävaru-, byggnads- och textilbranscherna hafva uppvisat en nästan oafbruten nedgång, som sedan sträckt sig till nästan alla produktionsområden.

Penningmarknaden.

Att Sverige skulle starkt beröras af depressionen på världsmarknaden, är klart däraf, att vårt land levererar råmaterial till den europeiska storindustrien genom sin export af trä, järn och trämassa m. m. Därtill kom, som nämnt, det ömtåliga tillståndet på den svenska penningmarknaden.

Världskonjunkturernas snabba återverkan på den svenska produktionen framträdde i en afgjordt dålig trävarumarknad under senare delen af 1907 samt någon nedgång i järnexporten, ehuruval den sistnämnda ännu hade goda priser. Inom byggnadsbranschen alstrade penningförhållandena en kris redan mot slutet af nyssnämnda år.

Med år 1908 kan den allmänna industriella depressionen sägas hafva inträdt i vårt land. Den har med ökad styrka framträdt i, förutom byggnadsbranschen, metallindustrin, maskin- och skeppsbyggnadsindustrin, trävaruindustrin, stenindustrin samt textilindustrin. Bland de näringsgrenar, som varit mera oberörda, äro att nämna närings- och njutningsämnesindustrin — dock med vissa undantag — samt trämasseindustrin.

För att gifva en tillförlitlig föreställning om nedgången i affärsläget i Sverige torde vara lämpligt att först anføra några siffror, hämtade ur bankrapporterna.

I beloppet af *diskonterade växlar* äger man en god mätare på omsättningens liflighet. I synnerhet representera växlarne den större omsättningen d. v. s. industriens och grosshandels afsättning. I riksbanken, de solidariska bankbolagen och bankaktiebolagen voro vid kvartalsskiftena växlar diskonterade till följande belopp:

1907.				1908.	
	Inrikes mill. kr.	Utrikes mill. kr.		Inrikes mill. kr.	Utrikes mill. kr.
30 mars.....	718.3	19.6	31 mars.....	764.5	30.7
29 juni.....	741.5	29.6	30 juni.....	747.4	22.3
30 sept.....	756.3	22.9	30 sept.....	729.8	27.4
31 dec.....	774.7	24.0			

Den nedgång, som här framträder under loppet af 1908, är mycket anmärkningsvärd. I regel bruka ban-

kernas växelportföljer svälla ut emot hösten, hvilket ock, som synes, skedde under år 1907. I år har det motsatta förhållandet inträdt, och tredje kvartalets siffra understiger afsevärdt motsvarande siffra under år 1907.

Äfven i afseende på den allmänna rörelsens omsättningsmedel, riksbanksedlarna, gör sig minskning gällande. *Beloppet utlöpande sedlar* utgjorde nämligen vid kvartals-skiftena:

1907.		1908.	
mill. kr.		mill. kr.	
30 mars.....	196·8	31 mars.....	189·8
29 juni	194·4	30 juni	188·8
30 sept.....	207·6	30 sept.....	196·9
31 dec.	190·1		

Ser man på *medeltalet utlöpande sedlar* under år 1908 i jämförelse med de föregående åren, framträder än tydligare depressionens starka inverkan på den allmänna rörelsen. Alltsedan 1892 har sedlarnes årliga medeltal varit i stark stegring, endast afbruten af någon stagnation eller obetydlig nedgång under depressionstiden 1900—1902. 1902 var denna siffra 145·2 mill. kr., 1906 177·6 mill. kr. och 1907 187·3 mill. kr. Medeltalen pr månad under år 1908 hafva rört sig mellan 172·7 mill. och 181·1 mill. för tiden jan.—sept. Därefter har som vanligt under hösten någon ökning inträdt. I det hela torde 1908 års medeltal komma att blifva i det närmaste lika med 1906 års och således med omkring 10 mill. kr. understiga 1907 års medeltal.

Det torde böra anmärkas, att samtidigt som sedel-cirkulationen minskats, har riksbanken förstärkt sin guld-kassa och nedsatt diskontot från 7 % vid slutet af år 1907 till 5½ %. Äfven har samtliga bankers utländska skuld-saldo nedgått från 53·71 mill. kr. den 31 oktober 1907 till 12·40 mill. kr. den 31 oktober 1908. Försämringen i det industriella läget och minskningen i rörelsen har således gått hand i hand med fortskridande lättnad i penningmarknaden, ett förhållande, som man särskildt iakt-tagit i England, där icke ens ett så lågt bankdiskonto som 2½ % (sedan den 28 maj 1908) kunnat framlocka

något tecken till ny lifaktighet på den industriella marknaden. Hvad som saknas, torde framför allt vara förtroende till och lust för nya företag, och en förbättring härutinnan kan först väntas inträda så småningom.

Äfven torde böra bemärkas, att oaktadt bankernas växeldiskontering nedgått, har *summan af* deras *utestående fordringar* hos allmänheten ökats under året 1908. Denna ökning gäller försträckningar på längre tid, nämligen fastighets- och förlagslån (lån mot inteckningar och på kreditiv). Därjämte hafva allmänhetens tillgodohafvanden hos bankerna på sparkasse-, upp- och afskrifnings- och depositionsräkning fortsatt att tillväxa under året. På dessa räkningar inestodo den 31 oktober 1907 1,266·45 mill. kr., den 31 oktober 1908 1,317·16 mill. kr. Denna art af kapitalbildning torde särskildt hafva gynnats af de gällande höga inlåningsräntorna.

*Nybildningen
af affärs-
företag.*

Däremot har den kapitalbildning, som afser startandet af nya företag, under året lidit en högst väsentlig inskränkning, som vittnar om den tryckta stämningen. Under 1907 års tre första kvartal registrerades 586 *nya aktiebolag* med ett tecknad kapital af tillhoppa 212·9 mill. kr., hvaraf 135·1 mill. inbetalda. Under motsvarande tid 1908 registrerades 493 aktiebolag med 73·1 mill. kr. tecknade och 52·6 mill. kr. inbetalda. (Märkas bör dock, att i 1907 års siffra för tecknad kapital ingå Svenska sockerfabriksaktiebolagets 135 millioner kronor.)

Sammanräknas de belopp, som registrerats såsom inbetalda i nybildade bolag, med verkställda kapitalökningar, registrerade i äldre bolag, erhåller man följande siffror för de trehne första kvartalen:

	1907.	1908.
januari—september	202·5 mill. kr.	177·5 mill. kr.

I antalet *patentansökningar* har man velat se en känslig mätare på de ekonomiska konjunkturerna. Anmärkas kan då, att under åren 1904—1907 en oafbruten stegring härutinnan varit att konstatera, men att 1908 visar en markerad nedgång. Under de tre första kvartalen 1907 regi-

strerades 2,300 patentansökningar, under motsvarande tid 1908 endast 2,184 ansökningar.

Andra tecken på nedgången i rörelsen inom landet framträda t. ex. i siffrorna för *godstrafiken å statens och enskilda järnvägar*, som sedan mars 1908 visat nedgång i tontal i jämförelse med föregående år, eller i antalet *taxerade inländska telegram*¹⁾, som för jan.—sept. 1908 utgjorde 1,172,573 mot 1,202,576 samma tid 1907. Äfven i postverkets¹⁾ siffror finner man antydning om samma förhållande. Medan under 1907 års tre första kvartal *inkomsterna vid postverkets distrikts- och lokalförvaltningar* ökades med 7.43 % af föregående års siffra, var motsvarande tillväxt under 1908 års tre första kvartal endast 2.0 %.

Kommunikations-
medlens
användning.

Ingenstädes framträder emellertid nedgången så starkt som i afseende på rikets *in- och utförselsiffror*, en följd af att den nu rådande depressionen är internationell.

Viktigare ut-
förselsiffror.

Af de förnämsta stapelvarorna hafva sålunda *utförts* följande kvantiteter under 1907 resp. 1908 års tre första kvartal:

	Jan.—sept. 1907.	Jan.—sept. 1908.
Järn och stål	287.4 mill. kg.	222.5 mill. kg.
Papper	93.2 » »	89.0 » »
Trämassa	341.8 » »	373.7 » »
Trävaror, oarbetade, bilade och sågade	4,168,500 kbm.	4,067,400 kbm.
Trävaror, arbetade	6.4 mill. kr.	5.0 mill. kr.
Glas	10.9 » kg.	9.7 » kg.
Lervaror:		
tegel, eldfast	40.6 » »	31.2 » »
rör o. rördelar	9.4 » »	7.3 » »
tegel, mur- och klinker	25.8 » st.	7.5 » st.

Förutom trämassa förete endast färsk sill, fläsk, bär, cement, malm, papp, tändstickor samt hudar och skinn någon afsevärd stegring under år 1908.

Nedgången i *införseln* är äfven högst betydande, vare sig det gäller födoämnen, beklädnadsartiklar och andra industriella helprodukter eller råvaror och mellanprodukter.

Viktigare in-
förselsiffror.

¹⁾ Detaljerade uppgifter rörande omsättningen vid telegraf- och postverken hafva på begäran benäget lämnats från resp. verk.

	Jan.—sept. 1907.	Jan.—Sept. 1908.
<i>Födoämnen:</i>		
fisk, saltad, torkad, rökt	29·0 mill. kg.	25·0 mill. kg.
fläsk, alla slag	6·0 » »	4·4 » »
kaffe	21·7 » »	17·1 » »
ägg	51·8 » »	40·4 » »
<i>Beklädnadsartiklar, industriella helprod.:</i>		
bomullsväfnader	1·8 » »	1·4 » »
ylleväfnader	1·4 » »	1·2 » »
linneväfnader	0·5 » »	0·4 » »
vattentäta väfn., mattor	2·2 » »	2·1 » »
maskiner, redskap, verktyg	20·4 » kr.	18·0 » kr.
symaskiner, stickmaskiner	1·7 » »	1·4 » »
ångfartyg	6·8 » »	3·5 » »
<i>Råvaror och mellanprodukter för industri:</i>		
ull	4·2 » kg.	4·2 » kg.
bomull	15·5 » »	15·2 » »
ullgarn	1·3 » »	1·2 » »
bomullsgarn	1·2 » »	1·1 » »
hudar och skinn, oberedda	7·0 » »	5·6 » »
» » » beredda	0·9 » »	0·5 » »
tack- och barlastjärn	48·1 » »	41·5 » »
järnvägsskenor	24·0 » »	27·0 » »
balk- och hörnjärn	27·0 » »	16·7 » »
plåtar öfverdragna med tenn	4·0 » »	3·6 » »
rör, gjutna	11·0 » »	11·2 » »
» smidda, valsade eller dragna	8·5 » »	6·0 » »
<i>Råvaror och mellanprodukter för landtbruket:</i>		
klöfver- och gräsfrö	1·5 » »	1·1 » »
linfrö	21·7 » »	15·9 » »
gödningsämnen	169·0 » »	152·1 » »
oljekakor	96·9 » »	83·5 » »
superfosfat	2·9 » »	1·9 » »
kli	65·7 » »	40·4 » »

Bland varor, som visa stegrad införsel under år 1908, äro att nämna fossila oljor, potatis, ris, spannmål, salt,

socker (utom sirup och melass), tobak, stenkol och natron. Häraf torde spannmåls- och sockerimportens ökning vara att hänföra till alldeles särskilda orsaker, nämligen 1907 års mindre goda sädesskörd och 1908 års arbetskonflikt vid de skånska sockerbruken.

I det hela antyda ofvån meddelade införselsiffror en betydande nedgång inom såväl produktion som konsumtion.

Bilaga 2.

Uttalanden af yrkesorganisationer eller ledande firmor rörande affärsläget inom resp. näringsgrenar.

För att utröna näringsidkarnes egen uppfattning rörande det nuvarande ekonomiska läget och utsikterna för den närmaste framtiden och därigenom erhålla så vidt möjligt tillförlitligt material för bedömande af sannolikheterna för arbetslöshetens ökning, har Kommerskollegium till åtskilliga yrkesorganisationer eller ledande firmor inom de yrken, där dylik organisation icke kunnat anlitas, afsänt en cirkulärskrifvelse af följande lydelse:

Stockholm den 6 november 1908.

Till.....

Kommerskollegium, som för en utredning om arbetslöshetens nuvarande omfattning och möjligen förestående ökning söker införskaffa upplysningar rörande, bland annat, affärsläget inom de viktigaste industrigrenarne, i den mån arbetslösheten däraf beröres, får härmed hemställa, att Ni benäget ville meddela nu förefintliga uppgifter rörande dithörande spörsmål samt närmast lämna svar på följande frågor:

1) Har inom Eder industrigren någon märkbar försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar?

I sådant fall från hvilken tidpunkt?

2) Har produktionen under år 1908 undergått någon begränsning?

Genom eller utan organisationens föranstaltande?

3) Kan någon närmare uppgift (i % af 1907 års tillverkning eller på annat sätt) lämnas om produktionens beräknade eller bestämda begränsning?

4) Genomföres sådan begränsning genom

a) förkortad arbetstid; och i sådant fall i hvilken utsträckning (timmar)?

b) minskning af arbetsstyrkan; och i sådant fall till hvilket antal (absolut eller % i förhållande till år 1907)?

5) Anses de nuvarande konjunkturerna komma att fortfara, förbättras eller försämras under den stundande vintern?

6) Kunna några särskilda uppgifter ytterligare meddelas rörande arbetslöshetsförhållandena inom Eder yrkesgren?

Därest några rapporter eller redogörelser, ägnade att belysa här ifrågakvarande spörsmål, föreligga i tryck, skulle Kollegium önska erhålla exemplar däraf.

Då den inom Kollegium pågående utredningen rörande arbetslösheten är af mycket brådskande art, torde tillgängliga upplysningar rörande här ofvan angifna spörsmål meddelas så snart ske kan och om möjligt *omgående*.

På Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegii vägnar:

ALFR. LAGERHEIM.

GUNNAR HUSS.

Erik Sjöstrand.

De svar, som i anledning af Kollegii ofvanstående skrifvelse hittills kommit Kollegium till handa, återgifvas här nedan.

Svenska Kvarnindustriidkareföreningen:

»På grund af Kollegii till mig såsom ordförande i Svenska Kvarnindustriidkareföreningen ställda skrifvelse af den 6 November 1908, har jag låtit tillställa de kvarnar, som äro medlemmar af föreningen, afskrift af Edert förfrågningscirkulär, för att med ledning af de från de olika kvarnarne ingående svaren kunna afgifva önskade om-

döme. Svaren har sent ingått, hvarför jag först nu är i tillfälle att kunna framlägga en sammanfattning af dem.

Af de 24 kvarnar, som tillhöra föreningen, ha tills dato 17 svarat, men torde de återstående icke vara af nämnvärd betydelse.

Såsom ett generellt omdöme kan sägas, att under innevarande år förhållandena inom kvarnindustrien varit normala. Kvarndriften har icke varit utsatt för andra störningar än dem, som hvarje år förekomma, nämligen att på grund af öfverproduktion driften måste någon tid på året minskas eller afstannas, samt likaledes det årligen återkommande stillaståendet före rengöring. Därjämte ha ett par stått någon tid på grund af vattenbrist, ombyggnad eller dylika orsaker, men däremot icke till följd af de ekonomiska konjunkturerna. Kvarnarnes *fasta* arbetare ha emellertid, äfven under nämnda perioder af stillastående, haft sysselsättning inom kvarnarne, så att i allmänhet har minskning af arbetsstyrkan icke behöft förekomma.

Beträffande utsikterna för kommande år, får man hoppas att 1909 likaledes skall blifva fullt normalt, då ju lifsmedel hafva en tämligen jämn gång. Dock har från några håll försports farhågor för att åtminstone under de första månaderna af nästa år någon minskning skall inträffa i omsättningen, men får man ju hoppas att kvarnarnes fasta arbetsstyrka ändå skall kunna gifvas full sysselsättning, så att ingen inskränkning däri skall behöfva göras.»

Svenska sockerbruksaktiebolaget:

»Med anledning af Kommerskollegiums skrifvelse af den 7:de dennes få vi till besvarande af de i cirkulärskrifvelsen af 6 samma månad uppställda frågorna meddela:

1:o) På grund af den ojämna afsättningen af socker, som alltid äger rum, beroende på köparnes lust att vid vissa tillfällen spekulera på högre priser, kan det icke

med bestämdhet sägas, huruvida sockerkonsumtionen inom landet är stadd på tillbakagång. Vi hålla dock detta för sannolikt, på grund af den rådande arbetslösheten.

2:o) Produktionen under 1908 har, hvad råsockerfabrikerna angår, icke varit begränsad i annan mån än hvad som betingas af hvitbetsodlarnes till ämnade odlingsstreck, hvilken hade till följd, att ett antal hvitbetsodlare icke hunno i rätt tid förbereda sig till hvitbetsodling och sålunda måste afstå därifrån. Hvad raffinaderierna angår, begränsades deras produktion af strejker vid fabrikerna i Arlöf, Landskrona, Lund, Hälsingborg och Ystad.

3:o) Det finnes ännu icke någon möjlighet göra någon noggrannare beräkning af produktionen. Någon begränsning däraf är icke afsedd.

4:o) Begränsning af produktionen i råsockerfabrikerna kan endast ske genom att inskränka arealen för hvitbetsodlingen. De hvitbetor, som produceras, måste förarbetas. Då i raffinaderierna begränsning skall ske, går detta i regel för sig genom att under någon viss tid nedläggas hela driften och afskeda arbetarna. Någon begränsning äger emellertid för närvarande ej rum.

5:o) Om arbetslösheten kommer att under vintern fortfaara, är det antagligt, att konsumtionen af socker af-tager, hvarigenom konjunkturerna för sockerindustrien försämras.

6:o) Såsom redan framgår af ofvanstående kunna några särskilda uppgifter angående arbetslösheten icke meddelas.»

Svenska Bryggareföreningen:

»I anledning af Eder skrifvelse af den 6 d:s få vi till besvarande af däri gjorda förfrågningar vördsamt med-dela följande.

Inom bryggeriindustrien har på grund af nedåtgående konjunkturer sedan ungefär i maj månad detta år en be-stämmd tillbakagång i maltdrycksförsäljningen varit att för-märka och har en minskning i tillverkningen på grund häraf blifvit nödvändig. Maltafverkingen den $\frac{1}{4}$ — $\frac{30}{100}$

1907 utgjorde 17,690,362 kg., men under motsvarande tid i år endast 16,842,227 kg. Till följd häraf har också minskning i arbetsstyrkan ägt rum på så sätt, att nytt folk ej anställt, då någon afgått. Någon utsikt till att maltdrycksförsäljningen inom den närmaste tiden skall komma att ökas, tycks ej förefinnas, utan tvärtom, alldenstund tillbakagången undan för undan blifvit mer märkbar och varit störst under den senaste månaden, och under dessa förhållanden torde ytterligare minskning i arbetsstyrkan blifva erforderlig.»

Svenska Cigarrfabrikantföreningen:

»Till svar å Kommerskollegii skrifvelse af den 9 d:s få vi lämna följande svar:

Till mom. 1) Ja; hela detta år.

2) Ej i Göteborg, i Malmö ja, i Stockholm ja.

Utan organisationens ingripande.

3) Nej.

4 a) I Malmö på en fabrik 3 dagar arbete, å en annan 2 å 3 timmar kortare arbetstid, i Stockholm 2 å 3 timmar kortare tid på tre medelstora fabriker under loppet af några månader.

4 b) Nej.

5) I allmänhet torde konjunkturerna för vår industri ej komma att förbättras, då importen på grund af nuvarande tullsatser visar oupphörliga tendenser att öka. I öfrigt är säkert ingen förbättring att vänta i städerna, å landet torde den goda skörden hjälpa upp situationen.

6) Nej.

I öfrigt äro vi ej i stånd att meddela något i ämnet.»

Sveriges Margarinfabrikanters förening:

»Med anledning af Eder skrifvelse den 6 i denna månad, hvari begärts vissa för en utredning om arbetslöshetens nuvarande omfattning och möjligen förestående ökning erforderliga upplysningar, får Sveriges Margarin-

fabrikanters förening äran meddela, att från innevarande års början produktionen inom margarinindustrien visat en afsevärd minskning, föranledd af ej mindre den allmänna försämring i konjunkturerna, som under hela året gjort sig märkbar, än äfven den utan förutvarande motsvarighet starka stegringen i råvarupriserna, hvilket senare förhållande orsakat höjda margarinpriser med däraf följande minskad köplust.

Den nedgång i produktionen, som sålunda inträdt och hvars omfattning för närvarande ej kan exakt uppgifvas, har icke reglerats genom några bestämmelser af margarinfabrikanternas organisation.

Med anledning af produktionsminskningen har hittills icke någon inskränkning i arbetstiden eller decimering af arbetsstyrkan i nämnvärd grad vidtagits, ehuru skäl därtill icke torde saknats.

Någon förhoppning om väsentlig förbättring i nu nämnda förhållande under den kommande vintern synes icke förefinnas.»

Svenska Bomullsfabrikantföreningen:

»Med anledning af till Svenska Bomullsfabrikantföreningen ingången cirkulärskrifvelse med förfrågan rörande affärsläget inom bomullsindustrien för närvarande får föreningen härmed äran anföra följande:

Redan på hösten 1907 började de på världsmarknaden inträdda nedgående konjunkturerna att göra sig märkbara på Svenska Textilindustrien inom bomullsbranschen genom minskad efterfrågan på färdiga varor. Denna minskning i konsumtionen fortgick sedan i allt hastigare tempo, så att föreningen på möte den 2 juli beslutade att till att börja med tills 1 oktober inskränka arbetstiden i spinnerierna med 10 timmar och i väfverierna med 15 timmar per vecka. En hel del verk inskränkte emellertid driften än mer t. ex. till 4 dagar i veckan.

Något senare beslut om fortsatt inskränkning har ej fattats, så att antagligen satte den 1 oktober ett flertal

af fabrikerna sina verk i full gång igen eller åtminstone utsträckt de driftstiden något.

Alla väfverier äro ej medlemmar i föreningen, men vi förmoda och tro oss veta, att äfven utomstående väfverier varit nödsakade att inskränka sin tillverkning genom minskning af arbetstiden.

På vissa håll har nog arbetareantalet minskats genom att slutande arbetare ej ersatts, men där inskränkning af tillverkningen försiggått har det säkert i allmänhet skett genom förkortning af arbetstiden.

Att angifva minskningen af detta års tillverkning mot förra årets i % faller sig svårt, då någon exakt uträkning ej företagits, men det synes som om man ej skulle öfverskatta denna minskning om man satte den till 10 %.

Föreningen finner det svårt att uttala sig om utsikterna för vintern. Förhållandena äro för närvarande så dåliga, att man väl torde ha anledning att antaga, att de ej skola blifva sämre på samma gång en bättring nog ej torde vara att emotse förrän tidigast på våren.»

Svenska Jutefabrikernas Centralkontor, Halmstad:

»Vi hafva mottagit Eder ärade skrifvelse af den 13 dennes och sända härmed de 2 svar, som våra fabriker i Oskarström och Helsingborg ha lämnat på grund af Edert frågeformulär.

Hvad vår *fabrik i Södertälje* beträffar, så meddelar den, att hos densamma ej råder någon arbetslöshet (brist på arbeterskor har där för det mesta funnits), hvarför de uppställda spörsmålen icke äga tillämpning för denna fabrik. För egen del kunna vi tillägga, att affärsläget i vår bransch förorsakat oss åtskilliga förluster i år hos våra afnämare.

Skandinaviska Jute-Spinneri- & Väfveri-Aktiebolaget,

Oskarström.

Jutefabriken.

Fråga 1. Ja. Från början af år 1908.

Fråga 2. Ja. Utan organisationens föranstaltande.

Fråga 3. Minskningen af produktionen uppgår till c:a 10 % i förhållande till de 10 första månaderna af år 1907.

Fråga 4. a) Nej.

b) Genomsnittsantalet arbetare Jan—Okt. 1907 utgjorde 621, samma tid i år 607, minskning 14.

Fråga 5. Någon förbättring.

Linnefabriken.

Fråga 1. Ja. Från slutet af år 1907.

Fråga 2. Ja. Utan organisationens föranstaltande.

Fråga 3. Minskningen af produktionen för Januari—Oktober innevarande år uppgår till c:a 20 % i förhållande till de 10 första månaderna af år 1907.

Fråga 4. a) Ja, och utgör den minskade arbetstiden, om man beräknar den för de gångna 10 månaderna, till c:a 3 timmar pr vecka. Minskningen i arbetstiden har skett på så vis, att vi i c:a 4 månader endast arbetat 5 dagar i veckan.

b) Genomsnittsantalet arbetare Januari—Oktober 1907 utgjorde 249, samma tid i år 222, minskning 27.

Fråga 5. Hittillsvarande konjunkturer komma antagligen att fortfara öfver vintern.

Dessutom ha vi minskat produktionen på så vis, att vi i mindre utsträckning låtit en väfverska betjäna 2 stolar, hvilket under normala förhållanden brukas, härigenom har tidtals ganska många väfstolar stått stilla.

Skånska Jutefabriksaktiebolaget,

Helsingborg.

Fråga 1. Ja. Från början af 1908.

Fråga 2. Ja. Utan organisationens föranstaltande.

Fråga 3.

Fråga 4. a) Förkortad arbetstid har genomförts i väfveriet Februari—Juni med 5 timmar i veckan samt i hela fabriken Juli—November med 10 timmar i veckan.

b) Någon uppsägning af arbetare har icke ägt rum, men däremot hafva lediga platser i väfveriet under senare

halfåret icke blifvit tillsatta, hvarigenom väfveripersonalens antal under sagda tid med c:a 10 % understigit antalet samma tid föregående år.

Fråga 5. Att döma efter hufvudmarknaderna för jute-industrien, Dundee och Calcutta, synes någon förbättring icke snart vara att vänta. En lifligare efterfrågan gör sig dock f. n. märkbar i Sverige.»

Centralstyrelsen för Sveriges Skräddaremästareföreningar:

»Med anledning af Kollegiets framställning rörande arbetslöshetens nuvarande omfattning och möjligen förestående ökning få vi härmed meddela följande beträffande skrädderiyrket:

Den allmänna försämring i affärsläget som småningom inträdt under detta år har icke lämnat skrädderiyrket oberört. Åtminstone inom beställningsskrädderiet har omsättningen i allmänhet minskats, ehuru någon bestämd procentsiffra icke kan uppgifvas. Då yrkets produkter kan sägas utgöras af konsumtionsartiklar, i hvilkas förbrukning konsumenterna endast till en viss grad kunna göra inskränkningar, kan omsättningen visserligen icke minskas i så betydande grad som inom en del andra yrkesgrenar, men nedgången har varit tillräcklig, för att konstatera att konjunkturerna försämrats.

Anledningen till försämringen inom skrädderiyrket är, dels de många fallissementer inom affärsvärlden, hvilka återverkat på den konsumerande allmänheten och dels de stora arbetsinställelserna som förekommit, och hvilka icke allenast minskat köpstyrkan hos de däraf direkt berörda utan äfven nödvändiggjort inskränkningar för det stora flertalet konsumenter som endast indirekt lidit af arbetare-stagnationen.

Den minskning i produktionen som i följd häraf förekommit har emellertid icke påkallat annan inskränkning i arbetstiden än den normala, som småningom genomförts inom yrket vid de kollektiva uppgörelserna om nya arbetsaftal, ej heller har arbetsstyrkan behöft minskas, tack vare den omständigheten att arbetareantalet inom beställnings-

skrädderiet är i ständigt aftagande, beroende dels på att lärlingsstocken är för liten och dels på att konfektionen, hvilken är i stadig utveckling, drager till sig de facklärdas arbetarna. Den sålunda decimerade arbetsstyrkan hinner således mer än väl att utföra det påkommande arbetet, hvilket icke skulle kunna ske om konjunkturerna vore normala.

Hvad utsikterna för vintern beträffar torde någon egentlig arbetslöshet icke behöfva befaras, endast minskning i arbetstiden. Då yrket är att räkna till de s. k. säsongyrkena är arbetstillgången väsentligt förminskad under årets tre första månader, men i allmänhet fördelas arbetet på den arbetsstyrka som finnes från säsongkvar-talet och afskedanden förekomma mera sällan.

Då konjunkturerna emellertid icke synes bli förhållandevis bättre än under det nu snart tilländagångna året är det att förutse en större afknappning i arbetsförtjänsterna än vanligt.»

Svenska Sko- & Nätlingsfabrikantföreningen:

»1. Under 1908 har en mycket stor försämring af konjunkturerna inom skofabrikationen inträdd i följd af öfverproduktion m. m. och har därför

2. produktionen betydligt inskränkts. Någon bestämd siffra kan ej angifvas men torde minskningen röra sig omkring

3) halfva fjolårets produktion.

Begränsningen genomfördes genom

4) a) förkortad arbetstid;

b) minskning i arbetsstyrkan;

c) lockout och strejk;

d) många betalningsinställelser.

Några närmare siffror finnas ej att tillgå för närvarande.»

Svenska Trävaruexportföreningen:

I skrifvelse af den 6 dennes till Svenska Trävaruexportföreningen har Kungl. Kommerskollegium anhållit om svar på några spörsmål rörande affärsläget inom sågverksindustrien, i den mån arbetslösheten däraf kan beröras. Till svar härå få vi meddela följande:

1:o) Inom sågverksindustrien har på senare tid en ganska betydande försämring i konjunkturerna visat sig. *Dels* har ända sedan våren 1907 priserna varit i ständigt nedgående, *dels* har exporten såväl under år 1907 som under innevarande år varit mindre än den plägat vara. Minskningen i pris har varit något olika i olika distrikt, växlande från 15 till 20 %. 1907 års export uppgick till 884,690 stds plank, battens och bräder mot 1,015,623 stds under år 1906. För jämförelse meddelas vidare, att åren 1898—1905 lägsta exportsiffran var 1901 års med 903,787 stds. I år torde exporten kunna beräknas till c:a 860,000 stds.

2:o och 3:o) Produktionen under år 1908 har icke undergått någon nämnvärd begränsning. Däremot är det sannolikt, att produktionen kommer att i ej ringa mån inskränkas under instundande vinter, hufvudsakligen till följd däraf, att flottningen på grund af höstens ovanligt ringa nederbörd ej förlupit normalt. Några exakta siffror kunna ännu ej angifvas, men det torde kunna antagas, att minst 2¹/₂ million timmer mer än vanligt komma att kvarligga i vattendragen, hvilket motsvarar en minskad vintersågning af 50,000 à 60,000 stds. Hufvuddelen häraf belöper på Nederbotten (Gäfle, Söderhamns, Hudiksvalls och Sundsvalls distrikt).

4:o) Huru begränsningen kommer att genomföras, kan ej bestämdt angifvas. På de ställen, där sågen går med dag- och nattskift, kommer utan tvifvel begränsningen att ske så, att man endast går med dagskift. I andra fall torde arbetet komma att helt och hållet inställas under någon tid. Mindre sannolikt är, att den minskade arbetstillgången kommer att föranleda afskedande af arbetare, utom af tillfälliga. Vid sågverken är nämligen

arbetarestammen tämligen fast, och det är så mycket mindre anledning att tro, att afskedande kommer att ske på grund af bristande arbetstillgång i vinter, som ingående underrättelser tyda på, att de verk, som nödgas minska sin vintersågning, komma att i motsvarande grad öka produktionen under nästa års vår, sommar och höst.

5:o) Man hoppas att någon förbättring skall komma att inträda i fråga om priserna. Beträffande storleken af nästa års skeppning kan man näppeligen nu bilda sig något omdöme.

6:o) Nej.»

Sveriges Snickeri-Export-Förening:

»Vi ha mottagit Eder skrifvelse af den 6 dennes och få härmed lämna Eder följande meddelanden till svar å de af Eder framställda frågor rörande läget inom den svenska snickeri-exportindustrien.

En väsentlig försämring i konjunkturen har gjort sig märkbar alltsedan senare delen af 1907 och har denna försämring ytterligare stegrats under hösten 1908.

Tillfölje minskad byggnadsverksamhet, såväl inom landet, som i de olika exportländerna, har äfven produktionen af snickeriartiklar minskats, men kunna vi icke uppgifva någon bestämd procent för minskningen.

Någon större nedsättning i arbetstid eller minskning af arbetsstyrkan har knappast förekommit förrän under senare halfåret 1908, vid hvilken tidpunkt emellertid flera fabriker till följd af den dåliga afsättningen blifvit nödsakade att såväl förkorta arbetstiden, som inskränka antalet arbetare.

Vi anse sannolikt, att under instundande vinter ytterligare inskränkningar i driften komma att blifva nödvändiga.

Några särskilda uppgifter utöfver hvad ofvan blifvit sagdt, kunna vi ej lämna.»

Svenska Trämasseföreningen:

»Till svar å skrifvelsen angående arbetsbristen speciellt hvad den angår trämasseindustrien af slipad massa får meddelas svar på förfrågan

N:o 1) Nej.

N:o 2) Nej.

N:o 3) och n:o 4) i följd häraf intet svarsmål.

N:o 5) Försäljningar för leverans under 1909 ha skett till ungefär samma priser som för leverans 1908 och kunna betecknas som goda.

N:o 6) Enda grund till arbetets minskning skulle vara vattenbrist, hvilken ju dock ej kan förut göras något uttalande om, men ser den för tillfället hotande ut, speciellt för Norrland. Under sådana förhållanden bruka dock fabrikerne skaffa öfverflödiga arbetare annan sysselsättning.»

Svenska Pappersbruksföreningen:

»Med anledning af Kommerskollegii skrifvelse af den 6 d:s och då svar därå begäres snart och om möjligt per omgående, få vi härmed afgifva följande svar, som dock ej kan betraktas såsom gifvande ett fullt uttömmande besked på de förelagda frågorna, enär härför erfordras att specifika uppgifter kunde inhämtas från alla pappersbruk, hvilket tiden ej torde medgifva.

Under loppet af innevarande år har från och med våren marknadsläget för papper i allmänhet försämrats.

Rörande finpappersindustrien, som har sin hufvudsakliga afsättning inom landet, har från dess representation i Stockholm gifvits följande svar å de framställda frågorna:

1. Ja.

Maj-Juni.

2. Ja. (Utan organisationens föranstaltande.)

3. Till 1 Okt. 11.6 % mindre tillverkning än under motsvarande tid 1907.
4. a) Ja. (12 timmar i veckan.)
b) Nej.
5. Den hufvudsakliga orsaken till inskränkningen i driften är, att söka i den sedan flera månader tillbaka pågående konflikten inom bokbindareyrket, ehuru naturligtvis det allmänt tryckta affärsläget med thy åtföljande inskränkning i utgifvandet af böcker, reklam och affärstryck äfven bidragit till marknadens försämring. Under förutsättning att bokbindarekonflikten snarast bilägges och den starkt befarade typografstrejken ej blir verklighet, torde en försämring af de nuvarande konjunkturerna ej vara att befara, men äfven under ofvan angifna förutsättningar, vågar man för närvarande ej räkna på någon förbättring af läget förrän september månad nästa år.

Rörande den öfriga delen af den svenska pappers-industrien, som hufvudsakligen exporterar sina tillverkningar, kunna frågorna besvaras på följande sätt:

1. Ja — med början på våren och med kulmen under Juni, Juli och Augusti.
2. Å flera pappersbruk har under kortare eller längre tid arbetstiden inskränkts något utan organisationens föranstaltande och föranledd af hvarje pappersbruks särskilda förhållanden.
3. Säker uppgift om huruvida och i hvad mån årsproduktionen kan komma att understiga 1907 års kan nu ej lämnas. Därför behöfde uppgifter infordras från hvarje pappersbruk. De pappersbruk, hvilkas tillverkningsförhållanden vi känna eller nu hunnit tillfråga anses i år kunna komma upp till samma tillverkningsmängd som 1907 med undantag för ett, som uppgifver en förminskning af 8—10 %. Äfven det pappersbruk, som antagligen

inskränkt arbetstiden mest, anser sig för året komma upp i lika stor produktion som förra året.

4. a) I allmänhet har man under den svåraste tiden minskat arbetstiden med ett skift à 12 timmar; några pappersbruk ha arbetat blott 5 dagar i veckan under c:a 2 månader.
4. b) Någon inskränkning i arbetsstyrkan för pappersbruksdriften har ej ägt rum. Möjligen har s. k. utarbete och extra arbeten något inskränkts. Under senaste tiden har åtminstone vid några pappersbruk arbetssökande mottagits och användts för skogsarbeten.
5. Pappersmarknaden synes vara något förbättrad och det antages, att pappersbruken skola hafva tillräcklig sysselsättning under vintern. Den nu rådande vattenbristen kan, om den fortfar länge, vålla ofrivillig inskränkning uti driften för de pappersbruk, hvilka, utan tillräcklig ångkraftsreserv, äro beroende af vattenkraft, och för de pappersbruk, hvilka måste köpa slipmassa, som ej kan erhållas i tillräcklig mängd om vattenbristen fortfar.

Den allmänna depressionen i handel och industri öfver så godt som hela världen är i hufvudsak orsaken till nedgången i pappersmarknaden och tvifvelsutan har på många områden en minskning i förbrukningen af papper inträddt. Detta förhållande kan dock ej ensamt förklara det inträdda häftiga omslaget från riklig efterfrågan till snart sagt totalt upphörande för en tid af ingifvande af ej blott nya order utan äfven af specifikationer å förut uppgjorda leveranskontrakt. När mellanhandsköpmännen fingo den öfvertygelsen, att pappersprisen kunde väntas falla, upphörde de med att lämna order eller att uttaga af på leverans köpta partier, för att ej behöfva gent emot konkurrenter föra ett dyrare papper. Mellanhänder och äfven större förbrukare hålla sig då till sina ineliggande lager och gifva endast nödfallsvis mindre order, till dess att de tro det prisen ej komma att gå ytterligare ned eller pappersbrist förefinnes. Åtskilliga svenska pappers-

bruk blefvo under sommaren tämligen hastigt utan orderspecifikationer samt svårt strandsatta. Det lyckades dem dock att sedermera erhålla beställningar om än till lägre priser.

Hvad speciellt den svenska pappersindustrin beträffar, så torde den hafva gått miste om åtskilliga större beställningar från utlandet, därför att man där fått den öfvertygelsen, att svåra arbetareoroligheter vore att befara i Sverige och att man där ej skulle förstå eller äga förmåga till att bringa arbetareförhållandena i god ordning.»

Allmänna Svenska Boktryckareföreningen:

»Med anledning af skrifvelse af den 6 november få vi härmed angående affärsläget inom boktryckeriyrket vördsamt lämna följande upplysningar, oss delgifna från olika platser inom riket.

1. Från och med September månad har en märkbar försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar. På många platser, exempelvis i Skåne, har denna försämring varit betydande.
2. Begränsning i produktionen har inträdt, dock utan organisationens föranstaltande. Man beräknar att 1908 års tillverkning understiger 1907 års med 20 à 25 %. Härtill kommer förluster till följd af det i allmänhet dåliga affärsläget, hvilka intill den 12/11 i förhållande till 1907 uppgått ända till 400 %.
4. Arbetstiden har på många håll förkortats till halfva tiden. Minskning af arbetsstyrkan har äfven ägt rum, på flera platser i förhållande till 1907 med ända till 50 %.
5. De närvarande konjunkturerna anses icke komma att förbättras under den stundande vintern. De flesta uppgifterna gifva vid handen att en försämring kommer att äga rum.
6. I Stockholm, Mellersta Sverige och Skåne har ett betydande antal, såväl sättare som tryckare, sökt

platser utan att kunna erhålla sådana. I Södra Sverige har antalet platssökande icke varit så stort, men i alla händelser osedvanligt stort.

I allmänhet torde kunna sägas att man befarar att arbetslösheten inom boktryckeriyrket kommer att under den stundande vintern blifva i förhållande till föregående år högst betydande.»

Järnverksföreningen:

»I min egenskap af ordförande i styrelsen för Järnverksföreningen har jag härmed äran besvara Kungl. Kollegii till föreningen ställda skrifvelse af den 6 d:s.

Frågorna n:ris 1—2 besvaras bäst genom hänvisning till de af föreningen kvartalsvis publicerade statistiska uppgifter öfver tillverkning och export samt den marknadsberättelse, som äfvenledes kvartalsvis af föreningen publicerats. Jag anmodar därför föreningens sekreterare, herr grosshandlaren Fritz Moll, Skeppsbron 28, Stockholm, att tillställa Eder detta tryck för innevarande år. Den minskning i vissa slag af tillverkning, som ägt rum, har icke åstadkommits genom öfverenskommelse. Ett privat möte med tillverkarna af valsadt lancashirejärn har visserligen hållits, i ändamål att söka åstadkomma tillverkningens begränsande tills vidare till 3 veckor i månaden, men den anslutning som ansågs önskvärd för att ett sådant beslut skulle träda i kraft, uppnåddes icke inom därför utsatt tid, hvadan hela förslaget förföll.

Frågorna 3—4 äro delvis besvarade genom ofvanstående, hvaraf framgår, att någon gemensamt öfverenskommen inskränkning i produktionen icke företagits. Emellertid har den minskade ordertillgången för de många lancashireverken nödtvunget medfört minskad tillverkning vid en hel del af verken, och torde det kunna sägas, att produktionen i större och mindre grad varit och är nedsatt vid nära nog alla lancashireverken. Vid somliga har periodvis igenslagning skett, så att lancashiretillverkningen varit nedlagd veckor eller månader i sträck. Vid andra har endast tillverkningen drifvits med dagskift och vid andra åter har verksamheten varit nedlagd flera eller

färre dagar i veckan, allt efter som orderbrist har förelagat. En del verk hafva begagnat tillfället att utföra större reparationer och ombyggnader, då verksamheten i alla fall icke kunnat hållas i full gång. De dåliga konjunkturerna hafva medfört beslut om fullständigt nedläggande af tillverkningen vid 4 lancashireverk, vid hvilka därför så småningom denna handtering kommer att upphöra. Af praktiska skäl göres nedläggandet så småningom med igenslagning af 1 eller 2 härdar i taget. Jag anser mig icke böra nämna ifrågavarande bruks namn, då de sannolikt icke önska sina beslut om nedläggande bekantgjorda. Det är gifvet att genom nu omnämnda nödtvungna åtgärder en hel del arbetare blifva sysslösa. Någon närmare beräkning af antalet är jag icke i tillfälle lämna, i all synnerhet som Kungl. Kollegium begärt omgående svar å de uppsatta frågorna. Dock är att erinra därom, att de svenska lancashireverken nära nog alla tillhöra bolag, som drifva åtskillig annan rörelse, och att dessa bolag i allmänhet pläga söka bereda arbetstillfälle vid sina öfriga rörelsegrenar åt arbetare, som på grund af en tillverkningsgrens minskning eller upphörande blifva utan arbete. Det har därför ännu icke förekommit något afskedande i större skala. Därigenom att nedläggningen sker successivt vid de verk, som ärna upphöra med lancashiretillverkningen, beredes äfven tid för lancashiresmederna att söka sig anställning på annat håll. Det ligger dock i sakens natur, att i närvarande svåra konjunktur de skola hafva mycket svårt att få nya platser utan att ändra yrke.

Frågan 5 är särdeles svår att besvara. Järnverksföreningen kommer att sammanträda i Göteborg den 28 d:s, hvarvid marknadsläget kommer att bedömas med ledning af insamlade uppgifter och då föreliggande statistiskt material. Den vid sammanträdet afgifna berättelsen kommer omedelbart att i tidningarne publiceras och får jag hänvisa till hvad då meddelas såsom det tillförlitligaste, som i fråga om vår järnhandterings närvarande läge står att erhålla. Såsom af föreningens föregående berättelser för detta år tydligt framgår, hafva götmetall-

verken i allmänhet det vida bättre ställt än lancashireverken, ehuru äfven götmetallverken lida af dåliga tider. För lancashireverken är läget rent af kritiskt. Det förut aldrig inträffade förhållandet föreligger nämligen, att, samtidigt som priset på valsadt och smidt lancashirejärn är i starkt fallande, har priset på träkol stigit och detta trots det höga pris, som förut rådde på denna vara. Samtliga ifrågavarande verk torde för närvarande gå med förlust, hvilken för dem som i höst behöft köpa träkol är särdeles betydlig. Att driften ändå hålles möjligast mycket vid makt, beror på den hänsyn till arbetarne, som de svenska järnbruken af ålder plägat visa. Emellertid är det under nu beskrifna förhållanden antagligt, att om efterfrågan på lancashirejärn fortfarande kommer att hålla sig lika låg som under senaste månaderna, järnverken finna sig icke kunna uppehålla driften öfver vintern i nuvarande omfattning, utan att ytterligare igenslagning åtföljd af arbetares afskedande kommer att under vintern äga rum. Vintern medför emellertid i bergslagen riklig tillgång på skogsarbete, och en del af det öfverflödiga folket kommer utan tvifvel att därmed erhålla sysselsättning.»

Aktiebolaget Svenska Metallverken:

»Till svar å ärade skrifvelsen af den 13 november, hvars besvarande blifvit fördröjdt på grund af vår verkställande direktörs vistelse utomlands, få vi härmed äran meddela, att inom den industri, som företrädes af vårt bolag, ännu icke någon afsevärd försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar. Visserligen har på vissa afdelningar, särskildt inom halffabrikat af mässing, någon minskning inträffat, men å andra sidan har tillverkningen af kopparkablar och tråd för nu pågående stora kraftöfverförningar högst väsentligt ökats. Jämförd med 1907 visar produktionen c:a 20 % ökning.

Någon minskning i arbetsstyrkan vid valsverken och tråd- och rörtillverkningen har ej behöft vidtagas och, att döma af inneliggande beställningar, torde knappt behöfva ifrågakomma under vintern.

Vid ammunitionsfabriken är dock en reduktion af arbetsstyrkan icke utesluten, om Arméförvaltningen fortfar med sin taktik att lämna en del af sina beställningar utomlands eller beslutar att under nästkommande år ej upphandla färdiga hylsor.»

Sveriges Verkstadsförening:

»Edert ärade af den 6 d:s emottagit och återsända vi detsamma härmed behörigen ifyllt.

Frågor:

Svar:

1. Har inom Eder industrigren någon märkbar försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar?

Ja.

I sådant fall från hvilken tidpunkt?

Hösten 1907.

2. Har produktionen under år 1908 undergått någon begränsning?

Ja.

Genom eller utan organisationens föranstaltande?

Utan.

3. Kan någon närmare uppgift (i % af 1907 års tillverkning eller på annat sätt) lämnas om produktionens beräknade eller bestämda begränsning?

4. Genomföres sådan begränsning genom
 - a) förkortad arbetstid: och i sådant fall i hvilken utsträckning (timmar)?

Vid ett flertal verkstäder är arbetstiden betydligt förkortad.

b) minskning af arbetsstyrkan: och i sådant fall till hvilket antal (absolut eller i % i förhållande till år 1907)?

c:a 10 %.

5. Anses de nuvarande konjunkturerna komma att fortfara, förbättras eller försämrans under den stundande vintern?

Fortfara, möjligen någon förbättring

6. Kunna några särskilda uppgifter ytterligare meddelas rörande arbetslöshetsförhållandena inom Eder yrkesgren?»

Svenska stenindustriförbundets Ostkustförening:**Frågor:****Svar:**

- »1. Har inom Eder industrigren någon märkbar försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar? Ja
- I sådant fall från hvilken tidpunkt?
2. Har produktionen under år 1908 undergått någon begränsning? Utan.
- Genom eller utan organisationens föranstaltande?
3. Kan någon närmare uppgift (i % af 1907 års tillverkning eller på annat sätt) lämnas om produktionens beräknade eller bestämda begränsning? Nej.
4. Genomföres sådan begränsning genom
- a) förkortad arbetstid: och i sådant fall i hvilken utsträckning (timmar)?
- b) minskning af arbetsstyrkan; och i sådant fall till hvilket antal (absolut eller % i förhållande till år 1907)?
5. Anses de nuvarande konjunkturerna komma att fortvara, förbättras eller försämrats under den stundande vintern? Försämrats.
6. Kunna några särskilda uppgifter ytterligare meddelas rörande arbetslöshetsförhållandena inom Eder yrkesgren? Nej.

Stenindustrifirman A. K. Fernström, Karlshamn:

»I besittning af K. Kommerskollegii skrifvelse af den 7 d:s får jag till svar å däri framställda spörsmål meddela följande:

1. Konjunkturerna å stenmarknaden hafva under år 1908 undan för undan försämrats, med början från november månad 1907.

2. Såväl genom organisationens föranstaltande — långvariga arbetsnedläggelser under första hälften af innevarande år — som af andra skäl har produktionen i afsevärd mån begränsats.
3. Tillverkningen är c:a 20 % mindre än för samma tidrymd 1907.
4. Ett antal arbetsplatser äro indragna, så t. ex. samtliga stenhuggerier utefter järnvägslinjerna och de mindre stenhuggerierna vid kusten.
5. Under vintern är en ytterligare försämring att emotse.
6. Om arbetslöshet inom yrket kan ännu knappast vara tal, enär stenhuggare fortfarande emottagas vid de större stenhuggerierna och folket vid de indragna arbetsställena uppåt landet i allmänhet torde hafva erhållit annat arbete.»

Västra Sveriges Gatstensindustriförbund:

»Med anledning af Eder cirkulärskrivelse af den 6 d. m. har undertecknade förbund härmed äran anföra såsom svar på uti sagda skrifvelse framlagda frågor:

1. Märkbar försämring har gjort sig gällande. Denna har inträdt ungefär med 1908 års början;
2. Produktionen har under år 1908 vid stenhuggerierna inom västra Sverige, hvilket område vårt yrkesförbund omfattar, på så sätt begränsats, att under större delen af året arbetare icke antagits. Några af de större firmorna ha helt och hållet inställt driften under första månaderna af år 1908 och därefter endast i begränsad omfattning återupptagit sin rörelse;
3. Någon sådan närmare uppgift kan icke lämnas;
4. Förkortad arbetstid har icke ägt rum;
5. Det anses, att de nuvarande dåliga konjunkturerna möjligen komma att fortfarande försämrast under instundande vinter, åtminstone icke förbättras;

6. Nagot ytterligare finnes icke att meddela uti ifrågasvarande hänseende.

Förestående uppgifter ha lämnats af undertecknad, som är vårt förbunds ordförande, med anledning däraf, att Kungl. Kollegiet anhållit om omgående besvarande. Emellertid skall skrivelsen föreläggas vid ett extra sammanträde i vårt förbund, hvilket sammanträde antagligen kommer att äga rum under närmaste tiden. I händelse vårt förbund då anser sig kunna lämna ytterligare svar på Kungl. Kollegiets skrivelse, skall så omedelbart ske.»

Kritbruksbolaget i Malmö:

»Vi hafva att erkänna emottagandet af Eder v. skrivelse af den 13 d:s samt Edert cirkulär af den 6 d:s.

Inom vår bransch har försämring i konjunkturerna gjort sig märkbar allt sedan i våras för inlandet, samt från och med Juli månad beträffande exporten. I Augusti månad blefvo vi därför nödsakade minska arbetspersonalen med några man, men redan i slutet af September och början af Oktober blefvo vi på grund af de stora lager, som hopat sig nödsakade att helt stanna driften vid de flesta bruken. Under normala förhållanden drifvas bruken till närmare Jul och sysselsättas sedan arbetare med diverse vinterarbeten, schaktning etc., till dess väderleken tillåter brukens igångsättande i slutet af Mars. För kommande vinter finnas vinterarbeten blott vid tvänne bruk, härigenom blifva c:a 80 à 100 arbetare utan sysselsättning i vinter. Minskningen i försäljningen för i år mot fjolåret ser ut att blifva c:a 20 à 25 %. Bättre konjukturer kunna vi inom vår bransch ej vänta förrän möjligen hösten 1909.

Med vidare upplysningar som eventuellt kunna önskas stå vi gärna till tjänst och teckna.»

Aktiebolaget De Svenska Kristallglasbruken:

»Med anledning af med skrifvelse af den 13 d:s öfversända frågeformulär få vi härmed lämna följande upplysningar:

1. Under året har en käunbar försämring af konjunkturerna gjort sig märkbar, och kan denna anses datera sig från slutet af mars månad.

2. Produktionen har i alla fall fortgått som vanligt och kommer

3. att öfverstiga föregående års. Dock är ett af våra bruk, nämligen

4. Eda glasbruk, Charlottenberg, sedan början af oktober nedlagdt, hvadan c:a 15 % af vid samtliga våra bruk anställda arbetare nu äro utan arbete.

5. Någon förbättring af konjunkturerna kan nog icke anses nu vara för handen, men är det att hoppas, att sådan skall inträffa mot slutet af vintern.

6. Efter hvad vi erfarit, lär arbetet vid utom oss stående bruk fortgå som vanligt.»

Höganäs-Billesholms Aktiebolag samt Skromberga Stenkols- och Lerindustri-Aktiebolag:

»Med anledning af Kongl. Kommerskollegii skrifvelse af den 13:de dennes få vi, sedan uppgifter blifvit insamlade från våra olika verk, nu afgifva följande svar å Kommerskollegii frågeformulär:

1. Ja. Från och med våren 1908 började minskning göra sig gällande, så att inskränkning i produktionen måste företagas på försommaren.

2. Ja. På grund af den allmänna stagnationen i hannarne förorsakad af transportarbetarestrejkerna blefvo utskeppningarne mindre, än de eljest skulle hafva blifvit, och skeppningssvårigheterna gjorde sig på försommaren betydligt kännbara, så att till en del detta var orsaken till, att produktionen måste minskas i så hög grad.

3. Minskningen per helt år räknadt utgör i procent af 1907 års tillverkning:

för eldfast tegel 25 % och
» rör 15 %.

4. a) Nej. b) Ja, 300 man vid lerfabrikerna.

5. Såsom alltid vintertiden brukar vara fallet är någon vidare försäljning då från fabrikerna knappast att förvänta, men härtill kommer att, enär lagren redan nu äro tämligen fyllda och då de vanliga f. ö. v.-orderna, hvilka vid denna tid på året merändels hafva till stor del inkommit, i är nästan uteblifvit, någon ytterligare ökning af lagren måste undvikas, hvaraf följden antagligen blir nya afstängningar af en del ugnar och därmed följande afskedande af arbetsfolk fram på nyåret.

6. Bolagen hafva med egna uppoffringar vidtagit åtgärder för att bereda arbete åt så många som möjligt af härifrån afskedade arbetare.»

Svenska Byggnadsämnesindustriförbundet:

»Då vårt förbund är så nytt (det bildades i juli d. å.) kunna vi ej nu lämna så fullständiga svar å alla frågor, som önskligt vore, men få enligt inhämtade upplysningar meddela:

att inom våra industrigrenar har en mycket märkbar försämring i konjunkturerna varit rådande hela året inom tegel- och kritbruksindustrin. Cementbruken däremot hafva hittills ej haft någon minskning i sin tillverkning.

Genom den stagnation, som inträdt i de flesta industrigrenar speciellt inom byggnadsbranschen, har tillverkningen vid tegel- och kritbruken nedgått med 60 % och däröfver och har denna minskning i tillverkningen uppkommit därigenom, att arbetet å bruken helt eller delvis blifvit nedlagda och komma de icke att under nu stundande vinter åter upptaga arbetet.»

Jönköpings och Vulcans Tändsticksfabriksaktiebolag:

»Vi äro i besittning af Eder ärade skrifvelse af den 13 dennes med innehållygande cirkulär och få som svar därå anförä följande:

Inom den industrigren, som vårt bolag företräder, nämligen tillverkning och försäljning af tändstickor, har icke under den senaste tiden någon försämring i konjunkturerna ägt rum, utan har efterfrågan på våra fabrikat varit god.

Vi hafva med anledning härutaf ökat produktionen, och till belysande härutaf få vi meddela, att arbetarestammen under de senaste 12 månaderna vid våra 6 tändsticksfabriker ökats med 334 personer, hvarutaf 261 manliga och 73 kvinnliga.»

De förenade Kolsyrefabrikernas Aktiebolag:

»Till svar å cirkulärskrifvelsen af den 13 d:s få vi vördsammast anförä följande:

Tvärtemot flertalet af Sveriges industrigrenar hafva vi hittills under 1908 att konstatera en ökning af vår omsättning, hvarjämte grundad anledning finnes att antaga, det konjunkturerna ej inom närmaste komma att försämräs. Vi hafva för den skull under innevarande år sysselsatt några arbetare mera än under föregående åren. I regel hafva vi under vintermånaderna nödgats minska vår arbetsstyrka, enär allmänna behovet af vår produkt »Kolsyra» är väsentligt mycket mindre under vinter- än under sommarmånaderna. Då vi emellertid under instundande vinter komma att företaga nybyggnader, så afskedas i år ej någon af våra nuvarande arbetare till följe af arbetsbrist, utan komma vi antagligen att fram till april —maj 1909 att öka arbetsstyrkan med 4—6 man utöfver det vanliga antalet. Detta afser våra båda å Liljeholmen belägna fabriker.

Vår filialfabrik i Limhamn har äfven gått något framåt och bibehålles där den vanliga arbetsstyrkan öfver vintern. Lika är förhållandet med vår filialfabrik i Kristiania.»

Centrala Arbetsgifvareförbundet:

»Tillgången på arbete inom byggnadsindustrien är, om jämförelse skall ställas med de senare årens verksamhet vid denna tid af året, om hänsyn toges till hela landet i allmänhet betydligt reducerad.

I hufvudstaden äro emellertid arbetsförhållandena nära nog normala, detta beroende på att arbetet i en hel del nybyggnader, som sedan sommarens stora arbetsinställelse i branschen legat nere, upptagits. Då dessa arbeten fullbordats, torde otvifvelaktigt större arbetslöshet för byggnadsarbetare blifva rådande, ity att anmälningar om nya byggnadsföretag endast ingå i ringa utsträckning.

Gällande andra större arbetsplatser, såsom Göteborg och Malmö, ligger byggnadsverksamheten så godt som nere, dels beroende på konjunkturerna i allmänhet, och dels därför att gällande aftal med arbetareorganisationerna därstädes till större delen utlöpa den 1 nästkommande april, hvilket senare gör, att arbetsgifvarne ej våga planera eller ingångsätta nya företag, förrän nya aftal kommit till stånd och arbetsfred för en längre tid framåt i möjligaste mån blifvit tryggad.

Af det anförda och af förhållandena i allmänhet är sålunda att vänta, att än större arbetslöshet inom till byggnadsindustrien hörande fack skall blifva rådande, men skulle faran häraf betydligt komma att reduceras, därest snar uppgörelse med arbetareorganisationerna kunde åvägabringas angående nya aftal för de till öfver ett hundratal uppgående, som nu utlöpa.»

Bilaga 3.

Till stadsfullmäktiges beredning rörande arbetslösheten i Göteborg.¹⁾

Utlåtande af Styrelsen för Göteborgs Arbetsförmedlingsanstalt.

Sedan Styrelsen för Göteborgs Arbetsförmedlingsanstalt anmodats att till beredningen inkomma med uppgifter öfver arbetslösheten härstädes under de tre sista åren, får Styrelsen härmed öfverlämna följande sammandrag af anstaltens statistiska tabeller för åren 1905, 1906 och 1907, hvaraf framgår den sammanlagda tid under dessa år, som hvarje arbetssökande varit arbetslös.

Af detta sammandrag framgår att under förenämnda år ej mindre än 32·8, 34·6 och 18·1 % af männen varit arbetslösa under längre tid än två veckor, under det att sådan längre arbetslöshet endast drabbat 11·3, 9·4 och 1·0 % af de senare.

Anmärkas bör dessutom, att flertalet kvinnor, som förklarat sig hafva saknat arbete under någon tid, själfva, för att få njuta en tids ledighet, underlåtit att söka anställning. Någon arbetslöshet i egentlig mening har därför icke ifrågakommit bland kvinnorna.

¹⁾ Det har ansetts vara af intresse att här meddela den redogörelse, som af Styrelsen för Göteborgs Arbetsförmedlingsanstalt afgifvits i anledning af behandlingen af den hos Göteborgs stadsfullmäktige den 15 april väckta motionen om åtgärder mot arbetslösheten. Motsvarande uppgifter återfinnas i allmänhet i resp. offentliga arbetsförmedlingsanstalters tryckta årsberättelser. Det torde böra framhållas, att de vid anstalterna erhållna siffrorna för arbetslöshetens varaktighet icke kunna vara fullt uttömmande. De lämna i alla händelser ett värdefullt bidrag till frågans belysande.

Sammandrag öfver arbetslösheten åren 1905—1907.

Arbetslöshetens varaktighet.	Män.		Kvinnor.		Samtliga.	
	Antal.	%.	Antal.	%.	Antal.	%.
År 1905.						
0—2 veckor.....	2,615	67·2	3,413	88·7	6,028	77·9
2—4 ".....	488	12·6	212	5·5	700	9·0
4—6 ".....	236	6·1	73	1·9	309	4·0
6—10 ".....	278	7·2	79	2·0	357	4·6
10—13 ".....	106	2·7	37	1·0	143	1·9
öfver 13 ".....	165	4·2	36	0·9	201	2·6
Summa år 1905	3,888	100·0	3,850	100·0	7,738	100·0
År 1906.						
0—2 veckor.....	2,840	65·4	3,252	90·6	6,092	76·8
2—4 ".....	628	14·5	130	3·6	758	9·6
4—6 ".....	312	7·2	70	2·0	382	4·8
6—10 ".....	287	6·6	80	2·2	367	4·6
10—13 ".....	110	2·5	30	0·8	140	1·8
öfver 13 ".....	163	3·8	30	0·8	193	2·4
Summa år 1906	4,340	100·0	3,592	100·0	7,932	100·0
År 1907.						
0—2 veckor.....	3,457	81·9	3,087	98·7	6,544	89·0
2—4 ".....	362	8·6	10	0·3	372	5·1
4—6 ".....	146	3·4	16	0·5	162	2·2
6—10 ".....	163	3·9	14	0·5	177	2·4
10—13 ".....	49	1·1	—	—	49	0·7
öfver 13 ".....	46	1·1	1	—	47	0·6
Summa år 1907	4,223	100·0	3,128	100·0	7,351	100·0

Hvad åter männen beträffa, synas dessa siffror vara ovanligt höga, särskildt när man betänker, att de tillkommit under en följd af goda år. Men i en stad af Göteborgs storlek måste man dock alltid räkna med en stor del arbetssökande, som af ålder, sjukdom, oregel-

bundet lefnadssätt eller på grund af sin ungdom varit mindre lämpliga eller rent af omöjliga att placera, och då just dessa äro starkt representerade i de angifna siffrorna måste vederbörlig hänsyn härtill tagas vid bedömandet af arbetslösheten för männen.

Rörande arbetslöshetens fördelning inom de olika yrkesgrupperna får Styrelsen hänvisa till tabellerna V och VI i anstaltens här närslutna årsberättelser för förenämnda år, där en detaljerad redogörelse lämnas för 7 hufvudgrupper, omfattande 18 yrkesgrenar och upp till 320 specialfack.

Såsom af sammandragen ur de angifna tabellerna redan framgått, omfattar denna personstatistik endast något öfver 7,900 af stadens till c:a 31,000 uppgående arbetarekär. Den torde därför ej lämna tillräckligt material för bedömandet af arbetslösheten inom staden, men för de yrkesgrenar, som äro bäst representerade, kan man genom proportionering nog få fram ganska tillförlitliga arbetslöshetssiffror.

Styrelsen vill emellertid begagna sig af detta tillfälle att framhålla den omfattande och detaljerade statistik, som för detta ändamål föres å anstalten, samt att anstalten är den enda institution inom samhället, som kan lämna så detaljerade upplysningar öfver arbetsmarknaden och arbetslösheten. Men för att denna statistik må blifva fullt tillförlitlig och få den omfattning och betydelse för näringslivet, samhället och individen, som därmed åsyftas, måste såsom önskemål uppställas att om möjligt allt arbete inom samhället förmedlas genom anstalten. Först på detta sätt blifver anstalten i tillfälle att rätt bedöma ställningen å arbetsmarknaden vid hvarje tidpunkt samt att gifva vederbörande på fakta grundade upplysningar angående arbetsmarknadens läge eller rådande arbetslöshet inom samhället.

Göteborg den 7 Oktober 1908.

På styrelsens vägnar:

OTTO MANNHEIMER.

John Kruse.

Bilaga 4.

Anteckningar om arbetsmarknaden i Tyskland, England och Frankrike.

Tyskland. I allmänhet har den tyska industrien under 1908 fortfarande lidit af den depression, som redan under fjärde kvartalet 1907 inträdde till följd af penningkrisen. Någon industriell kris kan man dock ej tala om, enär flertalet af de ledande tyska industrierna under året haft fullt tillfredsställande marknad. Detta har exempelvis varit fallet med grufindustrien, de kemiska och elektriska industrierna samt — delvis — maskinindustrien; lika gynnsamt som under fjolåret har dock icke läget varit ens inom dessa branscher.

Mera knapp har arbetstillgången varit inom metallindustrien, konfektionsbranschen och textilindustrien; inom den sistnämnda har förekommit betydande reduktion af arbetsstyrkor och inskränkning i arbetstid. I allmänhet gäller, att arbetsmarknaden inom storindustrien varit stadd i försämring under året.

De uppgifter, som föreligga rörande sjukkasemedlemmarnes antal, arbetsförmedlingens verksamhet och godstrafiken på järnvägarne bekräfta, att den tyska arbetsmarknaden under året försämrats betydligt gentemot fjolåret. Motsvarande statistiska uppgifter för september tyda dock på förbättring, hvilket torde bero af den gynnsammare skörden.

Belysande för läget är, att för 1¼ mill. organiserade arbetare, som lämna dylika arbetslöshetsuppgifter till den statistiska byrån, antalet arbetslösa under september månad i år uppgått till 2·7 % gentemot 1·4 % samma tid förra året och 1·0 % under 1906.

England. Den engelska arbetsmarknaden har under året 1908 befunnit sig i ständig försämring inom nästan

alla ledande industrier. Enligt fackföreningarnes till Board of Trade lämnade uppgifter om arbetslösheten tog försämringen, som fortgått alltsedan sommaren 1907, en akut form i december s. å.; antalet arbetslösa fackföreningsmedlemmar steg under denna månad från 5 % till öfver 6 % af samtliga, för hvilka uppgifter föreligga (c:a 600,000 arbetare). Under år 1908 har arbetslöshetsprocenten fortsatt att stiga och nådde med september ända upp till 9½ % eller ungefär dubbelt mot de senaste årens medeltal.

De industrier, som svårast drabbats af depressionen, äro maskin- och skeppsbyggnadsindustrierna, bomullsindustrien samt de med byggnadsversamheten sammanhängande yrkena. Hvad särskildt beträffar de tvenne förstnämnda näringsgrenarna, hafva de drabbats af omfattande arbetskonflikter, som förvärrat läget. I skeppsbyggnadsindustrien utbröt i januari till följd af lönesättnings strejk af 4,000 arbetare i nordöstra England, hvilken strid sedermera i maj följdes af lockout i Englands och Skottlands större skeppsbyggnadsdistrikt. Direkt och indirekt berörde denna arbetsnedläggelse c:a 50,000 arbetare; den 24 september skedde uppgörelse i denna segslitna konflikt, i hufvudsak på arbetsgifvarnes villkor »med hänsyn till den fortsatta depressionen inom maskin- och skeppsbyggnadsyrkena». Till belysning af konfliktens verkningar kan för öfrigt anföras, att arbetslöshetsprocenten bland fackföreningsmedlemmarne i skeppsbyggnadsyrket under september nådde upp till den betänkliga siffran af 26½ %.

Inom bomullsindustrien, som under året befunnit sig i en fortgående försämring, utbröt den 21 september en arbetskonflikt, omfattande c:a 120,000 spinnare och väfvare. Orsaken var äfven här lönesättnings till följd af tryckta konjunkturer, och måste arbetarne efter en och en half månads arbetsnedläggelse återupptaga arbetet, hufvudsakligen på de villkor arbetsgifvarne uppställt.

Mindre berörda af den allmänna depressionen hafva kolgruf- och järngrufindustrierna varit, där arbetsmarknaden i det närmaste varit lika med fjolåret. För skoindustrien har marknaden varit god och öfverträffar fjol-

året. Anmärkningsvärdt synes, att tackjärnsindustrien, som under året haft en afgjordt dålig marknad i jämförelse med 1907, förbättrats mot hösten.

Inom öfriga ledande industrier rådde, som nämndt, stark depression.

Frankrike. Äfven den franska arbetsmarknaden har under år 1908 utmärkts af försämring. Denna har gjort sig mest kännbar inom textilindustrien, där arbetstillgången successivt minskats under året, och inom metallindustrien, där depressionen inom vissa grenar antagit en synnerligen kritisk karaktär. Däremot synes byggnadsindustrien i mindre grad hafva besvärats af de svåra penningtiderna; en tillfällig försämring vållade endast murarelockouten i Paris under april—maj, som äfven åstadkom stor arbetslöshet inom närbesläktade fack.

Den af vissa fackföreningar rapporterade arbetslösheten öfverstiger i genomsnitt fjolårets. Mest framträdde skillnaden under maj månad, då c:a 240,000 organiserade arbetare rapporterade 11·9 % arbetslösa gentemot 5·9 % samma tid förra året.

Bilaga 5.

Anteckningar om åtgärder i anledning af arbetslösheten i Norge, Danmark, Tyskland och England.

Norge. Från slutet af 1890-talet och framemot år 1907 hemsöktes Norge af en långvarig ekonomisk kris, som medförde en ganska betydande arbetslöshet. Det var under intryck häraf, som Kristiania kommun år 1898 inrättade sin offentliga arbetsförmedlingsanstalt, hvilken under de följande åren efterföljdes af anstalterna i Bergen, Trondhjem och Stavanger. Sedan en särskild kommitté för arbetsförmedlingsfrågans utredande afgifvit sitt utlåtande, antog ock stortinget på regeringens förslag en lag om arbetsförmedling, enligt hvilken offentliga anstalter inrättats äfven å åtskilliga andra platser i landet.

Det var äfven arbetslöshetsfrågan, som gaf den direkta anledningen till, att vid statistiska centralbyrån den 1 april 1903 inrättades en särskild afdelning för socialstatistik, hvilken fick till hufvudsaklig uppgift att söka belysa arbetslöshetsförhållandena.

I Kristiania, som särskildt hemsöktes af arbetslösheten, verkställde man vid början af år 1903 i samband med den årliga, genom kommunens statistiska kontor anordnade folkräkningen äfven en arbetslöshetsräkning. Åren 1904, 1905 och 1906 skedde likaledes dylika räkningar, genom hvilka man erhöll en ganska ingående kännedom om arbetslöshetens omfattning och förekomst inom olika yrken, kön och åldrar.

Arbetslöshetsundersökningar.

På initiativ av Statistiska centralbyrån anvisade stortinget år 1905 medel för anordnande af likartade undersökningar i äfven andra städer; sådana anställdes ock i Fredriksstad, Sarpsborg, Porsgrund och Skien. Vid början af år 1906 skedde arbetslöshetsräkningar af större eller mindre fullständighet i ett tjugutal norska städer.

Den socialstatistiska afdelningen söker för öfrigt följa arbetsmarknadens läge genom att inhämta och regelbundet i sin månadspublication »Arbeidsmarkedet» offentliggöra uppgifter, som meddelas dels af vissa arbetsgifvare och arbetareorganisationer samt dels af de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna.

*Lag om arbets-
löshetskassor.*

För arbetslöshetsfrågans allsidiga utredande tillsattes år 1904 en särskild kommitté, hvars den 30 dec. 1905 afgifna förslag rörande arbetslöshetskassor, med vissa förändringar, sedermera på regeringens framställning af stortinget godkändes. I enlighet härmed utfärdades den 12 juni 1906 en lag om stats- och kommunbidrag till norska arbetslöshetskassor att gälla från och med 1 oktober 1906 till och med utgången af år 1911. Genom vissa ändringar, som i anledning af socialdemokratiska parti-gruppens förslag år 1908 vidtagits i lagen, hafva kassorna tillförsäkrats större fördelar än lagen ursprungligen medgaf¹⁾.

*Af staten an-
ordnade extra
arbeten.*

Under vintern 1901—02, då arbetslösheten i Kristiania var mycket svår, inlämnade de arbetslösa till stortinget en framställning, i hvilken de påyrkade vidtagandet af följande åtgärder:

1. Att anmoda administrationen att i skilda delar af landet omedelbart igångsätta de arbeten, som staten skall hafva utförda och som på något sätt låta sig verkställa vintertiden.
2. Att bevilja de för sådana arbeten nödiga anslag, för så vidt detta ej redan skett.
3. Att anmoda administrationen att genom de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna samt

¹⁾ En öfversiktlig redogörelse för arbetslöshetsförsäkringsfrågans läge i olika länder lämnas i den på Civildepartementets föranstaltande år 1907 utarbetade »P. M. angående arbetslöshetsförsäkring». Jfr. härom äfven motion i andra kammaren n:o 32 (af E. Wavrinsky) vid 1908 års riksdag samt »Arbetslöshet och Arbetslöshetsförsäkring» (i skriftserien Svensk politik 1908) af dr. G. Huss.

genom fackförbundens styrelser meddela de arbetslösa, hvarest arbete står att få.

Samtidigt framhölls vikten af, att administrationen så vidt möjligt lät inom landet förfärdiga alla arbeten samt sökte förlägga denna tillverkning till vintertiden, då den privata verksamheten mest ligger nere.

Denna framställning blef på socialkommitténs tillstyrkan bifallen af stortinget.

Äfven under de följande vintrarna har stortinget i anledning af inlämnade petitioner, eller enskilda motioner, behandlat arbetslöshetsfrågan och för särskilda hjälpåtgärder beviljat anslag eller riktat resolutioner till regeringen. Till följd häraf har regeringen påskyndat utförandet af järnvägsbyggnader, uppförandet af stationshus, byggandet af vägar, kajarbeten vid örlogshamnarne, anskaffandet af beklädnadsutrustning för armén o. s. v.

De större norska städerna, åtminstone Kristiania, Bergen, Trondhjem och Stavanger, hafva vid sidan af de genom statens försorg anordnade extra arbetena vidtagit likartade åtgärder för arbetslöshetens afhjälpande, särskildt gatu- och vägbyggnader, tomtregleringar o. d.¹⁾.

I Kristiania har vanligen tillsatts en särskild arbetsnödskommitté, som närmast handlagt ärenden rörande åtgärder mot arbetslösheten. Till kommitténs disposition hafva regelbundet ställts vissa penningbelopp för anordnande af nödhjälpsarbeten, hvarvid särskildt ifrågakommit stenknackning. Genom kommitténs försorg och i samband med den offentliga arbetsförmedlingen ha vidare företrädesvis de anmälda arbetslösa placerats vid kommunens extra arbeten, snöskottning o. d.

Den kommunala arbetsförmedlingsanstaltens medverkan har förutom vid själfva platsförmedlingen äfven anlåtats för att till de mest behöfvande fördela insamlade penningar och varor. Anstalten har vidare fått mottaga

¹⁾ Detaljerad redogörelse härför i den norska arbetslöshetskommitténs betänkande.

särskilda anslag att användas till reselån åt arbetare, som beredts anställning å andra orter.

Anföras må därjämte, att från kommunens skolkök matportioner till mycket billigt pris utlämnats samt att välgörenhetsföreningar och enskilda genom hvarjehanda åtgärder (bl. a. inrättandet af s. k. grötstationer) sökt bidraga till att lindra nöden bland de arbetslösa.

*Det nura-
rande läget.*

Året 1907 synes hafva för Norge varit synnerligen ekonomiskt gynnsamt, och äfven under innevarande år har hittills icke någon omfattande arbetslöshet gjort sig märkbar. Dock har läget å arbetsmarknaden i viss mån influerats af depressionen i öfriga länder, särskildt i fråga om metall- och maskinindustrien, skeppsbyggnadsindustrien, sågverks- och trämasseindustrierna samt skogsbruket. Enligt direkt meddelande från Kristiania offentliga arbetsförmedlingsanstalt äro förhållandena i denna stad ännu icke af den art, att de påkallat särskilda åtgärder af stat eller kommun. I Bergen däremot, där betänkelig arbetslöshet råder, har man redan tagit under öfvervägande, hvad från kommunens sida nu bör åtgöras.

*Stadligvarande
anordningar
mot arbets-
lösheten.*

Danmark. Redan på 1850-talet vidtog man i Danmark åtgärder för anordnande af kommunala understöds-kassor, genom hvilka hjälp skulle kunna — utan samband med fattigvården — lämnas personer, som genom arbetslöshet eller eljes utan egen förskyllan kommit i den situation, att de icke kunde försörja sig själfva. För sådana »hjälpekassor» (»de fattiges kasser») eller välgörenhetsföreningar med likartadt syfte kunna kommunerna enligt vissa i lag bestämda principer erhålla statsunderstöd.

Emellertid framkommo på 1890-talet oupphörligen kraf på, att staten skulle anordna en uteslutande för oförskyld arbetslöshet afsedd försäkringsverksamhet. Efter mångåriga parlamentariska strider om denna fråga framlade regeringen år 1907 ett af en kommitté utarbetadt förslag till lag om arbetslöshetskassor. Förslaget antogs att under 5 år framåt gälla från den 1 augusti 1907. Genom denna lag gafs ett starkt moraliskt och ekonomiskt stöd åt de af arbetarnas organisationer upprättade arbets-

löshetskassor, som fogade sig efter lagens bestämmelser och underkastade sig nödig kontroll genom statens arbetslöshetsinspektör. Genom samarbete mellan inrikesministern och en af arbetareorganisationerna tillsatt kommitté underlättades kassornas omorganisation i enlighet med lagen, så att intill den 1 augusti 1908 icke mindre än 40 olika kassor, med omkring 75,000 medlemmar och en samlad årskontingent af 800,000 kr. numera åtnjuta statsunderstöd. För detta ändamål anvisades under finansåret 1907—1908 250,000 kr., hvaraf 150,083 kr. utbetalades; därtill kom c:a 70,000 kr. i bidrag från kommuner. För finansåret 1909—1910 föreslår nu inrikesministern anvisandet af ett belopp af 400,000 kr.

Alltifrån år 1853 hafva statsmakterna vid skilda tillfällen bemyndigat de kommunala myndigheterna att disponera särskilda medel till understöd åt tillfälligt arbetslösa, vanligen genom anslag till resp. kommuners hjälpkassor. År 1879 ställde staten ett belopp af ¹/₂ miljon kr. till kommunernas disposition i form af räntefria lån för att underlätta deras stärkande af hjälpkassornas ställning.

I ett cirkulär, som inrikesministern år 1877 riktade till amtmännen, fäste han kommunernas uppmärksamhet på hjälpkassornas användbarhet för arbetslöshetens lindrande. Samtidigt uttalade han ock en önskan därom, att kommunerna måtte snarast möjligt påbörja sådana arbetsföretag, som antingen redan vore bestämda att utföras eller som inom en nära framtid måste anordnas.

Under den allvarsamma, hela landets näringslif omfattande krisen 1887 och följande år beslöt *riksdagen* att ställa 3 miljoner kronor till regeringens förfogande att såsom lån utlämnas till städer, hvilka ämnade anordna byggnadsarbeten för att därvid sysselsätta de arbetslösa. År 1898 anvisades för samma ändamål 2 miljoner kronor hvarjämte ett särskildt anslag af likaledes 2 miljoner kronor beviljades till lån för uppförande af arbetarebostäder. De vid båda tillfällena anvisade beloppen synas dock icke hafva blifvit tagna i anspråk i någon större utsträckning.

En ny impuls till åtgärder från statsmakternas sida

*Tillfälliga
anordningar
mot arbets-
lösheten.*

gaf den vintern 1907—1908 inträffade byggnads- och bankkrisen, hvilken i hufvudsak dock begränsade sig till Köpenhamn med förstäder. Där beräknades de i följd af krisen arbetslösa endast inom byggnadsyrkena utgöra under mars 1908 omkring 4,500, samt under maj omkring 4,000. För att bringa dessa effektiv hjälp framlade den socialdemokratiska partigruppen i folketinget den 24 april tvenne förslag om extraordinära mått och steg. Det ena förslaget afsåg att bemyndiga kommunerna att utförver de maximibelopp, som bestämts för kommunernas understödjande af såväl hjälpkassorna som arbetslöshetskassorna, kunna bispringa dem med ytterligare bidrag.

Vid förslagens behandling i folketinget och ett särskildt tillsatt utskott modifierades förslaget ganska väsentligt. Det ansågs nämligen ur många synpunkter betänkligt att, så snart efter arbetslöshetsförsäkringslagens tillkomst och innan denna ännu var närmare pröfvad, ändra principerna för kassornas verksamhet, om ock endast för tillfället. Då därjämte inrikesministern kunde meddela, att kassorna, enligt arbetslöshetsinspektörens undersökningar, voro ekonomiskt starka nog att med det ordinarie tillskottet motsvara anspråken, så afvisades denna del af förslaget. Likväl beslöt man att lämna särskildt bidrag åt några nybildade kassor för att sätta dem i stånd att omedelbart börja sin verksamhet. Därjämte gillades förslaget, i den mån det afsåg att stärka hjälpkassornas prestationsförmåga.

Enligt det andra förslaget skulle inrikesministern äga disponera 10 miljoner kronor att såsom lån ställas till städernas disposition i och för nedrifning och ombyggnad af alltför tätbebyggda och osunda stadsdelar.

Under hänvisning till den ringa användning, som de tidigare för likartade ändamål anvisade medlen erhållit, minskades i folketinget beloppet till 4 miljoner, hvilka af tinget beviljades.

Båda de nu nämnda förslagen blefvo af landstinget definitivt antagna den 23 maj samt af regeringen utfärdade den 27 i samma månad.

Den 27 april hade de radikala och socialdemokratiska grupperna inom *Köpenhamns kommunalrepresentation* erhållit dess principiella anslutning till de i riksdagen föreslagna åtgärderna, hvilka påkallade motsvarande uppoffringar från kommuneus sida.

Den 4 därpå följande maj antog kommunalrepresentationen i Köpenhamn ett af magistraten framlagdt förslag om att till Köpenhamns understödsförenings disposition omedelbart ställa det belopp af 120,000 kronor, som förut beviljats att utgå från den 1 november (det löpande årets anslag hade redan tagit slut).

Medan ännu de båda nyssnämnda förslagen behandlades i folketinget, riktades till regeringen en framställning i frågan från de danska *andelsföreningarnas* samorganisation. Däri framhölls, hurusom jordbruket led en sådan brist på arbetskraft, att utländska säsongarbetare i stor utsträckning måst inkallas, samtidigt med att i städerna många tusental arbetare gingo utan sysselsättning. De olika landtmannaorganisationerna samt kommunalråden på landsbygden voro otvifvelaktigt villiga att ta hand om de arbetssökande och hjälpa dem till plats.

Samma synpunkter betonades äfven vid frågans behandling i riksdagen, och uttalanden gjordes om samarbete mellan landtmannaorganisationerna och arbetarnes fackföreningar i syfte att förmedla de arbetslöses anställande i landtarbete. Emellertid torde inga väsentliga praktiska åtgärder hafva gjorts i sådant syfte.

Man synes äfven hafva tänkt sig möjligheten af, att Köpenhamns kommunala *arbetsförmedling* skulle vidtaga anordningar för landsbygdens del. Så har dock ej skett, enär densamma fortfarande uteslutande är en staden Köpenhamns anstalt. Otvifvelaktigt skulle arbetslösheten i staden hafva kunnat betydligt minskas, om arbetsförmedlingsanstalten genom särskilda ombud eller på annat sätt stått i en ordnad förbindelse med landsbygdens arbetsmarknad.

Inrikesministern uttalade i riksdagen sin afsikt att med snaraste låta utarbета förslag till en lag om offentlig arbetsförmedling samt åberopade därvid särskildt de åtgärder, som af staten vidtagits i Sverige.

Arbetsförmed-
ling.

Tyskland. Mera systematiska försök från officiella myndigheters sida att planmässigt motarbeta arbetslösheten förekomma ej i Tyskland förrän på 1890-talet. I september 1894 utfärdade handelsministeriet i *Preussen* en förordning (några månader tidigare en liknande förordning i *Bayern*) hvari med särskild hänsyn till arbetslösheten behovet af *arbetsförmedlingens* större omfattning och effektivare organisation konstaterades; därför skulle åtminstone i alla städer med öfver 10,000 invånare *kommunala* arbetsförmedlingsanstalter upprättas, hvilka småningom borde träda i organisk och stadigvarande förbindelse med hvarandra i syfte att skaffa en öfverblick öfver hela landets arbetsmarknad för att på detta sätt alltför stora lokala differenser mellan efterfrågan och utbud af arbetskraft måtte kunna utjämnas. Senare hafva vidare föreskrifter i samma syften vid flera tillfällen utfärdats af preussiska regeringen.

Sträfvandena att förbättra och utbygga arbetsförmedlingsanstalterna hade vid denna tidpunkt börjat få större fart i Tyskland, sporrade af det kraftiga och framgångsrika initiativ, som ett par år förut tagits i Schweiz. Öfriga tyska förbundsregeringar utsände liknande reskript som den preussiska. I flera syd- och västtyska städer upprättades kommunala arbetsförmedlingsanstalter, medan man flerstädes i Nordtyskland inskränkte sig till att bevilja anslag till de anstalter, som organiserats af yrkesföreningar, välgörenhetssällskap eller för denna fråga särskildt bildade sammanslutningar. Den tyska arbetsförmedlingens storartade utveckling ledde 1898 till bildandet af ett *arbetsförmedlingsanstalternas riksförbund* med regelbundna konferenser och ett publicistiskt organ, månadsskriften »Der Arbeitsmarkt», som utgifves i Berlin.

Förplägnings-
stationer och
arbets-
kolonier.

Dessutom bestå i Preussen offentliga anordningar för arbetsförmedling åt vandrande arbetslösa. Äldst och mest utbredd var systemet med *förplägningsstationer*, för hvilka kostnaderna bestredos af kommuner och allmännyttiga föreningar. Vid slutet af år 1905 funnos 300 dylika stationer. Genom att de sattes i förbindelse med städernas arbetsförmedlingsanstalter uppnåddes större

effektivitet. Stationerna utgöra nu uppsamlingsplatser för vandrande arbetslösa *män*, hvilka ditsändas genom ortsmyndigheternas försorg. De arbetslösa få där husrum och mat samt om möjligt anvisning på anställning. Finnes ej arbete så hänvisas de arbetslösa till närmaste *arbetskoloni*. Enligt lag af den 29 juni 1907 (Vanderarbeitsstättengesetz) bidrager i Preussen äfven staten till omkostnaderna för dessa arbetsförmedlingsanordningar.

Alltsedan den modärna industrialismens genombrott i Tyskland på 1850-talet med därpå följande känslighet för konjunkturernas skiftningar och tidvis ökad arbetslöshet, ha kommunerna föranstaltat nödhjälpsarbeten för att vid skilda tillfällen lindra den värsta nöden. Men dessa ha ej varit planlagda efter några slags enhetliga principer utan blott spontant anordnade. Detsamma var fallet då staten som arbetsgifvare brukade ta hänsyn till försämrade förhållanden på arbetsmarknaden. I afsikt att gifva några riktpunkter för ledningen af offentliga arbeten med afseende på deras tjänlighet att motverka rådande arbetslöshet utsände *preussiska inrikesministeriet*, äfvenledes i september 1894, ett cirkulär till städer och förvaltningsdistrikt, hvori de gjordes uppmärksamma på, att det var kommunernas liksom statens plikt att i egenkap af arbetsgifvare sörja för att alla offentliga arbeten utfördes på sätt och tider, som voro ägnade att lindra arbetslösheten. Det gällde särskildt arbeten, vid hvilka icke yrkeslärdä arbetare borde kunna sysselsättas, hvarvid äfven den årstid skulle väljas, då man kunde befara att brist på arbetstillfällen skulle yppa sig. Dessutom skulle också en alltför stor tillströmning af arbetslösa till enstaka orter, där sådana arbeten förhades, i möjligaste mån förhindras, hvilket bäst låte sig göras därigenom, att på platsen bosatta och där förut en viss tid fast anställda arbetare fingo företrädesrätt. Denna regeringsintervention fick emellertid ej samma positiva påföljd som den i arbetsförmedlingsfrågan.

Tidigare nödhjälpsarbeten.

Samtidigt med att statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter började skänka arbetslösheten större

Förslagityska riksdagen om arbetslöshetsförsäkring.

uppmärksamhet, började denna äfven behandlas inom Riksdagen. Redan under vintersessionen 1891—92 inter-
pellerade socialdemokraterna regeringen om, hvilka åtgärder den ämnade vidtaga för att råda bot på arbetslösheten. Efter exempel från de olika slag af försäkring mot arbetslöshet, hvarmed det experimenterades i schweiziska kantonen, vidtog nu äfven i Tyskland en liflig debatt om dessa nya uppslag. Flera af de politiska partierna, såsom nationalliberalerna, den katolska centern och socialdemokraterna, anslöto sig till krafvet på obligatorisk försäkring mot arbetslöshet. Och det sydtyska folkpartiets ledare, Leopold Sonnemann, framlade i motion till riksdagen ett i detalj utarbetadt förslag till försäkring mot arbetslöshet.

Enligt detta förslag skulle alla kommuner med mer än 10,000 invånare kunna genom vederbörande myndigheters beslut införa en arbetslöshetsförsäkring. De försäkrade delas i tvenne grupper, nämligen dels de som blifvit arbetslösa på grund af att de utöfva ett säsongyrke och dels de som ej tillhöra ett sådant. Befriade från försäkring äro alla arbetare med mer än 2,000 kronors inkomst och alla de organiserade arbetare, hvilka af sina fackföreningar erhålla ett lika stort understödsbelopp som den kommunala kassan ger. Försäkringstagarna delas i trenne grupper alltefter veckolönens höjd, hvilken antages variera mellan 15 till 40 kronor; understödsbeloppet växlar då mellan 1—2⁵⁰ kronor pr dag och kan blott utgå under 75 dagar. Medlen uppbringas genom obligatoriska bidrag från arbetare och arbetsgifvare, uppgående till högst 15 pf. pr arbetare i veckan; kommunen öfvertar förvaltningskostnaderna och måste liksom staten träda emellan med tillskott när så kan behövas. Kassan administreras af kommunala tjänstemän jämte ett förvaltningsutskott, paritetiskt sammansatt af arbetare och arbetsgifvare, utsedda af bisittarna i yrkesdomstolen.

De öfriga projekt till arbetslöshetsförsäkring, som vid denna tid diskuterades, voro liksom det Sonnemanska baserade på kommunen och anslöto sig närmast till den arbetslöshetsförsäkring, som genomförts i Basel. Hos statsmakterna rönt de dock ingen vidare anklang.

Efter 1895 vidtog den högkonjunktur, som med en kort depressionsperiod 1901—02 oafbrutet fortgått till hösten 1907. Under denna tid har efterfrågan på arbetskraft i Tyskland varit så stark, att den inhemska tillgången ej räckt till, utan utländsk arbetskraft har i synnerligen stor omfattning måst importeras. Särskildt gällde detta arbetskraften på storgodsens öster om Elbe, där bristen på arbetskraft dock på grund af landsbygdens affolkning är konstant, oberoende af hur konjunkturerna på arbetsmarknaden i öfrigt äro. Det beräknas, att 3—400,000 slaviska landtarbetare årligen öfverskrida gränsen. Men äfven grufindustrien drar i stor utsträckning till sig främmande arbetskraft, som hufvudsakligen kommer från Österrikes slaviska kronländer. I Westphalen har på detta sätt uppstått t. ex. rent polska samhällen. Äfven italienare få öfverallt i södra och västra Tyskland anställning som sten- och jordarbetare samt som handtlangare vid byggen. De tyska arbetarne öfverge alltmer dessa olärda yrken och ägna sig åt mer kvalificerat arbete. Under sådana omständigheter kunde inte arbetslöshetsproblemet bli så brännande. Mera omfattande var arbetslösheten endast bland byggnadsarbetarne om vintern, och denna arbetslöshet fick, i sammanhang med hela det industriella uppsvinget, den snabba folkökningen och inflyttningen till storstäderna en elakartad karaktär på grund af arbetaregruppens talrikhet. (Enligt 1895 års yrkesräkning utgjorde byggnadsindustriens arbetare med hustrur och barn ett antal af 5,679,000.) Flera förslag ha också framkommit, som afse upprättandet af en särskild arbetslöshetsförsäkring för byggnadsarbetare.

*Bristen på
arbetskraft in-
om jordbruket*

Det bestående resultatet af 1890-talets diskussioner om arbetslösheten blef, att regeringen grep sig an med sakens statistiska sida. Man sökte både vid den bekanta yrkesräkningen för Tyska riket den 14 juni 1895 och vid den vanliga femårsfolkräkningen den 2 december s. å. genom lämpliga frågor på formulären utröna arbetslöshetens såväl totala omfattning som dess olika fördelning mellan sommaren och vintern. Allmänt erkännes att 2 december ej är lämplig som indikator för arbetslösheten

*Statistiska
utredningar.*

på vintern; genom den förestående julen har man fullt upp att göra i flera säsongyrken. Den 1 februari anses från fackmässigt statistiskt håll som den rätta tidpunkten. Resultatet af dessa båda räkningar jämförda med hvarandra, blef emellertid, som en första genomgripande undersökning af arbetslösheten, ett mycket märkligt socialstatistiskt dokument. Antalet egentliga arbetslösa var på sommaren 179,004 och på vintern 553,640, hvilket i procent af hela antalet arbetstagare utgör resp. 1.1 % och 3.4. I storstäderna var arbetslösheten mest omfattande; den uppgick på vintern till icke mindre än 7.4 % af alla arbetstagare.

Under det afbrott i de goda konjunkturerna, som inleddes år 1900 och som åtminstone vintern 1901—02 ledde till stegrad arbetslöshet, blef frågan åter aktuell. Socialdemokraterna interPELLerade i riksdagen för att få regeringens löfte att åtgärder skulle vidtagas; nödhjälpsarbeten igångsattes i flera städer. Men bättre tider återvände inom kort, och först under vintern 1907—08 började ställningen att ånyo försämrans på tyska arbetsmarknaden. Nu står Tyskland ojämförligt mycket bättre rustadt än förr att taga upp kampen mot arbetslösheten. Rapportsystemet öfver ställningen på arbetsmarknaden och organisationen af arbetsförmedlingen ha blifvit utbyggda och förbättrade. En mycket rikhaltig och värdefull litteratur har under årens lopp ingående ventilerat arbetslöshetens problem och medlen för dess afhjälpande samt kritiskt granskat alla försök, som gjorts i olika länder. Som en frukt af riksdagsdebatterna 1902 om arbetslösheten fick den officiella riksstatistiken i uppdrag att utarbete en redogörelse för arbetslöshetsförsäkringens tillämpning i olika länder och de principer som härvid varit bestämmande; år 1906 utgaf tyska riksstatistiken en mycket omfattande publikation härom, som på detta område väl får anses som ett standardverk.

*Försäkring
mot arbets-
löshet.*

Dessutom ha flera stora stadskommuner på egen hand infört försäkring mot arbetslöshet. *Köln* har efter mönster från Basel upprättat *arbetslöshetskassor med frivilligt medlemskap*. Det socialpolitiskt framskridna *Strass-*

burg har fr. o. m. 1907 gjort ett försök med det s. k. *Gentsystemet*, d. v. s. kommunen lämnar bidrag till arbetareorganisationernas understödkassor för arbetslösa o. s. v. Till sist är detta arbetareorganisationernas eget understödsväsen att nämna. Till den officiella arbetsstatistiska tidskriften »Reichsarbeitsblatt» meddela 49 fackförbund uppgifter om arbetslösheten bland deras medlemmar samt förbundens understödsverksamhet vid fall af oförskyld arbetslöshet.

Som ett bevis på, hvilka dryga offer understödsplikten gent emot arbetslösa kamrater kräfver af fackförbunden, må här anföras, att under tredje kvartalet detta år utbetalades af dessa 49 fackförbund, som tillsammans hade $1\frac{1}{4}$ miljon medlemmar, en summa af 1,622,000 Mk. Under samma tidrymd förra året utbetalades blott hälften af denna summa eller 804,000 Mk. Dessa siffror äro en mätare på den betänkliga rubbning, som under årets lopp jämviktsläget mellan tillgång och efterfrågan på arbetsmarknaden undergått. De öfverensstämma äfven med den bild af arbetslösheten, som framgår af rapporterna från arbetsförmedlingsanstalterna i riket.

Äfven produktionsstatistikens siffror tyda på, att Tysklands ekonomiska lif kommit ned i en vågdal af depression. I Tyskland förbereder man sig också på, att arbetslösheten under den stundande vintern skall få en oroväckande omfattning. Redan fjolårets vinter förde i Berlin med sig en stor ökning af de arbetslösas antal.

*Arbetslöshets-
räkningar.*

I januari 1908 inlämnade socialdemokratiska partigruppen i Berlins stadsfullmäktige en motion om, att magistraten skulle skyndsamt ingripa till den rådande arbetslöshetens lindrande. Motionen innehöll en mycket vidlyftig redogörelse för åtgärder, som syntes önskvärda. Kommunen skulle ofördröjligen igångsätta alla planerade offentliga arbeten och publika byggnadsföretag; i alla stadens inrättningar och företag borde arbetstiden nedsättas till 8 timmar och öfvertidsarbete undvikas; vidare borde kommunen själf inrätta värmehallar, där mat och dryck skulle tillhandahållas till själfkostnadspris; alla fattiga folkskolebarn skulle utspisas med ett mål varm mat om dagen;

vid skatteindrifningen skulle det tagas hänsyn till om vederbörande längre tid varit arbetslös; dessutom påyrkades i motionen Gent-systemets införande i Berlin samt en fortlöpande statistik öfver arbetsmarknaden och arbetslösheten i Berlin. Magistraten förklarade sig blott beredd att i en punkt tillmötesgå dessa fordringar; den ville t. v. endast begära 800,000 Mk af stadsfullmäktige för utförandet af vissa allmänna arbeten af den natur, att de kunde bereda arbetslösa tillfälle till arbete.

För att kunna vidtaga ytterligare åtgärder vore det nödvändigt att få ett fullt tillförlitligt mått på arbetslöshetens omfång i Berlin. Från flera håll hade man nämligen kritiserat fackföreningarnas uppgifter att det under vintern 1907—08 skulle funnits 55,000 arbetslösa i Berlin. Då Berlin med sina stora förstäder tillsammans bildar ett ekonomiskt helt, hvilket dock administrativt är splittradt i ett flertal själfständiga kommuner, erbjuder en arbetslöshetsräkning stora tekniska svårigheter. Hela våren fördes i pressen och stadsfullmäktige ett lifligt meningsutbyte om, hur en dylik statistik bäst skulle ordnas i metodiskt afseende. Föreståndaren för Berlins kommunalstatistiska byrå, prof. Silbergleit, har nyligen i ett memorial till stadsfullmäktige föreslagit, att på en bestämd dag skulle medelst annons i tidningarna och offentliga kungörelser en allmän räkning af arbetslösa utlysas att äga rum i Berlins 154 folkskolor med lärare som räknare, hvilka borde biträdas af förtroendemän från arbetareorganisationerna. Räknarna ha i uppdrag att efter en viss plan utfråga alla arbetslösa, som anmäla sig, kontrollera deras uppgifters riktighet samt införa dem i olika listor allt efter yrke, bostad o. s. v. Dessa listor kunde lätt och bekvämt sammanräknas, så att ett resultat af räkningen borde inom kort tid föreligga, hvilket i detta fall är af stor vikt. Prof. Silbergleit föreslår äfven ett annat sätt att utröna arbetslöshetens omfattning. Det vore att låta ett stort antal frivilliga räknare gå ur hus och i hus och förelägga hvarje anträffad arbetslös person ett frågeformulär, hvilket genast efter muntliga upplysningar ifylles af räknaren eller också kvarlämnas till att personligen besvaras af den arbetslöse för att sedermera

afhämtas. En på dylikt sätt anordnad arbetslöshetsräkning företogs med godt resultat i Magdeburg 1902. Denna metod har den fördelen framför den förra, att de stora felkällor, som kunna uppstå därigenom att ej alla arbetslösa bry sig om att infinna sig vid räknelokalerna, i möjligaste mån bortelimineras. Men prof. Silbergleit ansåg dock den förra metoden lämpligare i en stad af Berlins storlek.

Berlins kommunala myndigheter anslöto sig till denna Silbergleits uppfattning och beslöto att bevilja 20,000 Mk till räkningar af arbetslösa. Den första ägde rum den 17 november detta år. Alla folkskolebyggnader ap-terades till räknelokaler; mellan 8—12 f. m. räknades de manliga arbetslösa; 12—3 e. m. de kvinnliga. Resultatet af räkningen blef för Berlin 27,892 manliga och 1,231 kvinnliga arbetslösa, och för de 21 af Berlins grannkommuner, som samma dag och efter samma metod företogo en arbetslöshetsräkning, 11,824 manliga och 521 kvinnliga arbetslösa. Sammanlagdt blef alltså resultatet för »Gross-Berlin» 41,468 arbetslösa. Man anser dock, att den verkliga arbetslösheten öfverstiger denna summa.

Räkningen skall i Berlin förnyas i midten af februari, maj och augusti månader 1909.

I *Rixdorf*, den stora industristaden invid Berlin, företogs nyligen en arbetslöshetsräkning på så sätt, att hyresvärdarne utdelade frågeformulär till alla hyresgäster. Af 205,000 invånare voro där 3,357 arbetslösa.

I samverkan med arbetareorganisationerna anställdes för en tid sedan en arbetslöshetsräkning i *Elberfeld-Barmen*. Magistraterna i *Karlsruhe* och i *Fürth* (Bayern) ha äfvenledes beslutit att ofördröjligen i samarbete med fackföreningarna statistiskt undersöka arbetslöshetens utsträckning. I *Mannheim* skall en sådan räkning företagas i januari. I *Württemberg* har regeringen uppdragit åt samtliga handels- och handtverkskammare att föranstalta om en arbetslöshetsstatistik.

I flera fall ha myndigheterna med tanke på den förestående vinterns svårigheter omedelbarligen gripit sig an med praktiska åtgärder för arbetslöshetens bekämpande,

Nu ifrågasatta praktiska åtgärder.

utan att först afvakta statistiska efterforskningars vittnesbörd. *Bayerska* regeringen har därvid gått längst. Den har anbefallt järnvägs- och poststyrelserna att ofördröjligen företaga alla de närmsta åren planerade arbetena och därvid i största utsträckning anställa arbetslösa. Vidare har inrikesministern den 17 november till München inkallat en konferens, bestående af representanter för större städer, jordbruket, industrien, fackföreningarna och arbetsförmedlingsanstalterna samt handels- och handverkskammare, för att öfverlägga om den hotande situationen på arbetsmarknaden och med hvilka medel den bäst skulle kunna mildras; som vetenskaplig expert på arbetslöshetsförsäkringens område hade dessutom tillkallats den kände finansstatistikern prof. Schanz i Würzburg.

Denna konferens ägde rum under inrikesminister v. Brettreichs ordförandeskap. Förhandlingarna rörde sig i hufvudsak om hur det allmännas ingripande mot arbetslösheten bäst skulle organiseras och utföras. Från regeringshåll rekommenderades arbetslöshetsförsäkring enligt Gent-systemet. Med detta förslag instämde blott fackföreningarnas representanter utan förbehåll, medan däremot de kommunala myndigheternas målsmän förklarade, att Gent-systemet skulle medföra så stora finansiella uppoffringar från kommunernas sida, att bayerska staten i så fall nödvändigtvis måste åtaga sig en del af kostnaderna. Dessutom kritiserades Gent-systemet ur den synpunkten, att det blott kom de i fackföreningar organiserade arbetarne till godo, medan det var de oorganiserade, som bäst behöfde hjälpen. Dessutom fruktade man, att arbetslöshetsförsäkringens utbyggande skulle draga ännu fler armar från jordbruket in till städerna, i hvilken senare farhåga representanterna för jordbrukets intressen instämde. Med hänsyn till den bayerska industriens mindre konkurrensduglighet i jämförelse med den öfriga tyska ansågo också industriens representanter, att Bayern ej borde ta första steget till en arbetslöshetsförsäkring i större stil. Allmän öfverensstämmelse rådde dock däri, att förutsättningen för en arbetslöshetsförsäkring främst vore en effektiv och centraliserad offentlig arbetsförmedling. På förslag af arbetarerepresentanterna

tillsattes därefter ett utskott på 16 medlemmar, som inom de närmsta tre månaderna skulle utarbeta förslag att föreläggas den då ånyo sammanträdande konferensen.

Äfven regeringarna i *Baden* och *Hessen* ämna inom närmsta tiden inbjuda till konferenser af samma art som den i Bayern hållna.

Under årets lopp ha de socialdemokratiska fraktionerna i storstädernas stadsfullmäktigekorporationer framlagt motioner med uppmaningar till kommunerna att vidtaga enahanda åtgärder, som socialdemokraterna yrkade i Berlin i januari 1908. På många håll ha också betydande summor beviljats till särskilda arbeten. I Magdeburg har magistraten genom den kommunalstatistiska byrån låtit grundligt undersöka de arbeten, som företogs vintern 1907—08, med hänsyn till deras förmåga att lindra arbetslösheten. Genom denna enquête vilja de kommunala myndigheterna förskaffa sig en säker utgångspunkt för de åtgärder, som i vinter måste vidtagas. Äfven de större västtyska städerna sträfvat att genom gemensamma erfarenheters närmare analysering få fast mark under fötterna i kampen mot arbetslösheten. På en konferens i Köln i slutet af oktober i år ha representanter för en stor del väst-tyska städer, hvilka ha likartade temperatur- och arbetsförhållanden, öfverlagt om dessa frågor.

I *preussiska landtdagen* ha under hösten motioner framkommit från såväl de konservativa som de frisinade partiernas sida, som yrka att regeringen med hänsyn till den väntade svåra arbetslösheten i vinter ej skulle töfva med att taga itu med redan beviljade offentliga arbeten och därvid ej låta utländska arbetare få företräde framför inländska, som järnvägsministeriet hade för sed under högkonjunkturen, för att ej konkurrera med jordbruket om dess knappa arbetskraft.

*Förslag i
preussiska
landtdagen.*

Den 13 nov. förekommo i *riksdagen* med anledning af arbetslösheten tvenne interpellationer, från den katolska centern och socialdemokraterna. Talaren för centern dr. Pieper erinrade om, att riksdagen under debatten om

*Debatt d. 13
nov. i tyska
riksdagen om
arbetslös-
heten.*

arbetslösheten 1902 begärt tillsättandet af ett särskildt utskott för denna fråga, men det hade fått förfalla. Talaren yrkade på en årlig riksstatistisk arbetslöshetsräkning, hvilken han ansåg minst lika viktig som den årliga kreatursräkningen. Sedan försäkringen för änkor och föräldralösa barn blifvit genomförd, borde turen komma till de arbetslösa. Dessutom borde allt tyskt arbete uppmuntras, och de nordtyska städerna ej hämta sten från *Sverige* utan från stenbrotten vid Rehn. Den socialdemokratiska tal. Molkenbuhr instämde i krafvet på energiska åtgärder äfven från riksregeringens sida, samt framhöll att riket borde införa arbetslöshetsförsäkring. Interpellationerna besvarades af inrikesstatsekreteraren, hvilken afböjde ett närmare ingående på frågan om en riksarbetslöshetsförsäkring, men försäkrade, att riket i egenskap af arbetsgifvare skulle beakta situationens kraf. Inga lönereduceringar skulle företagas, alla arbeten forceras och under julbrådskan vid posten skulle arbetslösa intagas som hjälparbetare i likhet med hvad som skedde föregående vinter i Berlin.

*Tidigare
åtgärder.*

England. Arbetarnes organisationer, som i England sedan länge tillbaka varit af stor omfattning och utöfvat en mångsidig verksamhet, hafva äfven ägnat lifligt intresse åt omsorger om sina medlemmars effektiva ekonomiska understödjande vid arbetslöshet. För detta ändamål utbetalas årligen högst betydande belopp; år 1903 t. ex. disponerades inom de 100 största organisationerna för detta ändamål omkring 9 mil. kr.

Då emellertid endast inom vissa grenar af de industriella yrkena arbetarne äro mera effektivt organiserade, har mången gång under ekonomiska depressionstider svår arbetslöshet och nöd inträdt bland de talrika grupperna af oorganiserade arbetare, särskildt byggnads- och grof-arbetare. Vid skilda tillfällen hafva då staten och kommunerna ansett sig böra vidtaga direkta åtgärder för dessa arbetarekategorier — vanligen i form af nödhjälps-arbeten af olika slag.

Redan år 1892 riktade ministeriet för lokalförvaltningen (Local Government Board) en cirkulärskrifvelse

till fattigvårdsmyndigheterna och kommunerna, i hvilken uppmärksamheten riktades på anordnandet af nödhjälpsarbeten. Sådana företogs ock i London och ett antal andra städer. Samtidigt gjordes ett försök att med landt-arbete sysselsätta den arbetskraft, som lediggjordes genom en vidtagen reglering af arbetsförhållandena vid dockorna.

Arbetslösheten och medlen för dess bekämpande behandlades ock af tvenne kungl. kommittéer, som 1894 och 1896 afgåfvit sina betänkanden. Hithörande spörsmål skulle äfven tagas under öfvervägande af den kungliga kommitté, som år 1905 tillsattes med hufvudsaklig uppgift att reformera fattigvårdslagstiftningen. *Uttredningar.*

År 1904 framlade ministern för lokalförvaltningen ett program för arbetslöshetens bekämpande, enligt hvilket i alla viktigare städer skulle bildas kommittéer, bestående af representanter för arbetarne, fattigvårdsmyndigheterna och välgörenhetsorganisationerna. Ledningen af det hela skulle omhänderhafvas af en centralkommitté, hvilken ock i december samma år trädde i verksamhet.

I januari 1905 lät regeringen inhämta upplysningar rörande arbetslöshetsförhållandena i alla orter med mer än 50,000 inv. liksom ock i vissa andra. Starkt framträdande var då arbetslösheten i London samt i 79 provinsstäder. I Londons alla distrikt samt i 74 provinsstäder hade anordnats nödhjälpsarbeten, vid hvilka 41,400 personer funnit sysselsättning med företrädesvis jord- och stenarbete under 8 à 8½ timmar om dagen.

För att efter en enhetlig plan organisera striden mot arbetslösheten framlade nu den konservativa regeringen ett lagförslag, som i hufvudsak öfverensstämde med regeringsprogrammet af år 1904. Förslaget antogs och lagen (*»Unemployed Workmen Act»*) utfärdades den 11 augusti 1905. *1905 års lag.*

Enligt denna lag äro städer med mer än 50,000 inv. skyldiga (städer med 20—50,000 inv. kunna af Local Government Board åläggas detsamma) att upprätta särskilda centralkommittéer med uppgift att såvidt möjligt

anskaffa arbete åt alla, som vilja och kunna arbeta. Under centralkommittén lyda lokala kommittéer, hvilka skola dels inom sin verkningsskrets uppsöka lämpliga arbetstillfällen och dels undersöka, huruvida de anmälda arbetslösa verkligen oförskylt drabbats af arbetslösheten, samt huruvida de äro lämpliga och villiga till det arbete, som står till buds. Sådana arbetslösa kunna af lokalkommittéerna hänvisas till Centralkommittén, som söker förskaffa dem arbete antingen genom egna åtgärder eller genom andra lokalkommittéers bemedling. När kommittéerna själfva anordna nödhjälpsarbeten, får aflöningen icke sättas lika högt som den normala lönen för en vanlig, icke fackutbildad arbetare. De af lagen förorsakade kostnaderna skola ersättas ur en fond, som bildas genom viss uppåt begränsad utdebitering på kommunerna samt förvaltas af centralkommittén.

*Verkningarne
af 1905
års lag.*

Beträffande verkningarne af 1905 års lag under den första vintern efter dess tillkomst lämnade den liberala regeringens minister för lokalförvaltningen den 18 juli 1906 i underhuset en detaljerad redogörelse, hvarur några viktigare data torde böra här anföras. Af samtliga 89 kommittéer, som enligt lagens bestämmelser inrättades, hade 11 icke vidtagit några åtgärder alls; de öfriga 78 fingo mottaga tillhopa 67,000 framställningar om arbete eller understöd. I 50,000 (73 %) af dessa fall konstaterades verkligt behof, och i 41,000 (60 %) fall kunde man lämna hjälp antingen genom de vanliga lokala myndigheterna, genom de tillsatta kommittéernas egen försorg eller genom förmedling af välgörenhetssällskap. Det anvisade arbetet var mest af gröfre art, gatubyggnader och gaturenhållning, planterings-, jord- och dräneringsarbete o. s. v. Bland de arbetslösa var hufvudparten icke yrkeslärda byggnadsarbetare; närmast talrikast voro hamnarbetarne.

Ministern framhöll emellertid, att (den af den föregående ministären genomförda) lagen icke syntes synnerligen lycklig till sina verkningar. Kommittéernas arbete verkade tungt och dyrbart samt torde på annat sätt kunna

anordnas mera effektivt. Vidare uttalade han, att nödhjälpsarbeten borde användas endast såsom sista utvägen, enär de förlamade arbetarnes energi, afhöllo dem från att själfva söka sig bättre arbete och nedtryckte lönerna. Det vore för öfrigt principiellt oriktigt och osundt att på konstlad väg skapa arbetstillfällen. Industrien borde sträfvä efter att bättre fördela och organisera arbetet, så att det lämnade högre afkastning, hvilket vore den säkraste hjälpen mot arbetslöshet. Sannolikt skulle egnahemsrörelsen samt inrättandet af arbetslöshetskolonier på landsbygden äfven visa sig såsom effektiva medel. Af vikt vore, att de värfvade soldaterna under sin tjänstetid lärde sig något handverk, som skyddade dem från att efter kapitulationstidens slut rekrytera grofarbetarnes armé. Vidare borde milisens militäroföningar förläggas till vintern, då arbetslösheten alltid vore störst.

Den nu pågående ekonomiska krisen, som särskildt hårdt synes hafva drabbat England, föranledde redan under vintern 1907—08 en omfattande arbetslöshet, hvilken fortgått under sommaren och väntas komma att ytterligare förökas under den instundande vintern. Redan på nyåret 1908 väckte arbetarepartiet och det liberala partiets radikala grupp förslag om en genomgripande utvidgning af statens arbetslöshetspolitik, sådan den tagit form i 1905 års lag.

*Arbetare-
partiets för-
slag nyåret
1908.*

Enligt detta förslag skulle grefskaps- och kommunalråden vara skyldiga att åt alla dem, som anmälde sig önska arbete, anskaffa sådant, lämpadt för en hvars yrkesutbildning samt aflönadt efter fackföreningarnes tariffer. Vederbörande myndigheter skola genom arbetsförmedlingsanstalter söka bereda anställning å den öppna arbetsmarknaden. Skulle detta icke låta sig göra, hafva arbetslöshetskommittéerna (kommunernas och grefskapens) att antingen på något sätt förskaffa de arbetslösa arbete eller ock med allmänna medel bestrida kostnaderna för deras underhåll. Endast om den arbetslöse vägrar åtaga sig arbete under aflöningsvillkor, som icke äro sämre än de på orten rådande lönesatserna, är vederbörande myndighet befriad från vidare förpliktelser mot honom. Vid

sådan af arbetslöshetskommittéerna skulle tillsättas kommissarier med uppgift att medverka vid de nya anordningarnes genomförande, att granska de utförda arbetena samt lämna rapporter till och biträda arbetslöshetskommittéerna. Fall af arbetsskygghet skulle kunna beifras inför domstol och bestraffas med åläggande af arbete under tvångsuppsikt under högst 6 månaders tid.

Vid frågans behandling i underhuset den 13 mars underkastades förslaget en skarp kritik af ministärens chef, som särskildt vände sig mot dess formulering af principen om rätten till arbete och påvisade, att densamma med nödvändighet måste leda till sträng kontroll öfver hela produktionen och till ett genomfördt tullsystem. Förslaget förkastades, och i dess ställe antog underhuset en resolution, i hvilken det förklarade sig beredt att taga under öfvervägande hvarje praktiskt förslag att motverka arbetslöshetens skador.

I ett ungefär samtidigt hållet tal framhöll handelsministern, att den nya engelska patentlagen torde komma att tvinga en mängd stora industrifirmor i utlandet att öfverflytta en del af sin fabrikation till England, hvarigenom dess arbetsmarknad skulle förbättras och arbetslösheten motverkas. Vid samma tillfälle framhöll han äfven de skadliga följderna för industrien och arbetarne af de ständiga arbetskonflikterna, hvilka väl snart borde få anses tillhöra en förgången tid.

*Regeringens
åtgärder
hösten 1908.*

Vid början af parlamentets höstsession blef arbetslöshetsfrågan genast aktuell. Regeringen förberedde omfattande åtgärder, och de olika arbetarepartierna utfärdade ett gemensamt uttalande, som häfdade statens skyldighet att bereda de arbetsvillige arbetstillfällen samt uppmanade arbetarnes representanter i parlamentet att framlägga förslag om förbättringar i 1905 års lag.

I underhuset framlade emellertid premiärministern den 21 okt. regeringens förslag till åtgärder, hvilka kunna sammanfattas i följande punkter:

1. Lån till lokala myndigheter till ett belopp af 27 milj. kr. i hufvudsakligt syfte att bereda arbete åt sysslolösa.

2. Krigsministeriet anslår 3,600,000 kr. för antagande af 24,000 reservsoldater.

3. En summa af 45 milj. kr. anslås till anskaffande af krigsfartyg, hvilkas byggande fördelas på olika skeppsbyggnadscentra. Med reparationsarbeten å varfven sysselsättas 2,100 man extra under vintern.

4. Postverket i London anställer 8,000 arbetslösa mot förhöjd lön under jultiden.

5. Centralfonden för arbetslöshetens bekämpande fördubblas, och dess inskränkande bestämmelser bortfalla. Om så behöfves, anskaffas mera pengar.

Förslaget behandlades vid underhusets sammanträde den 26 okt. och gaf därvid anledning till en långvarig debatt. Från den konservativa oppositionens sida framhölls särskildt, att kännedomen om arbetslöshetens omfattning var bristfällig samt att densamma vore en frukt af det rådande frihandelssystemet. Enda räddningen undan den nu permanenta arbetslösheten vore sålunda en öfvergång till tullskyddssystemet.

Arbetarepartiets representanter klandrade förslaget såsom för litet omfattande och framhöll, att de genom 1905 års lag skapade organen för arbetslöshetens bekämpande icke varit vuxna sin uppgift, utan borde ersättas med mera effektiva sådana.

Från regeringens sida framhölls bland annat, att genom de redan tidigare vidtagna och nu föreslagna åtgärderna skulle under tiden november—mars omkr. 90 milj. kr. bringas i omlopp utöfver hvad eljes skulle skett samt att sålunda en afsevärd hjälp därigenom verkligen bringades arbetarne.

Förslaget antogs; uppgiften att sörja för dess genomförande tillkommer närmast ministern för lokalförvaltningen (Local Government Board).

Redan förrän frågan förekom inför underhuset hade premiärministern i ett tal framhållit, att arbetslösheten säkrast bekämpades genom åtgärder, som åsyfta att kvarhålla landtarbetarne på landet samt att dit återföra dem,

som dragits in till städerna. I sådant syfte skulle särskildt de af regeringen genomförda landtlagarne visa sig betydelsefulla för framtiden.

Handelsministern har vid ett annat tillfälle förklarat sig erkänna statens plikt att sörja för sina medborgare samt uttalat, att det industriella livets organisation för närvarande är otillfredsställande, hvarför ock staten bör föra en systematisk arbetsmarknadspolitik, som städse följer och tar hänsyn till den enskilda företagsamhetens behof af arbetskraft.

Senaste åtgärder af kommuner.

Sannolikt komma åtskilliga större kommuner att under den instundande vintern vidtaga anordningar för att bereda de arbetslösa sysselsättning. För detta ändamål har Londons grefskapsråd redan beslutat att påbörja åtskilliga arbeten, såsom trädplanteringar, förändringar i de offentliga parkerna samt spårvägarnes apterande för elektrisk drift o. s. v.

Bilaga 6.

Utdrag ur norska arbetslöshetsförsäkringskommitténs betänkande den 30 dec. 1905.

Nödhjälpsarbeten.

»Vid de i föregående kapitel behandlade *extraordinära arbetena* söka stat och kommun så mycket som möjligt att förlägga de offentliga arbetena till de tider, då det enligt erfarenhet är minst tillgång på arbete i privata företag. Genom en insiktsfull fördelning af de offentliga arbetena kan således arbetslöshet till en viss grad förekommas.

I motsats härtill äro de egentliga *nödhjälpsarbetena* helt nya företag, som igångsättas af det allmänna för att lindra en arbetslöshet, som redan inträffat. Vid dessa erhålla de arbetslösa en tillfällig sysselsättning, som sätter dem i stånd att lifnära sig under den tid, som förgår, tills de återfå sitt vanliga arbete. De arbetslösa slippa således lida nöd och behöfva ej heller anlita fattigvården eller den privata välgörenheten.

Den tanke, som ligger till grund för igångsättandet af nödhjälpsarbeten, är den, att det utan jämförelse bästa sättet att sörja för de arbetslösa är att gifva dem lämpligt arbete. Det framhålles därför ofta som en naturlig plikt för stat och kommun att anskaffa arbete åt sådana, som utan eget förvållande, blifvit arbetslösa. För ej så många år sedan gjorde sig Bismarck i den tyska riksdagen till målsman för denna åsikt. »När arbetslöshet inträffar», sade han, »är staten nu för tiden förpliktigad att skaffa folk arbete — och staten har så vidtomfattande uppgifter, att den godt kan uppfylla denna sin plikt att gifva sysselsättning åt de arbetslösa medborgare, som ej hafva arbete. Den kan låta utföra arbeten, som eljes på grund af finansiella betänkligheter ej skulle blifvit utförda, t. ex. stora kanalanläggningar o. d.»

Det är dock icke företrädesvis på staten fordringarna på igångsättande af nödhjälpsarbeten i våra dagar ställas. Naturligtvis fordrar man att äfven staten, när så behöfves, skall erbjuda sin medverkan, men det är dock i främsta rummet på kommunerna krafven ställas. I vår tid förekommer nämligen arbetslösheten oftast i de stora stadssamhällena, till hvilkas industri arbetarne dragas från landsbygden, och det vore följaktligen obilligt begärdt, att landskommunerna skulle bidraga till omkostnaderna vid föranstaltandet af nödhjälpsarbeten för städernas arbetslösa befolkning. Det är för

öfrigt helt naturligt, att statens och kommunernas skyldighet att genom nödhjälpsarbeten afhjälpa den oförmåga arbetslösheten icke kan sträcka sig längre än deras tämligen begränsade tillgångar medgifva.

Afsikten med de af det allmänna igångsatta nödhjälpsarbetena är ju nämligen endast att erbjuda de arbetslösa en tillfällig sysselsättning, som de skola lämna igen, så snart de kunna återgå till sin förra förvärfvskälla eller finna annat lönande arbete. Här af följer, att endast sådant arbete bör anvisas de arbetslösa, som icke genom att skada deras hälsa eller yrkesskicklighet förminskar deras framtida förvärfvsmöjligheter eller försvårar återupptagandet af deras föregående sysselsättning. I denna mening lämpligt är emellertid endast arbete inom samma eller närliggande fack, som den arbetslöse tillhör. Då oförskyld arbetslöshet förekommer inom alla möjliga fack, borde således stat och kommun, för att skaffa alla arbetslösa lämplig sysselsättning, föranstalta nödhjälpsarbeten inom snart sagt alla yrkesgrenar. Men detta skulle ju icke blott vara omöjligt för det allmänna utan till och med i de flesta fall förlänga den inträffade arbetslösheten, hvars yttersta orsak i regel just är överproduktion af vissa varor. Att under sådana förhållanden öka produktionen af dessa varor genom nödhjälpsarbeten skulle kanske bidraga att göra den tillfälliga arbetslösheten kronisk. I allmänhet bör stat och kommun med sina nödhjälpsarbeten så litet som möjligt uppträda som de privata producenternas konkurrenser. Helst böra de inskränka sig till sådana arbeten, som de själfva behöfva. De vanligaste nödhjälpsarbetena bli då exempelvis bergsprängning och stenhuggning, grusgräfning, väg-, gatu- och byggnadsarbeten samt vedhuggning och snöskottning — allt arbeten för hvilka såväl i statens som kommunernas hushållning alltid finnes behof. Det har äfven med stor styrka häfdats, att vid behof bör, för att afhjälpa arbetslösheten, äfven andra nödhjälpsarbeten kunna anordnas: på landet skogsplantering, torrläggning af myrar, upprepning af vattendrag, byggande af kanaler och liknande; i städerna rifvande af gamla osunda hus och uppförande af sunda och tidsenliga arbetarebostäder i deras ställe till afhjälpan af den ständiga bostadsnöden.

Vid sidan af ofvannämnda nödhjälpsarbeten har man i en del kommuner inrättat arbetsstugor, hvarest arbetslösa sysselsättas med tillverkning af alster, hvilkas förfärdigande kräfver liten utbildning och kan läras på kort tid såsom papperspåsar, spånkorgar, halm-, säf- och kokosmattor samt enklare trävaror och liknande. Men efterfrågan på dessa slags varor har aldrig varit nog stor för att man därmed skulle kunna sysselsätta något afsevärdt antal arbetslösa.

Af ofvanstående framgår, att de egentliga nödhjälpsarbetena alltså hufvudsakligen bestå af grofarbeten, lämpliga för icke yrkeskunniga arbetare och för arbetare i enklare handverk men ej för fackutbildade industriarbetare. De flesta nödhjälpsarbeten skola utföras i fria luften på vintern, då arbetslösheten är störst, samt fordra hos arbetarne starka armar och en härdad kropp. De fackutbildade

industriarbetarne sakna emellertid i regel icke blott den nödvändiga muskelstyrkan för att lifnära sig med hacka och spade, utan äro dessutom genom att arbeta inomhus, mången gång i öfverhettade rum, så ömtåliga för kyla och väta, att de icke utan allvarlig fara för sin hälsa kunna arbeta ute om vintern. Härtill kommer, att åtskilliga af dessa arbetare genom långvarig öfning förvärfvat en händighet och känslighet i sina fingrar, som är nödvändig vid framställningen af många finare varor och därför betingar hög arbetslön, men som skulle gå helt eller delvis förlorad om vederbörande åtog sig grofarbete. Af anförda grunder passa nödhjälpsarbeten sällan för de högre affönade, fackutbildade arbetarne. I vissa storstäder har man visserligen inrättat skrifbyråer för alla slags skrifgöromål, där skrifkunniga arbetare sysselsättas, men det är dock blott en obetydlig bråkdel af de arbetslösa, som på detta sätt kan användas. Man kan därför tryggt häfda, att det egentligen endast är arbetslösheten bland icke fackutbildade och arbetare i enklare handverk, som med framgång låter sig bekämpas genom nödhjälpsarbeten.

Af det anförda framgår tydligen, att hvarken stat eller kommun kan bjuda alla arbetslösa nödhjälpsarbete eller utan vidare antaga hvar och en, som anmäler sig till sådant. Två gånger i historien har detta försökts, nämligen under den franska revolutionen 1790—91, då man för att bekämpa den af revolutionen framkallade arbetslösheten på statens bekostnad organiserade s. k. *ateliers de charité* i Paris, och efter februarirevolutionen 1858, då regeringen inrättade de berömda nationalverkstäderna. Men båda gångerna visade det sig omöjligt att finna tillräckligt och lämpligt arbete åt alla dem, som anmälde sig. Franska staten måste därför betala oerhörda summor i arbetslön till tusentals arbetare, åt hvilka den icke var i stånd att skaffa arbete, och var inom kort nödsakad att uppgifva försöket inför de oöfverkomliga svårigheterna vid planens genomförande.

Vid två andra historiskt berömda tillfällen har staten däremot haft framgång i sina försök att bekämpa arbetslösheten genom nödhjälpsarbeten. Båda dessa gånger rörde det sig emellertid om arbetslöshet inom ett bestämdt distrikt. Första gången var då Turgot som generalintendent 1770—71 lät företaga omfattande vägarbeten och andra offentliga arbeten för att afhjälpa den genom missväxt och ogynnsamma konjunkture förorsakade arbetslösheten i Limoges. Den andra gången var år 1861—64 då bomullsarbetarne i Lancashire blefvo arbetslösa på grund af den genom kriget mellan nord- och sydstaterna i Amerika framkallade bomullskrisen. Den engelska staten lånade då Lancashire bortåt 25 miljoner kronor för anordnande af en följd stora nödhjälpsarbeten, hvarigenom de berörda arbetarne, inalles c:a 25,000 man, lyckligen hjälptes öfver den långa arbetslöshetsperioden.

Under senare år hafva de större kommunerna, särskildt i Tyskland, England, Belgien, Frankrike, Nordamerikas förenta stater och Australien ofta igångsatt nödhjälpsarbeten. Öfverallt har man dessutom sträfvat att finna de bästa principerna för nödhjälpsarbetenas

planläggande och utförande. I Frankrike har sålunda Conseil supérieur du Travail med anslutning från franska handelsministeriet år 1900 uppställt följande synpunkter för nödhjulsarbete:

»1. Arbetena böra vara till allmänt gagn, men behöfva icke vara alldeles nödvändiga. Det bör vara arbeten, som kunna afbrytas och åter börjas, utan att därigenom deras goda utförande taga skada såsom t. ex. anläggning och underhåll af gator och vägar, röjning och odling af mark, trädplantering, uppreisning af vattendrag, stensättning af gator o. s. v.

2. För att undvika att arbetsställena öfversvämmas af inväranne från kringliggande distrikt, må det villkor uppställas, att arbetarne under viss tid varit bosatta inom vederbörande kommun.

3. Om möjligt bör ackordsarbete föredragas. Arbeta, som aflönas efter tid, kräfver nämligen vid nödhjulsarbete ökad tillsyn och gifver nästan alltid mindre resultat än ackordsarbete. När man å andra sidan i vissa speciella fall är hänvisad till tidlönsarbete, kan man icke ge vissa arbetslösa en betalning motsvarande vederbörande yrkesarbetares normala daglön, och man riskerar därför beskylldheten att spekulera i arbetslösheten för att få arbetena utförda under gängse pris. I hvarje fall kräfves att förvaltningens uppmärksamhet fästes på nödvändigheten af sträng disciplin och noggrann tillsyn för att förebygga de missbruk, som så lätt insmyga sig på detta slags arbetsställen.

4. Man bör lämna arbetaren tid att söka arbete i privat tjänst och därför endast bedrifva nödhjulsarbetena 6—8 timmar dagligen eller låta fullt dagsarbete utföras i perioder om 3, 4 eller 6 dagar.

5. Upprättande af arbetsställen för arbetslösa är att föredraga framför utdelning af hjälpmedel in natura eller i pengar. De moraliska fördelarna äro obestridliga, i det att arbetarens själfaktning upprätthålles genom medvetandet, att han utför ett nyttigt arbete, dryckenskap och utsväfningsar motarbetas och möjlighet öppnas att verksamt bekämpa tiggeriet och motviljan för arbete.»

De här ofvan uttalade principerna öfverensstämma i de flesta punkter med den allmänt rådande uppfattningen. I fråga om aflöningsförhållandet råder likväl stor oenighet. Det torde dock kunna betecknas som den vanligaste uppfattningen, att man vid egentliga nödhjulsarbeten i regel bör tillgripa en kombination af dag- och stycklön med samtidigt fastställande af minimi- och maximilön, emedan man endast därigenom kan undgå att allt för stor skillnad uppstår mellan de olika arbetarnes lön. Vidare plägar man uppställa den principen, att den utbetalta lönen i genomsnitt skall vara så mycket lägre än motsvarande lön i privat tjänst, att arbetarne icke frestas att lämna denna för att söka sig till nödhjulsarbetena, utan tvärtom alltid skola ha intresse af att lämna detta för att finna annan lönande sysselsättning. Å andra sidan bör dock lönen vara så hög, att arbetarne kunna lefva på den under arbetslöshetsperioden utan att behöfva anlita fattigvården — hvarför också familjeförsörjare bruka få högre lön än ensamma personer — och slutligen bör

den vara så mycket högre än det sedvanliga fattigunderstödet, att arbetarne icke frestas att söka sådant framför att taga arbete.

Emellertid ha nödhjälpsarbeten, efter hvilka grunder de än bedrifvas, alltid sina skuggsidor. Så t. ex. klagas det ständigt öfver arbetarnes brist på flit och ordning, hvilket ju icke kan förvåna, då det naturligtvis i regel är de minst dugliga och flitiga arbetarne, som först blifva arbetslösa, liksom det också alltid sällar sig åtskilliga dåliga element till nödhjälpsarbetarne. Dessutom komma nödhjälpsarbeten både på denna grund och emedan de utföras under den för dessa arbeten ogynnsamma vintertiden att ställa sig dyrare än andra offentliga arbeten. Den däraf förorsakade utgiften kan emellertid betraktas som en premie, hvilken betalas för att skona samhället från långt större förluster, som skulle vållas genom att en stor del af den förhanden varande arbetskraften låge obegagnad och tusentals arbetare därigenom komme ur ordnade ekonomiska förhållanden och lede skada till hälsa och arbetsduglighet. Det bör dock vakas öfver, att endast ordentliga och arbetsvilliga personer, som oförskyldt blifvit arbetslösa, anställas vid nödhjälpsarbetena. Iakttages detta äro utan tvifvel sådana arbeten till stort gagn och ägna sig speciellt för de arbetare, som antingen på grund af sin låga lön eller emedan de äro särskildt utsatta för arbetslöshet själfva ha svårt att försäkra sig mot följderna af oförvållad arbetslöshet.

Igångsättandet af större nödhjälpsarbeten är emellertid till en viss grad en tungrodd apparat, som stat och kommun ej gärna tillgripa utan att ett betydligt antal arbetare gå lediga. Enstaka nödhjälpsarbeten, i synnerhet då stenkknackning, kan dock med lätthet anordnas när som helst. Hvad särskildt stenkknackning angår, erbjuder den för det första den fördelen, att den kan utföras under tak och därför fortsättas äfven efter det att t. ex. jord- och murarbeten redan ha måst inställas på grund af kölden, dessutom kan stenkknackning alltid tillgripas, när antalet arbetslösa är så litet, att det alldeles icke skulle löna sig att igångsätta större nödhjälpsarbeten, som kräfva en talrik arbetarestam; och slutligen har man i den planmässigt ordnade stenkknackningen ett godt medel att pröfva de arbetslöses arbetsvillighet. Visserligen blir handhuggen sten åtskilligt dyrare än den maskinhuggna, men är i gengäld på grund af sin kubiska form så mycket fördelaktigare i bruket, att i hvarje fall en del af den genom handhuggning förorsakade prisfördyringen återvinnes.»

